

ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ

ΤΕΥΧΟΣ 8 — ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2023

live your myth in Greece...

ISSN 0273-2602

9 770273 260555

Περιοδική έκδοση των Εκδόσεων Ραδάμανθυς.

Υπεύθυνος: Χρήστος Τσαντής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

-«**Κοπέρνικος**»: Πάνω από 1 εκατ. στρέμματα έγιναν στάχτη μέσα σε δύο εβδομάδες στην Ελλάδα!

-Ανακοίνωση **Πανελλήνιας ένωσης Δασολόγων Δ.Υ.**

-**Πόρισμα της Επιτροπής Γκολντάμερ** για τις πυρκαγιές

-Δυο λευκά πουλιά, **Μιχάλης Αντωνιάδης**

-Ποιήματα , **Ζαφειρία Μαμάτση**

-Κάλυμνος, **Μαρία Καμηλάκη Μανογιαννάκη**

-Ποιήματα, **Παναγιώτης Αργυρόπουλος**

-Ποιήματα, **Ηρώ Πισκοπάκη**

-Χιονάτη, **Φωτεινή Πανταζάτου**

-Επίλογος, **Ιωάννης Πατσιατζής**

-Λίγα λόγια για το ποίημα Επίλογος, **Χριστίνα Βεριβάκη**

-Κωδικός: η ρήτρα της οργής, **Άρης Γεράρδης**

-Μικρό χρονικό για δύο συν ένα, **Ειρήνη Αγγελίνα**

-Για τα ποιήματα του Άρη Γεράρδη και της Ειρήνης Αγγελίνα, **Κατερίνα Φραγκάκη**

-Ανακοίνωση του **παραρτήματος Χανίων του Πανελλήνιου Μουσικού Συλλόγου**, σχετικά με τη στάση του Δήμου Χανίων

-Ο **Ανδρέας Βάλαμος** για τη νουβέλα του Χρήστου Τσαντή «Ο μικρός πρίγκιπας συναντά τον Κύριο Καζαντζάκη στο δρόμο της αναζήτησης»

-Ο Έλληνας και η Τραγωδία, του **Σήφη Μιχελογιάννη**

-Η **Κωνσταντίνα Χαριτάκη** για το μυθιστόρημα «Σφουγγάρια της λήθης», της Μαρίας Καμηλάκη Μανογιαννάκη

-Ένα σχόλιο για την ταινία «Ο Θανάσης στη χώρα της σφαλιάρας», **Χρήστος Τσαντής**

-Σύμπραξη ποιητών - εκδόσεις Ραδάμανθυς. Κατερίνα Φραγκάκη & Γιώργος Παπακωνσταντής. Γράφει η **Κατερίνα Φραγκάκη**

- Τα «κοινά μαρτύρια των λαών», το βίωμα της ανταλλαγής από τις δύο πλευρές του Αιγαίου, με αφορμή το βιβλίο της Ελένης Ψαραδάκη. Γράφει η **Στέλλα Αλιγιζάκη**

-Βιβλιοπαρουσιάσεις! Μόδα ή Ανάγκη; **Άρτεμις Πλανάκη**

-«Τα δεινά των εν Χανίοις Χριστιανών κατά το 1821», του **Στυλιανού Κων. Σταφυλαράκη**

-**Λέων Τολστόι**, Πόλεμος και Ειρήνη

-«Συνέβη, επομένως μπορεί να ξανασυμβεί...»,

Μαρία Φαφαλιού

-Δύο διηγήματα του **Χρήστου Συννεφάκη**

-Τα Κρητικά της Πάτρας, **Βασίλης Λάζαρης**

-Δραπέτης του κύκλου, **Αθανάσιος Γάκης**

-Εξύμνηση, **Ελένη Καποκάκη**

-**Γιώργος Καλαϊτζάκης**, Τον εαυτό μου άκουσα

-Ανοιξιάτικο δέιλι, 1928, Κώστας Καρυωτάκης,

Μιχάλης Τζανάκης

-**Κατερίνα Σταματελάτου**, Κλειστόν λόγω πένθους

-Ινγκμαρ Μπέργκμαν, Μετά την πρόβα, μετάφραση, πρόλογος: **Χαράλαμπος Μαγουλάς**

-Το κορίτσι της Φτελιάς, **Γιώργος Παπακωνσταντής**

-**Tamara Gaets** , Όταν οι άγγελοι πονάνε

-Σχόλιο φωτογραφικό

Πάνω από 1 εκατ. στρέμματα έγιναν στάχτη μέσα σε δύο εβδομάδες στην Ελλάδα, αριθμός-ρεκόρ μετά τις φονικές πυρκαγιές του 2007, σύμφωνα με τα δεδομένα του Ευρωπαϊκού Συστήματος Πληροφόρησης για τις Δασικές Πυρκαγιές (EFFIS) που επικαιροποιήθηκαν σήμερα.

Από τις 29 Ιουλίου έως τις 12 Αυγούστου, 1.008.740 στρέμματα κάηκαν στην Ελλάδα, σύμφωνα με τους υπολογισμούς του Γαλλικού Πρακτορείου με βάση τα στοιχεία του EFFIS. **Κατά την ίδια περίοδο, από το 2008 έως το 2020 καίγονταν κατά μέσο όρο περίπου 27.500 στρέμματα.**

«Οι πυρκαγιές που μαίνονται αυτή τη στιγμή είναι πολύ καταστροφικές και έχουν ασυνήθιστα υψηλό επίπεδο έντασης», είχε αναφέρει χθες, Τετάρτη, στο Γαλλικό Πρακτορείο ο Μαρκ Πάρινγκτον, επιστήμονας της Copernicus, της ευρωπαϊκής υπηρεσίας για την κλιματική αλλαγή, στην οποία ανήκει το EFFIS.

Στις 12 Αυγούστου, σχεδόν 1.143.000 στρέμματα είχαν καεί από την αρχή του 2021, από τα οποία πάνω από το 90% αυτές τις δύο τελευταίες εβδομάδες, έναντι 96.000 κατά μέσο όρο για την περίοδο από το 2008 έως το 2020, σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία του EFFIS. Πηγή: «Κοπέρνικος»: Πάνω από 1 εκατ. στρέμματα έγιναν στάχτη μέσα σε δύο εβδομάδες στην Ελλάδα! - Europost.gr

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ **ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΔΑΣΟΛΟΓΩΝ** **ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ** **Αύγουστος 2021**

Είναι από τις λίγες φορές που η Π.Ε.Δ.Υ βρίσκεται σε πολύ δύσκολη θέση να ασκήσει κριτική στην Κυβέρνηση για τον τρόπο διαχείρισης του προβλήματος των δασικών πυρκαγιών, τη στιγμή που ολόκληρη η Χώρα φλέγεται και βλέπουμε τα δάση να καίγονται και να εξελίσσονται τραγικές στιγμές σε πόλεις και χωριά που εγκαταλείπονται και παραδίνονται στις φλόγες.

Είναι για όλους τους δασικούς υπαλλήλους γνωστά τα χρονίζοντα προβλήματα διαχείρισης των δασικών πυρκαγιών, ιδίως στις ακραίες συνθήκες (θερμοκρασίας και έντασης ανέμου) και της ιδιαίτερα «εύφλεκτης» σύνθεσης της μεσογειακής δασικής βλάστησης.

Είναι επίσης γνωστό σε όλους ότι **οι πυρκαγιές αυτές αντιμετωπίζονται πολύ δύσκολα όταν δεν αντιμετωπίζονται άμεσα στο ξεκίνημά τους,** οπότε παίρνουν διαστάσεις και απειλούν όχι μόνο τα δάση αλλά και κατοικημένες περιοχές, **η δε μη σωστή επιμέλεια τους μας δίνουν αναζωπυρώσεις με καταστροφικά αποτελέσματα δημιουργώντας πυρκαγιές μακράς διαρκείας επιτείνοντας τα προβλήματα.**

Όπως όλοι οι πολίτες της χώρας, αγανακτούμε βλέπο-

ντας δάση και περιουσίες να γίνονται στάχτη και ανθρωπίνες ζωές να χάνονται και τον κρατικό μηχανισμό «εξουδετερωμένο» να μην μπορεί να σηκώσει το βάρος της διαχείρισης του προβλήματος ή **να καταφεύγει στην επικοινωνιακή αναφορά στατιστικών** (για τα εναέρια μέσα, τα οχήματα και προσωπικό) του αρμόδιου Υφυπουργού Πολιτικής Προστασίας **για να δικαιολογήσει την παρουσία του, που για εμάς όμως ήταν είναι επεικώς ανεπαρκής.**

Ασφαλώς αν ψάξει κανείς λίγο βαθύτερα τις αιτίες των δυσκολιών αποτελεσματικής διαχείρισης περιστατικών πυρκαγιών που πήραν διαστάσεις, θα καταλήξει να εντοπίσει τις αδυναμίες του υπάρχοντος επιχειρησιακού δόγματος του Πυροσβεστικού Σώματος και του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας του, που εξαρτάται “υπερβολικά” από την εναέρια πυρόσβεση και υποφέρεται από κακό συντονισμό (Πόρισμα επιτροπής Γκολντάμερ) δεδομένα, που υπό την τρέχουσα συγκυρία και τις καταστροφές που γίνονται εξαιτίας των δασικών πυρκαγιών, καθιστούν απαραίτητη την ανάγκη αλλαγών στο σύστημα δασοπυρόσβεσης,

Δεν είναι στις προθέσεις μας να εντοπίσουμε ή να θίξουμε συνδικαλιστικά τα κακώς κείμενα του επιχειρησιακού σχεδιασμού ή του τρόπου λειτουργίας τρίτων Υπηρεσιών, ιδίως τη στιγμή που η χώρα μας βρίσκεται σε αυτή την κατάσταση και θα αποφύγουμε τον πειρασμό να το κάνουμε και φυσικά δείχνουμε σεβασμό στις προσπάθειες των πυροσβεστών.

Όμως είναι υποχρέωσή μας να ζητήσουμε από την Κυβέρνηση και ιδίως τον Πρωθυπουργό της Χώρας, ο οποίος έχει πλήρη επίγνωση του προβλήματος των δασικών πυρκαγιών, να σεβαστούν το συνταγματικό δικαίωμα των πολιτών, για την προστασία των δασών και του φυσικού περιβάλλοντος (που στην πραγματικότητα έχουν εγκαταλειφθεί στην τύχη τους) αλλά και την υποχρέωση της πολιτείας να οργανώσει τον κρατικό μηχανισμό για την αντιμετώπιση των Δασικών Πυρκαγιών

Στη βάση αυτή ζητάμε την εφαρμογή του πορίσματος της Μόνιμης Επιτροπής Προστα-

σίας Περιβάλλοντος της Βουλής, η οποία μετά τις καταστροφικές πυρκαγιές του έτους 2007 στην Πελοπόννησο (σ.σ. με πρόεδρο τον σημερινό Πρωθυπουργό), είχε καταλήξει σε επίσημο και σαφέστατο πόρισμα για την **ανάγκη αναθεώρησης του επιχειρησιακού σχεδιασμού και των επιμέρους συντελεστών του συστήματος πυροπροστασίας (δηλαδή της πρόληψης και της καταστολής) με πλήρη αναθεώρηση του νόμου 2612/1998 που εκ των αποτελεσμάτων απέτυχε.**

Στα ίδια συμπεράσματα καταλήγουν τόσο το πόρισμα της Διακομματικής Επιτροπής της Βουλής για τα δάση του έτους 1993 όσο και το πόρισμα της Ανεξάρτητης Επιτροπής για τη Διερεύνηση των Αιτίων των Πυρκαγιών του καθηγητή Γιόχαν Γκόλνταμερ που συστάθηκε μετά την καταστροφική πυρκαγιά στο Μάτι,

Σήμερα είναι απαραίτητο να ληφθεί «κεντρική πολιτική απόφαση» για την αναδιοργάνωση και το ζωντάνεμα των δασικών υπηρεσιών και την επανασύνδεση τους με το φυσικό τους αντικείμενο στο οποίο συμπεριλαμβάνονται ιδίως οι δασικές πυρκαγιές και να εξασφαλιστεί η επαρκής χρηματοδότηση και στελέχωση τους.

Η κοινωνία μας έχει πληρώσει πολύ ακριβά την λανθασμένη απόφαση της κυβέρνησης του έτους 1998 η οποία διαχώρισε το αντικείμενο της πρόληψης από την καταστολή των πυρκαγιών, το λάθος δεν πρέπει να συνεχιστεί.

Αυτό πρέπει να αλλάξει και είναι ευθύνη της Κυβέρνησης να το πράξει.

Πηγή εικόνας:
Mega

ΠΟΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΚΟΛΝΤΑΜΕΡ

Αναδημοσίευση από τη σελίδα *ecopress*

Το πόρισμα της ανεξάρτητης επιτροπής που συστάθηκε με απόφαση του (τότε) πρωθυπουργού Αλέξη Τσίπρα μετά την πολύνεκρη πυρκαγιά στο Μάτι για την ανάλυση των αιτίων και τη διερεύνηση των προοπτικών διαχείρισης των μελλοντικών πυρκαγιών δασών και υπαίθρου στην Ελλάδα, παρέλαβε και έδωσε την Πέμπτη 7 Φεβρουαρίου 2019 στη δημοσιότητα, ο πρόεδρος της Βουλής, Νίκος Βούτσης.

Η εξαμελής επιστημονική επιτροπή, με επικεφαλής τον πρόεδρο του Ινστιτούτου Μαξ Πλανκ και διευθυντή του Παγκόσμιου Κέντρου Παρακολούθησης Πυρκαγιών, καθηγητή δρ. **Γιόχαν Γκέοργκ Γκολντάμερ** (dr. Johann Georg Goldammer), στο πόρισμα της 150 σελίδων αποτυπώνει λεπτομερώς την υφιστάμενη κατάσταση σε ό,τι αφορά την πρόληψη και καταστολή των δασικών πυρκαγιών στην Ελλάδα, καταγράφει τα μελανά σημεία του διαχειριστικού μηχανισμού και καταθέτει ολοκληρωμένη πρόταση για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φυσικού φαινομένου στο μέλλον.

Βασικά συμπεράσματα

Οι πυρκαγιές δασών και υπαίθρου αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του φυσικού, πολιτισμικού και περιαστικού-βιομηχανικού τοπίου στην Ελλάδα.

Το πρόβλημα επιδεινώνεται λόγω των κοινωνικοοικονομικών (χρήσεων γης, δημογραφικών) και κλιματολογικών αλλαγών, της έλλειψης ή των μηκατάλληλων θεσμικών μέτρων, του ανεπαρκούς και παλαιωμένου εξοπλισμού και της αναποτελεσματικής οργάνωσης για τη διαχείριση των πυρκαγιών, των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, και του συνδυασμού των αλληλεπιδράσεων των παραπάνω παραγόντων.

Η εξέλιξη του προβλήματος και η σημερινή κατάσταση στοιχειοθετήθηκαν με σαφή τρόπο στο πρώτο μέρος της έκθεσης της Επιτροπής. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι **υπάρχει αύξηση του αριθμού των δασικών πυρκαγιών και των καμένων δασικών εκτάσεων στην Ελλάδα από τη δεκαετία του '80 και μετά, φθάνοντας μάλιστα τα 2.700.000 καμένα στρέμματα κατά τη δραματική χρονιά του 2007-περίπου πενταπλάσια του μέσου όρου των τελευταίων σαράντα ετών.**

Επίσης, από τα στατιστικά στοιχεία προκύπτει ότι το 75% των καμένων εκτάσεων οφείλεται σε πυρκαγιές που ξεπερνούν τα 10.000 στρέμματα οι οποίες αντιστοιχούν στο 4% του συνόλου των πυρκαγιών, δείχνοντας ότι **υπάρχει σαφώς ένα πρόβλημα μεγάλων δασικών πυρκαγιών.**

Όσον αφορά τους λόγους για την επιδείνωση του προ-

βλήματος, σημαντικότερο ρόλο παίζει:

-η αύξηση της ποσότητας και συνέχειας της καύσιμης ύλης, εξαιτίας της εγκατάλειψης της υπαίθρου και της ελλιπούς διαχείρισης των δασών λόγω περιορισμού των διαθέσιμων κονδυλίων, αλλά και η άνευ σχεδιασμού, οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη πολλών περιοχών. Παράλληλα, σημειώνεται μια αύξηση του κινδύνου εκδήλωσης και εξάπλωσης πυρκαγιών στις παρυφές των αστικών περιοχών, των οικισμών της υπαίθρου, των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και των τουριστικών περιοχών.

-Τα περιστατικά της τελευταίας δεκαετίας και ιδιαίτερα η καταστροφική πυρκαγιά που εκδηλώθηκε στο Μάτι τον Ιούλιο του 2018, καταδεικνύουν ότι η ανθρωπινή ασφάλεια και υγεία, ιδιωτικά και δημόσια αγαθά, καθώς και κρίσιμες υποδομές, βρίσκονται υπό την απειλή τέτοιων καταστροφικών πυρκαγιών.

-Χωρίς την ύπαρξη έγκαιρου σχεδιασμού, πολλές από αυτές τις πυρκαγιές οι οποίες εκδηλώνονται στη μείξη αστικών και τουριστικών κέντρων, αποτελούν ένα σημαντικό θέμα προς διαχείριση.

Αδυναμίες

Οι αδυναμίες στο κομμάτι της αποτελεσματικής πρόληψης, μπορούν να αποδοθούν:

Στην **έλλειψη ενιαίου και κοινού σχεδιασμού** αντιπυρικής προστασίας.

Στην **απουσία εγκεκριμένων και τεκμηριωμένων τοπικών αντιπυρικών σχεδίων**.

Στα κενά και τη **μειωμένη αξιοπιστία των στατιστικών στοιχείων για το πυρικό ιστορικό** που μπορεί να καθοδηγήσουν τις δράσεις πρόληψης.

Στη **δυσκολία να υιοθετηθεί η χρήση σύγχρονων τεχνολογικών εργαλείων και επιστημονικών μεθόδων** στον επιχειρησιακό σχεδιασμό.

Στην **άναρχη και απρογραμματίστη δόμηση** δασικών εκτάσεων και τη δημιουργία ζωνών μείξης δασών οικισμών γύρω από μεγάλα αστικά και τουριστικά κέντρα.

– Την **περιστασιακή ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση των πολιτών** και την **αναποτελεσματική οργάνωση του εθελοντισμού**.

– Στη **μεγάλη δυσαρμονία των κονδυλίων που διατίθενται για την πρόληψη, σε σχέση με τα πολλαπλάσια κονδύλια που δαπανώνται για την καταστολή των πυρκαγιών**.

Διαπιστώσεις

Όσον αφορά την καταστολή, τα αυξανόμενα κονδύλια της τελευταίας εικοσαετίας δεν οδήγησαν σε αντίστοιχη

αύξηση στην αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα του μηχανισμού. Τα επί μέρους προβλήματα αφορούν τόσο τις δυνάμεις και τα μέσα (επίγεια, εναέρια), όσο και τον τρόπο συνεργασίας των φορέων μεταξύ τους.

Γενικότερα, η πεποίθηση που σχηματίστηκε από τη μελέτη της νομοθεσίας, τα ερωτηματολόγια που συμπλήρωσαν ειδικοί εμπειρογνώμονες και οι εμπλεκόμενοι φορείς, αλλά και από τις επαφές δια ζώσης με εκπροσώπους των τελευταίων, είναι ότι **τόσο το θεσμικό πλαίσιο, όσο και η εφαρμογή στην πράξη της διαχείρισης των πυρκαγιών δασών και υπαίθρου στην Ελλάδα, είναι οι κύριοι λόγοι για την αναποτελεσματική διακυβέρνηση για την αντιμετώπιση του προβλήματος**.

Η κατάσταση αυτή υπονομεύει τον απαιτούμενο συντονισμό και την επιχειρησιακή ετοιμότητα που απαιτούν οι μεγάλης κλίμακας ή ανεξέλεγκτες πυρκαγιές, οι

οι οποίες έχουν δημιουργήσει πολύ σοβαρά προβλήματα στη χώρα μας την τελευταία δεκαπενταετία. Είναι ενδεικτικό ότι **στην πρόληψη των δασικών πυρκαγιών συμμετέχουν σαράντα πέντε (45) συναρμόδιοι φορείς που πρέπει να συντονιστούν σε ένα κοινό πλαίσιο**.

Ο συντονισμός της πρόληψης θα έπρεπε να ασκείται σύμφωνα με το Ν.2612/1998 από τη Δασική Υπηρεσία κάτι το οποίο λόγω νομικού κενού (μη ενεργοποίηση του άρθρου 100 του Ν.4249/2014) δε γίνεται.

Για την καταστολή των πυρκαγιών πρέπει να συνεργαστούν δεκαεπτά (17) φορείς, που ανήκουν σε έξι (6) Υπουργεία, προκειμένου να ασκήσουν έντεκα (11) διαφορετικές αρμοδιότητες.

Συνεπώς, η ύπαρξη και η μη επίλυση του προβλήματος των πυρκαγιών δασών και υπαίθρου στην Ελλάδα, μπορεί να αποδοθεί στις παρακάτω υποκείμενες αιτίες:

Έλλειψη ενός ενιαίου Εθνικού Σχεδίου Προστασίας από τις δασικές πυρκαγιές το οποίο να ολοκληρώνει τις αρμοδιότητες και το ρόλο όλων των εμπλεκόμενων φο-

ρέων στα θέματα της διαχείρισης των πυρκαγιών.

Διάσπαση του ολοκληρωμένου σχεδιασμού της διαχείρισης των πυρκαγιών δασών και υπαίθρου σε απομονωμένες και ασύνδετες δράσεις είτε πρόληψης είτε καταστολής, δημιουργώντας συντεχνιακά και υπηρεσιακά σιλό.

Έλλειψη σύγχρονων, επιστημονικά τεκμηριωμένων και ενημερωμένων αντιπυρικών σχεδίων.

Έλλειψη κλίματος και πνεύματος συνεργασίας ανάμεσα στους εμπλεκόμενους φορείς και υπηρεσίες και ιδιαίτερα μεταξύ Πυροσβεστικού Σώματος και Δασικής Υπηρεσίας.

Καταφανής πρωμοδότηση της καταστολής σε σχέση με την πρόληψη τόσο σε επίπεδο στρατηγικής όσο και σε επίπεδο χρηματοδότησης.

Μειωμένη αποτελεσματικότητα της πρόληψης λόγω α) της υποχρηματοδότησης των έργων που την αφορούν και β) της μη-κάθετης οργάνωσης της Δασικής Υπηρεσίας η οποία θα μπορούσε να υποστηρίξει το συντονισμό του έργου της πρόληψης των πυρκαγιών σε εθνικό επίπεδο.

Πολιτικές παρεμβάσεις στο έργο της προστασίας των δασών από τις πυρκαγιές που δεν συνδυάζονται με επιστημονική τεκμηρίωση των αντίστοιχων επιλογών, όπως η μεταφορά της αρμοδιότητας της δασοπυρόσβεσης με το Ν.2612/1998.

Έλλειψη επαγγελματικής και πιστοποιημένης εκπαίδευσης του προσωπικού των εμπλεκόμενων φορέων για την κάλυψη επιχειρησιακών ρόλων διοίκησης των επιχειρήσεων δασοπυρόσβεσης.

Χαμηλό επίπεδο ανταλλαγής πληροφοριών ανάμεσα στους εμπλεκόμενους φορείς κατά τη διαχείριση των πυρκαγιών δασών και υπαίθρου και το έλλειμμα συντονισμού που προκαλεί η κατάσταση αυτή στη φάση της καταστολής.

Κατακόρυφη αύξηση κατά τις τελευταίες δεκαετίες της συνέχειας και του φορτίου της δασικής καύσιμης ύλης σαν συνέπεια της εγκατάλειψης της υπαίθρου και της υποχρηματοδότησης της διαχείρισης των δασών.

Έλλειψη σχεδιασμού και εφαρμογών ολοκληρωμένων πολιτικών διαχείρισης των δασών και της υπαίθρου, οι οποίες περιλαμβάνουν τη στοχευμένη μείωση της καύσιμης ύλης μέσω κατάλληλων εργαλείων (βόσκησης, γεωργία κ.α.) ή διαχειριστικών πρακτικών οι οποίες περιλαμβάνουν τη χρήση της βιομάζας ως ανανεώσιμης πηγής ενέργειας ή τη χρήση της προδιαγεγραμμένης καύσης για τη μείωση της ευφλεκτικότητας του τοπίου. Χωρίς τη διαχείριση της καύσιμης ύλης, η αποτελεσμα-

τική πρόληψη των πυρκαγιών οδηγεί σε περαιτέρω αύξηση της καύσιμης ύλης και χειρότερες πυρκαγιές.

Υπερβολική εξάρτηση του συστήματος πυρόσβεσης πυρκαγιών δασών και υπαίθρου από τα εναέρια μέσα.

Μεταφορά πρακτικών πυρόσβεσης αστικών πυρκαγιών σε πυρκαγιές δασών και υπαίθρου.

Υιοθέτηση μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης που αντιλαμβάνεται το δασικό χώρο ως γεωτεμάχιο και όχι ως παραγωγικό πόρο.

Έλλειψη ικανοποιητικής ευαισθητοποίησης και κινητοποίησης των πολιτών και η αναποτελεσματική αξιοποίηση των εθελοντών.

Έλλειψη αντίληψης του κινδύνου πυρκαγιάς στη ζώνη μείξης δασών-οικισμών και κυρίως

Αποκλεισμός της επιστημονικής γνώσης, της καινοτομίας και της τεχνολογίας από την επιχειρησιακή πράξη της διαχείρισης των πυρκαγιών, κάτι που συνδέεται με την έλλειψη ενός εθνικού επιστημονικού, συντονιστικού φορέα για τον σχεδιασμό πολιτικής και στρατηγικής για την προστασία των δασών από τις πυρκαγιές ο οποίος να συνδέεται με την επιχειρησιακή πράξη.

Η επιτροπή

Τα μέλη της Ανεξάρτητης Επιτροπής για τη διερεύνηση των βαθύτερων αιτίων των πυρκαγιών δασών και υπαίθρου που συνέταξαν το πόρισμα είναι (ΥΑ 60/2018 (ΦΕΚ 3937/Β/2018):

Prof. Dr. Dr.h.c. mult. Johann Georg Goldammer, Πρόεδρος, Καθηγητής του Ινστιτούτου Μαξ Πλανκ, Διευθυντής του Παγκόσμιου Κέντρου Παρακολούθησης Πυρκαγιών (GFMC).

Δρ. Γαβριήλ Ξανθόπουλος, Αναπληρωτής Ερευνητής στο Ινστιτούτο Μεσογειακών και Δασικών Οικοσυστημάτων του Ελληνικού Γεωργικού Οργανισμού “ΔΗΜΗΤΡΑ”.

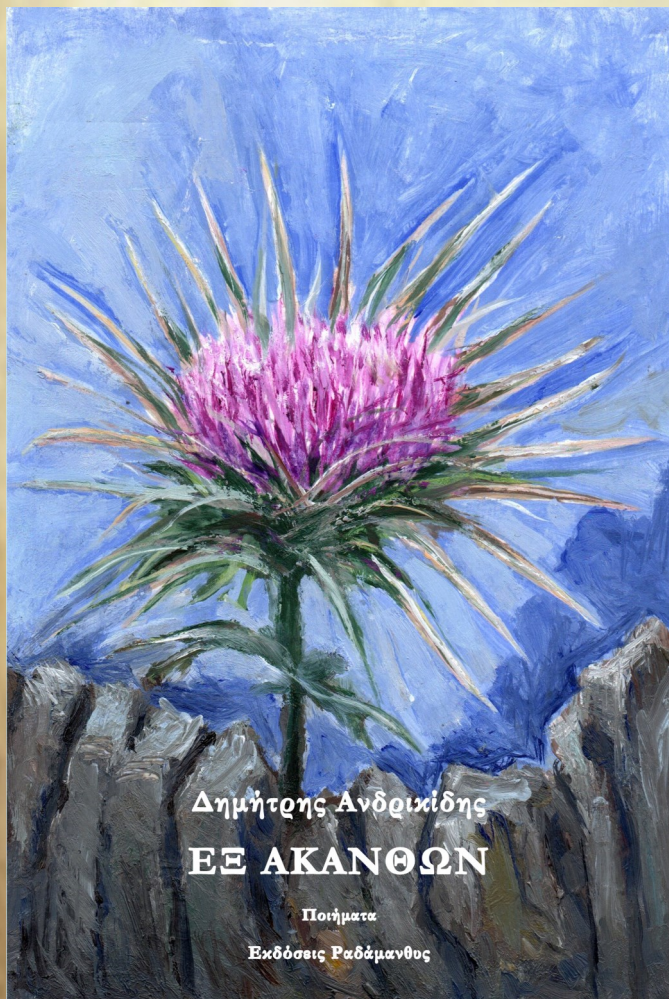
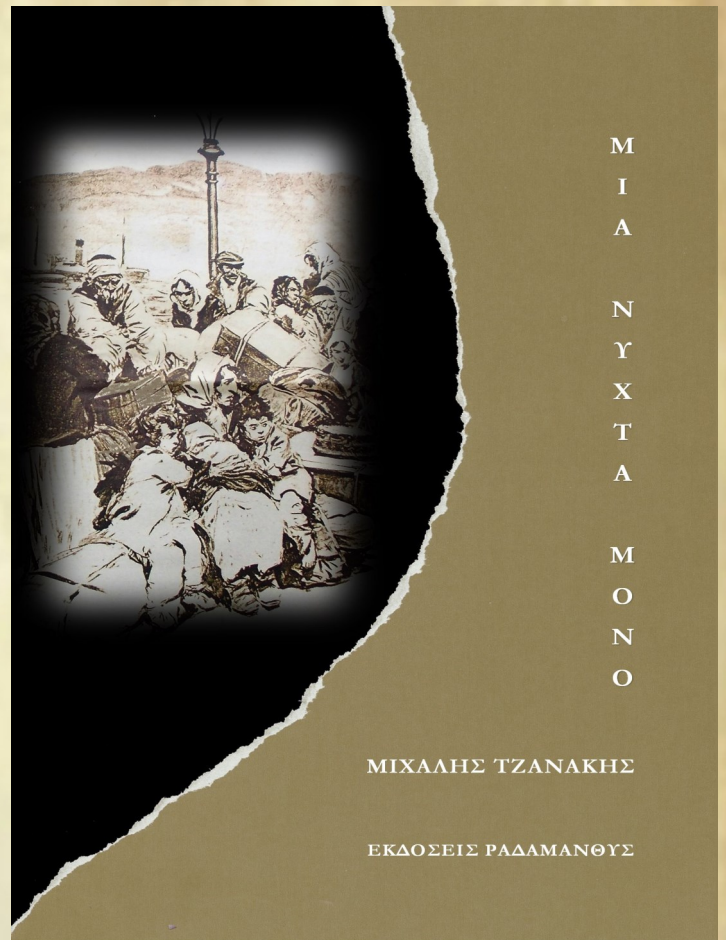
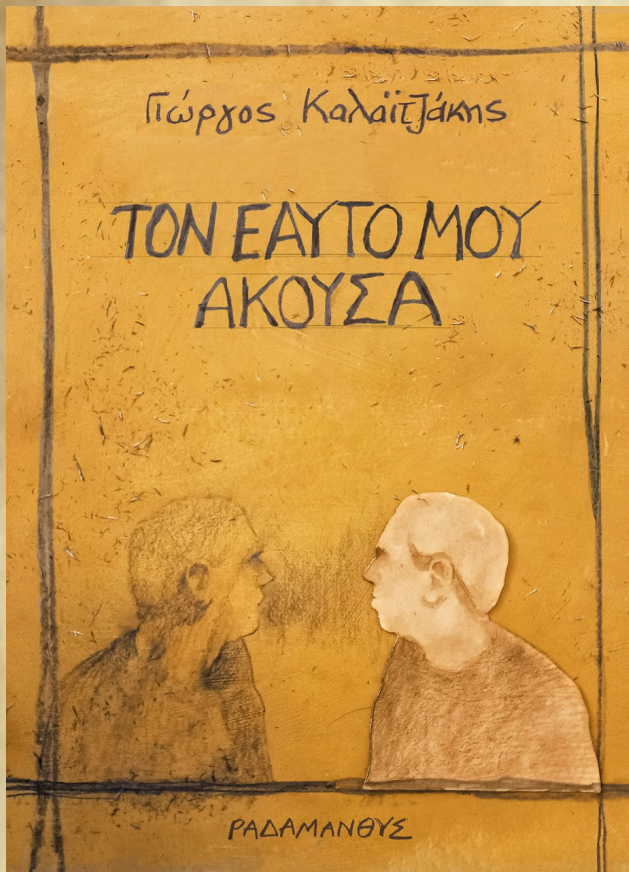
Γεώργιος Ευτυχίδης, Δασολόγος – Συντονιστής Έργων Ε&ΤΑ Διαχείρισης Κινδύνου Καταστροφών και Προστασίας Κρίσιμων Υποδομών στο Κέντρο Μελετών Ασφάλειας (ΚΕΜΕΑ) του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη,

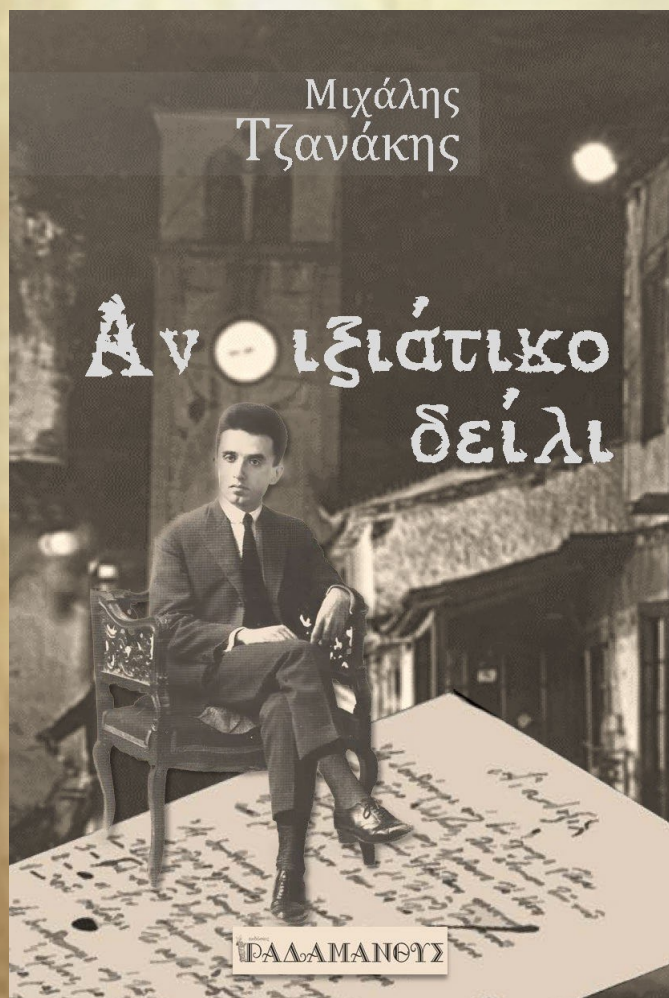
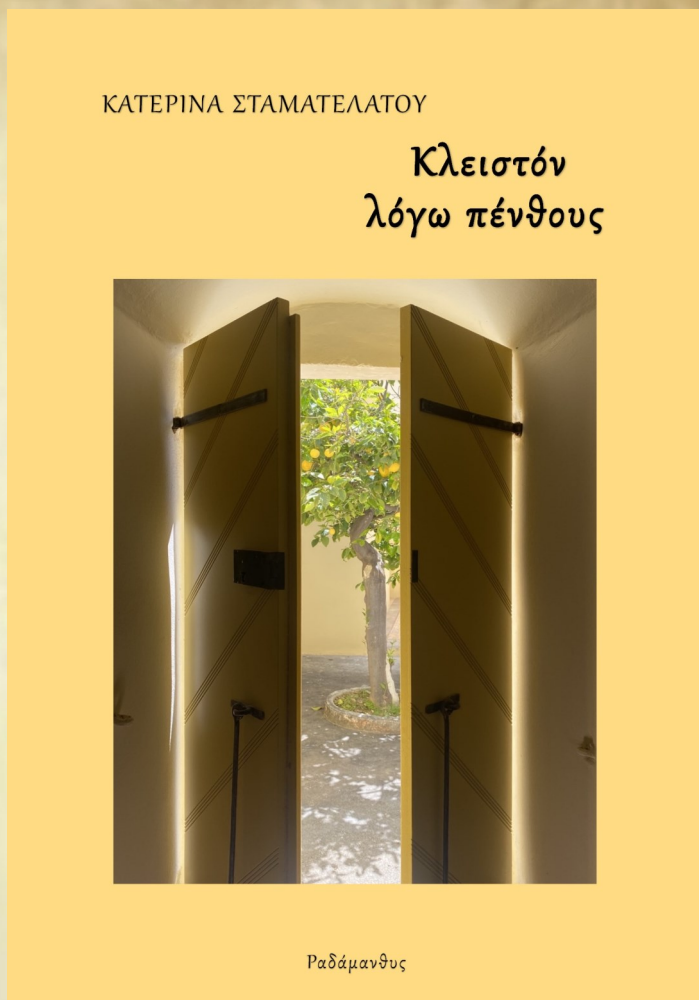
Δρ. Γεώργιος Μαλλίνης, Αναπληρωτής Καθηγητής, Εργαστήριο Τηλεπισκόπησης και Γεωχωρικής Ανάλυσης στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

Δρ. Ιωάννης Μητσόπουλος, Δρ. Δασολόγος, ειδικός Δασικών Πυρκαγιών στη Γενική Διεύθυνση Περιβαλλοντικής Πολιτικής του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

Καθ. Αλέξανδρος Δημητρακόπουλος, Τακτικός Καθηγητής, Εργαστήριο Γλωρικής και Δασικών Πυρκαγιών στο Τμήμα Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

ΝΕΕΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΕΣ

ΔΥΟ ΛΕΥΚΑ ΠΟΥΛΙΑ

Μιχάλης Αντωνιάδης

Δυο λευκά πουλιά σε μια νύχτα
ανοίγαν φτερά κι ελεύθερα
νικούσαν κάθε θάνατο.
Θυμίζανε σ' ανθρώπους
στιγμές μιας άλλης ύπαρξης
ερωτικής και δειλινής.

Δυο λευκά πουλιά σε μια νύχτα
γαλήνη προσφέραν στα
δονισμένα μέλη απ' τον πρώτο φόβο.
Εμφανιστήκαν εκεί π' άλλοτε
θα υπήρχαν λάμπεις
φευγαλέες κι ωκύμορες.

Δυο λευκά πουλιά σε μια νύχτα
ζωγράφιζαν μ' αστέρια
το μαυροφορεμένο σάβανο
λησμονημένων ψυχών του αιθέρα.
Οι ζωντανοί — δες τους προσήλωση —
να επιμένουν να κρατήσουν
μια μικρή φλόγα ενθύμησης
πως δεν θα ξεχαστούνε.

Δυο λευκά πουλιά σε μια νύχτα
φέραν στις ράχες τους
το νόημα κάθ' ανάστασης.

ΕΝΑ ΧΑΜΟΓΕΛΟ

Ζαφειρία Μαμάτση

Υπάρχει κάποιο μυστικό κρυμμένο στους αιώνες
Ένα χαμόγελο ζεστό!
Ναι, πίστεψε με αγαπημένη ..
Τα γκριζα σύννεφα με μαγικό ραβδί θα σβήσουν..
Και τα αστέρια τα μικρά
Στον ουρανό θα ανάψουν..
Τι όμορφη που είναι η ζωή, όταν εμείς οι άνθρωποι,
στα ασήμαντα, δεν αφήνουμε το δάκρυ..

ΗΛΙΟΛΟΥΣΤΕΣ ΚΥΡΙΑΚΕΣ

Ζαφειρία Μαμάτση

Είδα ένα όνειρο χθες βράδυ.
Ήμουν παιδί
Κι εσύ με κράταγες σφιχτά από το χέρι
Κι έλεγες μην φοβάσαι,
Ένα ταξίδι είναι ετούτη η ζωή!
Θα φέρει και φουρτούνες μα θα χαθούν στο διάβα..
Τις Κυριακές τις ηλιόλουστες θυμάμαι,
Όταν τιμόνι κράταγες σε ένα φορτηγό..
Χαμογελούσα κι έλεγα πάντα κοντά σου θα μαι..
Κι εσύ αποκρινόσουν σε αγαπώ κι εγώ!
Με συννεφιά ξημέρωσε, μεγάλωσα, για δες!
Τιμόνι κι εγώ κράτησα στου δρόμου τις γραμμές.
Τώρα εσύ χαμογελάς και λες κοντά σου είμαι..
Κι εγώ σου αποκρίνομαι, μην ξαναφύγεις, μείνε.
Με συννεφιά ξημέρωσε, μεγάλωσα, για δες!
Στα περασμένα φώλιασαν αμέτρητες στιγμές..

ΚΑΛΟ ΤΑΞΙΔΙ

Ζαφειρία Μαμάτση

Κλείνω τα μάτια και κοιτώ 'κείνα τα περασμένα
που η καρδιά και το μυαλό δεν τα 'χουν ξεχασμένα.
Από το χέρι με κρατούν σφιχτά οι αναμνήσεις
ψυχή μου βρες τη δύναμη, στον πόνο, μην λυγίσεις.
Στο χθες φωλιάζει η χαρά, στο σήμερα σωπαίνει
στο αύριο η σκέψη μου πάλι κοντά σε φέρνει.
Η αγκαλιά ξεμάκρυνε και κρύφτηκε το χάδι
σαν πέπλο έγειρε δειλά στης νύχτας το σκοτάδι.
Την ζεστασιά αναζητώ μα σύννεφα διαβαίνουν,
το δάκρυ απ' τα μάτια μου,
μες την βροχή τους παίρνουν.
Μια προσευχή ψιθύρισε, καλό ταξίδι να 'χεις
στην μνήμη όσων σ' αγαπούν, για πάντα θα υπάρχουν.
Γίνε αστέρι τ' ουρανού, ποτέ σου να μην σβήσεις
το φως της καλοσύνης σου στον χρόνο να σκορπίσεις.

ΤΟ ΑΠΑΝΕΜΟ ΛΙΜΑΝΙ

Ζαφειρία Μαμάτση

Θυμάσαι τις καταιγίδες;
Όλες εκείνες που κάποιοι έτρεξαν
για να κρυφτούν..
Δειλούς τους είπα που δεν κούνησαν μαντήλι
σ' ένα κύμα και ραγισμένο άγγιξε
Ωκεανό βαθύ.
Ρώτησα γιατί..
Απόκριση καμιά!
Ηχηρή φωνή
Στο αδιέξοδο σκοτάδι
κραυγή έγινε και έπειτα σιγή.
Παγερό ήταν τ' αμείλικτο ξημέρωμα
Άδειο κι αγέλαστο συνάμα..
Ναυαγισμένες σκέψεις μες τα δάκρυα.
Άραγε κάποτε γιατρεύονται οι πληγές
Όσο κι αν νιώθουν πόνο;
Υπάρχει Ιθάκη; Φουρτούνες φοβάμαι!
Λιγοστά τα κάστρα που έχτισα παιδί
Αγναντεύοντας μια θάλασσα με όψη αλλαγμένη..
Βότσαλο ένα κράτησα στο σχήμα της καρδιάς,
Αγάπη το ονόμασα δίχως μια στάλα φόβο!
Στον ουρανό τα σύννεφα χάθηκαν ξαφνικά
Τχνη καθώς χαράχτηκαν πάνω στο πεπρωμένο.
Λόγια ζεστά με σκέπασαν κι έπαψα να κρυώνω
Ίσαμε το απάνεμο
Και τ' ακριβό λιμάνι,
εκεί που πλάθεις όνειρα κοντά σε ηλιαχτίδες και
Η ευχή σου δένεται με ένα πεφταστέρι!
Αδάμαστος ο πόνος πως να μείνει
Ρέει ο χρόνος κι ο ορίζοντας προσμένει..
Ίσα στα μάτια σε κοιτώ όπως και τότε.
Νηνεμιά!
Από το χέρι σαν παιδί, σφιχτά κράτησε με
Γιατί εσύ μου έμαθες ελπίδα τι σημαίνει.
Ισχνό το φως στα περασμένα φέγγει
Ωκεανούς κι αν πέρασα αγκάλιασα το κύμα
Ρότα παλιά που έμελλε αλαργινό ταξίδι..
Γιατρεύει ο χρόνος τις πληγές
Όσο κι αν νιώθουν πόνο;
Σε θάλασσα βελούδινη,
μόλις χθες, τα λιγοστά μου κάστρα
βρήκαν τη λύτρωση τους..

ΚΑΛΥΜΝΟΣ

Μαρία Καμηλάκη Μανογιαννάκη

Γλυπτό της θάλασσας
αποτύπωμα Τιτάνα φαντάζεις
του Καλύνδου, γιος του Ουρανού.
Αναδυόμενη από της θάλασσας
τα βάθη πήρες χρυσή ευχή
στα άδυτα των σπλάχνων της
κρυμμένα μυστικά να μάθεις.
Ο ήλιος βαφτίζει την άγρια ομορφιά σου
στην κολυμπήθρα του Αιγαίου.
Οι γλώσσες των κυμάτων
θρύλους αιώνων μαρτυρούν.
Οι βουτηχτάδες σου αντρείωνουν
στα τρισβάθα των πελάγων,
κουρσάροι γίνονται αφράτου χρυσού
ψάλλοντας συναξάρι της ζωής
που αντάμωσε το χάρο.
Στις αλίπεδες αμμουδιές
και στους γδαρτούς σου βράχους
ηχούν χαρές και θρήνοι
συμπλέκονται
μυθοποιούν τη ναυτοσύνη
παγκόσμια η φήμη σου
κόρη της Ελλάδας ακριβή.

16 | 03 | 23

Ηρώ Πισκοπάκη

Ψάχνεις την αλήθεια σου
Διαβάζεις να αποκτήσεις γνώση
Αναρωτιέσαι.
ελπίζεις, όταν ξαφνικά έρχεται κάποιος
και ανατρέπονται όλα
Ερχεται τούμπα το Συμπαν σου
Νιώθεις να ξεκινάς πάλι απ το μηδεν
Αμφιβάλλεις
Απογοητεύεσαι
Τελικά, ποιος ο ρόλος του γνωστού αυτού άγνωστου;
Άραγε, τον έπαιξε τον ρόλο του

Το κενό ανάμεσα στο άπειρο και το μείον άπειρο
Είναι απειροελάχιστο.
Αυτό που με προβληματίζει
είναι το κενό όταν απαρνιέμαι τον εαυτό μου .
Το κενό απ' τις άσκοπες φλυαρίες
και τις βαρυσήμαντες δηλώσεις.
Γιατί πρέπει η προσωπικότητα μου να βάλει εκπτώσεις
για να πουλήσει.
Γιατί πρέπει να είμαι εσείς και όχι εγώ
Στο σπίτι θέλουν φρεσκάρισμα οι τοίχοι.
Μπεζ ή ώχρα;
Προβλημα κι αυτό!

ΤΟ ΠΑΤΡΙΚΟ ΜΟΥ ΣΠΙΤΙ*

Παναγιώτης Αργυρόπουλος

Θυμάμαι το πατρικό μου σπίτι χτισμένο στην έρημο
με τ' αποτυπώματα αμμοθύελλας στα περβάζια του.
Στην αυλή του δεμένη μία καμήλα
που τη φωνάζαμε εργατικότητα
και την φροντίζαμε επιμελώς
γιατί, λέει, αυτή μας έθρεψε.

Εγώ έπαιζα τις μέρες με τους σκορπιούς
και τις νύχτες με έχιδνες
εξ ου και η εξοικειώσή μου
σε κάθε λογής δηλητήριο.

Ο πατέρας μου ήταν το πέτρινο κεφαλόσκαλο.
Έπρεπε να ριζεις επάνω του κέρματα παρακάλια
για να σου επιτρέψει την είσοδο.
Η μάνα μου νεροχύτης
κατάπινε τ' άπλυτα της ημέρας
και της νύχτας τα δάκρυα.

Στην τηλεόραση έπαιζε πάντα θρίλερ
άσκηση στον τρόμο του τρόμου.
Στο ραδιόφωνο έκλαιγε η Edith Piaf
κάνοντας δεύτερη φωνή στη μητέρα.

Στο κρεβάτι μου η νοερή αδερφή μου, Αντιγόνη
έθαβε κάθε βράδυ το πτώμα μου.
Μ' ανάσταναν το πρωί
οι μεσονύκτιες προσευχές μου.

Κάτω απ' το κρεβάτι μου
κρυμμένη μία λεκάνη
γεμάτη λυγμούς.
Όταν την έκανα θάλασσα
έφυγα κολυμπώντας
χωρίς καν να κοιτάζω πίσω.

**1ο βραβείο στον δεύτερο ποιητικό διαγωνισμό
των Εκδόσεων Ραδάμανθους*

ΓΕΙΤΟΝΕΣ ΘΟΡΥΒΟΙ

Παναγιώτης Αργυρόπουλος

Ξενυχτώ.

Με μαστιγώνει η αγρύπνια.

Όχι πως δεν με περιμένουν όνειρα αγιαζέ
να με πετάξουν ως τ' ανοιχτά του ύπνου
-ασχέτως αν πέφτει διπλή ταρίφα η ουτοπία
όταν βγαίνεις στον περιφερειακό του ανεκπλήρωτου-
αλλά να, δεν νοούν να ησυχάσουν κάτι γείτονες θόρυ-
βοι.

Όχι απ' το δίπλα διαμέρισμα.

Αυτούς τους ανέχεται η μοναξιά.

Άλλωστε, τα ίδια παράπονα σέρνουμε στα πατώματα.

Για τους άλλους θορύβους μιλώ

αυτούς που έρχονται απ' την ντουλάπα.

Ποιος όρισε το μανίκι του σακακιού μου εξομολόγο

κι απαιτεί χειροφίλημα απ' τα ίχνη χειλιών

που σιάλωσαν στο πέτο του πουκαμίσου μου;

Να μου κάνει τη χάρη.

Έχω δώσει εγώ άφεση αμαρτιών στα φιλιά

για την τόση παροδικότητά τους.

Να κοιτάζει την υποκριτική του σοβαροφάνεια

που δεν άφησε τόσες φορές τη γροθιά μου

να σπάσει παραπετάσματα και δειλίες.

Κι εκείνες οι γλωσσούδες κουμπότρυπες

τι γκρινιάζουν ότι ξεχείλωσαν

απ' τον παχύσαρκο ιδεαλισμό μου;

Αντέχεται η ζωή

αν δεν κατεβάσεις δυο τρία μπουκάλια ουρανό

την ημέρα;

Να μη μιλήσω για τα μπατζάκια του κουστουμιού μου

που παίζουν ποδόσφαιρο με κάτι κουβέντες αντίπαλες.

Εδώ δεν κατάφερα να σκοράρω εγώ

που σουτάρα μάλιστα απ' την μικρή τους περιοχή.

Αλλά τα πιο εκνευριστικά είναι τα εσώρουχα

στο συρτάρι.

Με κουβεντιάζουν ότι τα χρέωσα με ιδρώτα

αλλά απ' τις δεξιώσεις της ηδονής τα απέκλεια.

Καλά τους έκανα.

Δεν ήξεραν πως ο έρωτας επιβάλει

γύμνια μέσα και έξω;

Ε, όχι και να μου πουν τώρα τα άψυχα
τι θα φορέσει η ψυχή μου και το κορμί.

ΤΑ ΚΑΤΟΙΚΙΔΙΑ

Παναγιώτης Αργυρόπουλος

Εκεί που κολυμπούσα σε ακύμαντου ύπνου νερά
με το χέρι μου χαλαρό σαν χυμένη τιράντα
σε βόλτα ανέμελης διαδρομής
νιώθω γρύλισμα στης ακοής μου τα στόρια.

Ανοίγω τα μάτια κι ήταν όλα εκεί.

Τα κατοικίδια του σπιτιού.

Νεκρές φωτογραφίες γονιών

που ζητούσαν βόλτα στο πάρκο.

Τεμπέλης ο θάνατος.

Ούτε πλευρό τούς γυρίζει.

Βιβλία παραπονιάρικα

που είχαν καιρό να νιώσουν το χάδι μου.

Εξ ου και το τρίχωμα λέξεων

που έβρισκα κάθε τόσο στα ράφια.

Λογαριασμοί λαίμαργοι

δάγκωναν της πιζάμας τις τσέπες.

Χύθηκαν κάτω οι οικονομίες

που μάζευα μες στον ύπνο μου.

Μα πιο επίμονη απ' όλα η έλλειψή σου.

Έφτυνε τα σάλια της πάνω μου

ζητώντας ευθανασία.

Να περιμένετε, τους φωνάζω.

Έτσι που με ξυπνήσατε βίαια

δεν πρόλαβα καν

ούτε τα όνειρα να ταΐσω.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ

Παναγιώτης Αργυρόπουλος

Αν σας κούρασε η νύχτα
φορώντας διαρκώς το ίδιο φουστάνι
διοργανώστε μία παράσταση.

Υποδυθείτε λόγου χάρη μια κλειδαριά.
Αφήνει κάποιο ενδεχόμενο
να την ανοίξουν απρόσμενα
όσοι δεν ήρθαν ποτέ στη ζωή σας.

Αν σας αρέσει πάλι το δράμα
υποδυθείτε ένα ευτελές ξεσκονόπανο
που έσπασε κατά λάθος τα κρύσταλλα.
Θα σας αθωώσουν όλα τ' άλλα εγκλήματα
που έγιναν τάχα εξ αμελείας.

Αν θέλετε να προσθέσετε
και λίγο μυστήριο
υποδυθείτε μια μάσκα.

Η ΧΙΟΝΑΤΗ

Φωτεινή Πανταζάτου

Βλέφαρα σφαλιστά, στο στόμα δαγκωμένο μήλο
Χέρια ματωμένα με θυσιασμένη καρδιά
Εφτά δάκρυα και νεκρική ακαμψία στα πόδια
Σώμα μέσα σε γυάλινο φέρετρο
Καταδικασμένη να περιμένω, έρμαιο στα μάτια περαστι-
κών
Που κοιτούν τα κόκκινα χείλη και τα μαύρα μαλλιά
Αυτά έμειναν μόνο να μου θυμίζουν
Πως πριν την πτώση
Υπήρχα σε κάποιο παράδεισο
Μου είπαν να περιμένω τον πρίγκιπα.

Τι θα ήταν χωρίς αυτή
ο Μπάτμαν ή ο Ζορό;

Αν είστε λάτρης της περιπέτειας
υποδυθείτε ένα πλυντήριο.
Στροβιλιστείτε με τους σκληρούς λεκέδες
μέχρι να καθαρίσετε εντελώς τη βρωμιά.

Ίσως κάποιοι προτιμάτε την κωμωδία
όμως υπάρχει κατάλληλος ρόλος και για εσάς.
Υποδυθείτε ένα στενό παντελόνι.
Ξέρετε πόσες κοιλιόδουλες προσδοκίες
θα διακωμωδήσετε με τη μία;

Αποφύγετε πάντως
να υποδυθείτε κάποιο κρεβάτι.
Εκεί πρωταγωνιστούν μονίμως τα όνειρα
και σίγουρα θα σας βγάλουν εκτός ρόλου.

Σήκω Χιονάτη
Ποιο προπατορικό αμάρτημα σε έκλεισε εκεί μέσα;
Με τα χέρια μπολιασμένα θυσία, σπάσε το γυαλί
Τα πόδια σου ρίζες στο έδαφος βρέχονται από δάκρυα
Το μήλο καρπός για να σπείρεις δάση
Ψυχή τυλιγμένη με φρούδες υποσχέσεις
Σήκω Χιονάτη
Μην περιμένεις πια.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΤΣΙΑΤΖΗΣ*

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Περπατώ και χαράζει.

Τι συνετέλεσε βαθιά και απέραντη μου
αγαπημένα, εμείς οι δύο να σμιζουμε ξανά,
εσύ εκείνη η απέραντη θάλασσα
και εγώ πάντα εκείνος που σου δίνομαι.

Σε χρυσό φύλλο έγγραφα τα όσα έκανα
και με ακόμη λιγοστό φως, το είδα
να λαμπυρίζει.

Χαρακτηρίστηκα περίεργος απ' την ομήγυρη
και από εμένα τον ίδιο.

Τα χέρια που έσφιζα τα ίδια, σκαρφάλωσαν
ως τον λαιμό και μ' έπνιζαν και για όσα
απλά χάρηκα, δεν έφτανε ποτέ ο χρόνος.

Το μερτικό απ' την μοναξιά τους επωμίστηκα
για τον δρόμο και δε τους ξανάδα.

Πήρα το καλύτερο κομμάτι απ' την μερίδα
του λέοντος, στεφανώθηκα με δάφνες

και μου δόθηκαν τα του διαβάτη
στον διαβάτη.

Πήρα τον χρόνο αγκαλιά, μικρό παιδί
νεογέννητο, δίχως να φορέσω ποτέ μου
ρολόι.

Στο κάλεσμα του έμαθα να στριμώχνω
λίγο παραπάνω πράσινο στις τσέπες μου
και άλλες που δεν έβρισκα το κλειδί
να φύγω.

Η λήθη, ένας λίθος αβάσταχτος, που με όση
δύναμη μ' απέμεινε τον πέταξα στη θάλασσα,
πλάι εκεί που φυτρώνει κάρδαμο.

Χειρίστηκα δεξιότητες για αριστερόχειρες

όσο το δεξί κρατούσε το βάρος της
καθημερινότητας.

Είδα και ζήλεψα ανθρώπους να μιμούνται
πουλιά και να πετάνε.

Περπάτησα σε κύματα δια ξηράς,
ενώ δεν υπήρχαν δια θαλάσσης.

Μάζεψα μικρά φτερά και πούπουλα
από όσα καλά μαξιλάρια ξάπλωσα
και όσο και να τα έραβα, πάλι
μου ήταν αδύνατο να πετάξω.

Στερέωσα γέφυρες με μόνον την δύναμη
της γλώσσας και άσκοπα φύτεψα
αιθαλή δέντρα σε ερήμους.

Ταξίδεψα με αεροπλάνα πλοία
και αυτοκίνητα, είδα μέρη και απ' όσους
γνώρισα ξεχάστηκα.

Πόθησα το άκρατο πιασμένο χέρι
της αγάπης και τον αντάλλαξα για
μονή σκιά στο ολόγιομο φεγγάρι.

Συσκευάστηκα και τοποθετήθηκα
στο μεσαίο ράφι, για να με φτάνουν
όλοι και μετά από επίμονα λάθη,
ακατάλληλος δια πόση, αποσύρθηκα.

**Λίγα λόγια για το ποίημα με τίτλο:
«Επίλογος», του Ιωάννη Πατσιατζή**

Χριστίνα Βεριβάκη

Θα ήθελα με τη σειρά μου, να σας καλωσορίσω στην
τελετή βράβευσης του 2ου ποιητικού διαγωνισμού των
εκδόσεων Ραδάμανθους. Έχω την ευχάριστη τιμή, να μοι-
ραστώ μαζί σας κάποιες σκέψεις για το ποίημα με τίτλο,

«Επίλογος», του Ιωάννη Πατσιατζή, όπου δίνεται το ήρωα στην ματαιότητα, σ' έναν επίλογο, όπου η παραι-
δεύτερο βραβείο. Ένα ποίημα, βαθιά υπαρξιακό, που τηση γίνεται η αγαπημένη συναναστροφή.
εμπεριέχει έντονους προβληματισμούς, αναφέρεται στις Ο «Επίλογος» είναι ένα ποίημα, που συλλέγει τα βιώ-
επιτυχίες και στις αποτυχίες, στην πάγια ανάγκη του αν- ματα και τις εικόνες της ζωής, τις τοποθετεί σ' ένα δια-
θρώπου, για το μοίρασμα, καθώς και σ' όλα εκείνα τα κι, που άλλοτε περιφέρονται στις πλάτες του ήρωα ως
βιώματα, στιγμές και εμπειρίες, που στολίζουν με τα ένα δυσβάσταχτο βαρίδιο και άλλοτε ως το πολυτιμότε-
χρώματα της ίριδας τον καμβά της ζωής. ρο δώρο.

Στο ποίημα, «Επίλογος», ο βασικός ήρωας κινείται με
εξομολογητική διάθεση προς την αγαπημένη του, την
Θάλασσα. Από τους πρώτους στίχους συμπεραίνουμε,
πως ο ήρωας διατηρεί σχέση, ουσιαστική και αληθινή
μαζί της. Οι δυο τους έχουν συναντηθεί ξανά στο παρελ-
θόν. Η απεραντοσύνη της θάλασσας δημιουργεί το α-
σφαλές πλαίσιο, όπου ο ήρωας αφήνεται γενναία και ο-
λοκληρωτικά, στην γαλήνη και στην παρόρμησή της.

Την ρωτά, τι είναι εκείνο που συντέλεσε σε τούτη τη
συνάντηση και η απάντηση έρχεται αμέσως, από τον ίδιο
τον ήρωα, μ' ένα γλυκόπικρο μονόλογο.

Στους στίχους που ακολουθούν, διακρίνονται συναι-
σθήματα, που είναι γνώριμα σ' όλους τους αναγνώστες,
όπως εκείνα της απόρριψης, της μοναξιάς, της επιβρά-
βευσης, της έλλειψης και της απογοήτευσης.

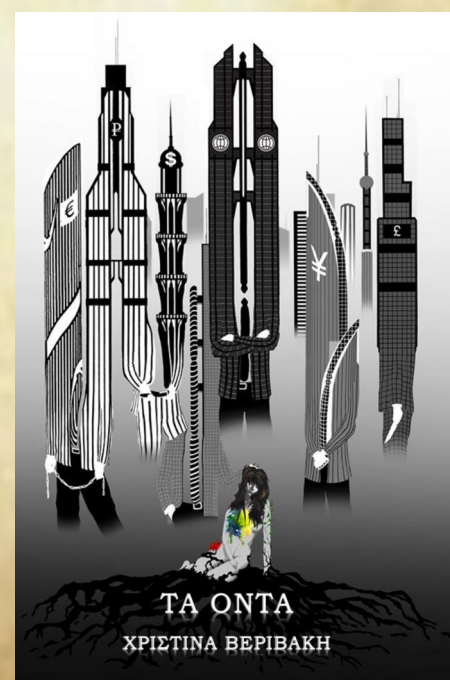
Ο ήρωας μας διαβεβαιώνει, για τις αλλεπάλληλες προ-
σπάθειες σωτηρίας του Εαυτού του, πετώντας τον λίθο
της λήθης στο απέραντο της θάλασσας, καθώς και τη
δημιουργία φτερών, για να πετάξει μακριά, απ' όσα τον
δυσαρεστούσαν, ωστόσο κάτι, πιο βαρύ τον κρατούσε
δέσμιο στη σκιά του φεγγαριού.

Η απόγνωση τον οδήγησε στην αποδοχή και στην πα-
ραδοχή, ότι ο χρόνος δεν υπήρξε ευγενής και ευέλικτος
μαζί του. Τον απώθησε στο μεσαίο ράφι, για να τον φτά-
νουν όλοι, πιθανόν, όσοι δεν κατάφεραν να τον φτάσουν
ή να τον αφουγκραστούν, με διάθεση ολοκληρωτική και
ουσιαστική σε τούτο το ταξίδι της ζωής. Εντούτοις, ο
ήρωας αποσύρεται, από την ευρεία κατανάλωση, καθώς
θεωρεί, πως είναι ακατάλληλος. Τούτο είναι το συμπέρα-
σμα του ήρωα, για τον αφημένο Εαυτό του.

Ένα συμπέρασμα, για τις επιλογές, που οδήγησαν τον

Χανιά,

Χριστίνα Βεριβάκη.

ΚΩΔΙΚΟΣ: Η ΡΗΤΡΑ ΤΗΣ ΟΡΓΗΣ*

Άρης (Αριστείδης) Γεράρδης

Άφοῦ θέλεις νὰ μάθεις γιὰ μένα, ἄκου:
Ἐν πρώτοις εἶμαι ἡ γιορτὴ σου!
Διασχίζοντας ὅμως τοὺς κρύους
δρυμοὺς τῶν αἰώνων, ἀλλάζω καὶ ἀλαλάζω:
Εἶμαι ἡ δυσανάγνωστη μέρα σου,
ὁ κωλυόμενος πόθος εὐαισθησίας σου
ποῦ ταρακουνάει ἢ συσπανσιὸν
τῶν ὀραμάτων σου,
τὸ τράνταγμα τοῦ λεωφορείου
ποῦ σκοντάφτει σὲ πέτρα ὑπομονῆς.
Εἶμαι ἡ Κυριακὴ ποῦ μετὰ βαῖων καὶ κλάδων,
ὑποδέχεται ἡττημένους ἀναστεναγμούς
καὶ λειψὰ φεγγάρια ὀθωμανικῶν αὐλῶν.
Ἡ ὑποταγὴ τῆς ἀφῆς σου εἶμαι,
ὅταν κλέβουν τὸ φῶς τοῦ γέλιου σου,
κι ἀκόμα ἡ ρήτρα τῆς ὀργῆς σου
σὺν τὸ παραλήρημα τῶν φόβων σου
κι ἀκόμα, τὸ λίκνο τῶν ἐλπίδων σου.
Εἶμαι τέλος, ὁ φύλακας ποῦ ξεφορτώνει
τὰ σκοτάδια σου καὶ παίρνεις ἄριστα, ὅσakis
διαβάξεις τὸ χτεσινό σου αὔριο σὲ μένα.
Τράβηξε τώρα τὴ γραμμὴ
ποῦ δὲ θὰ περάσεις ποτέ,
κι οὔτε θ' ἀφήσεις ἄλλους νὰ περάσουν.
Σκῦψε μετὰ καὶ φίλησε τὸ χῶμα, τὸ νερὸ
καὶ τὸ ἄλατι σου, τὸ ἄλατι σου, τὸ ἄλατι σου.

**Γ' βραβεῖο στον 2ο ποιητικό διαγωνισμό
των Εκδόσεων Ραδάμανθους*

ΕΙΡΗΝΗ ΑΓΓΕΛΙΝΑ

ΜΙΚΡΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΓΙΑ ΔΥΟ ΣΥΝ ΕΝΑ*

Πράξη Πρώτη

Στρωμένο το δείπνο,
επάνω σε λευκό δαντελωτό ὕφασμα
Θροῖζει στις ἀκρες του, ὁ Ψίθυρος
Κάθονται δίπλα δίπλα
Σε ἓνα τραπέζι που χωράει οκτὼ
Του σερβίρει μηχανικὰ, παραμιλάει τὰ νέα της ἡμέρας
Εκεῖνος γεμίζει με κόκκινο κρασί τὰ ποτήρια τους
Συμφωνοῦν κι οἱ δύο ὅτι πεινᾶνε πολὺ
Διαφωνοῦν ὡς πρὸς τὴ γεύση
Τὰ βλέμματα τους συναντιοῦνται φευγαλέα
Μεταξὺ μπουκιᾶς – γουλιᾶς, ἡ αὐλαῖα ἀνοίγει
Μία ἀτσαλὴ κίνηση φέρνει σε ἐπαφὴ τὰ χέρια τους
Εκεῖνος, σκουπίζεται ἀμέσως στὴν πετσέτα
Εκείνη, γλύφει ἐπιδέξια τὴ σάλτσα
στο δάχτυλο της νὰ μην στάξει

Πράξη Δεύτερη

Τὰ πόδια του τεντωμένα
επάνω στο κεντρικὸ τραπεζάκι
Τὰ πόδια της μαζεμένα σε σχεδὸν μισό οκτὼ
Ὁ δερμάτινος καναπὲς γιὰ τέσσερις
Εκεῖνος τὴν ἐπικρίνει πὼς εἶναι ἀβουλή
νὰ διεκδικήσει ἀύξηση στο γραφεῖο

Εκείνη θυμῶνεται μαζί του γιατί ἀρνείται νὰ κρατήσουν
το μικρὸ γατί που κλαίει κάθε βράδυ
ἐξω ἀπὸ τὸ γκαράζ

Πράξη Τρίτη

Εκεῖνος, ροχαλίζει ἀνάσκελα
Εκείνη, φορᾶει ωτοασπίδες
Κοιμούνται σε ατομικὴ στάση μηδέν
Σε ἓνα κρεβάτι γιὰ δύο
Τὰ ὄνειρα τους παρασκήνια
που φώλιασε μέσα ὁ Ψίθυρος
Οἱ ἴδιοι ονειροναῦτες σε σκιαμαχίες ἀμφιθυμίας
«Φύγε», «Ἐλα», «Νὰ ἀλλάξουμε τὸν καναπέ»,
«Νὰ ἀρῶμε καινούρια τραπεζαρία»
«Ξύπνα, τὸ παιδί κλαίει», «Μα, δὲν ἔχουμε παιδί»,

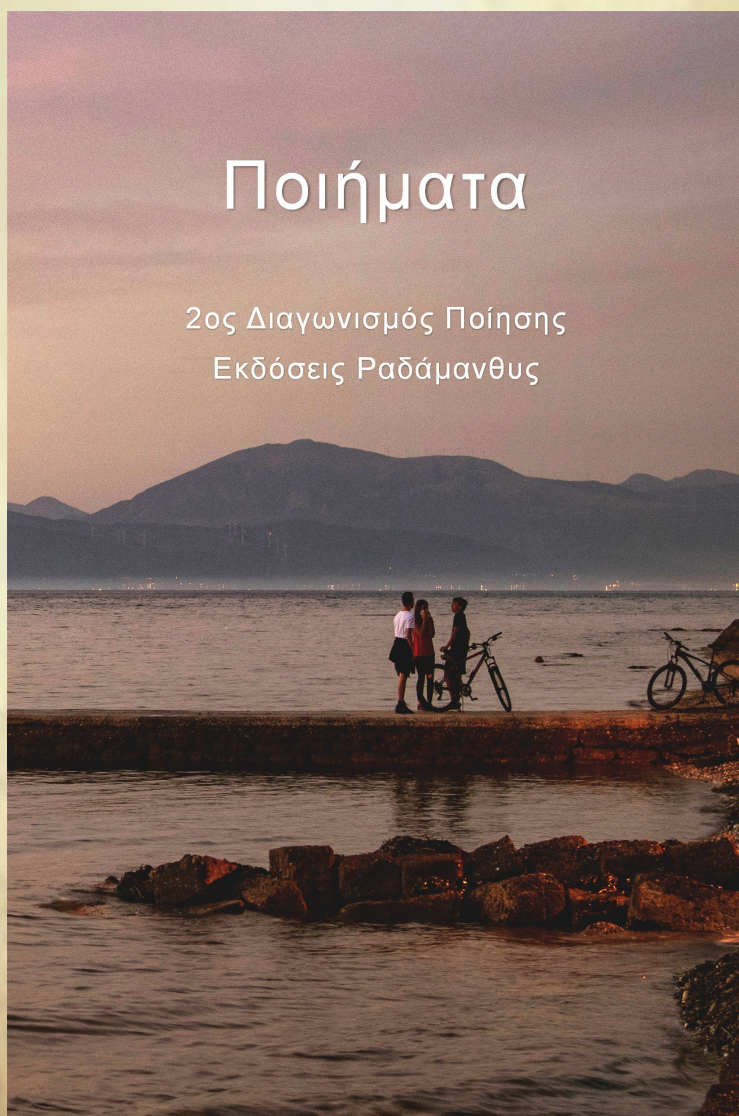
«Θα κρατήσουμε το γατί τότε
Ακόμη ένα αδέσποτο της ζωής
χωράει στο μεγάλο μας σπίτι μέσα»

Έξοδος

Ξυπνάνε την ίδια ώρα κάθε μέρα
Η αυλαία κλείνει, στις πρώτες ακτίνες
Το γατί κοιάλωσε απ' το κρύο
Πήραν και το έθαψαν στην αυλή
Αγκαλιάστηκαν για λίγο
Θα μπορούσαν και να κλάψουν αλλά δεν το έκαναν
Ίσιωσαν ρούχα, κτένισαν μαλλιά
Συμφώνησαν τι θα φάνε το βράδυ

Κι έφυγαν στις δουλειές τους
Μόνος - Μόνη
Κι ο Ψίθυρος ανάμεσά τους,
σαν άτακτο, μπάσταρδο παιδί
Που φυτρώνει εκεί που δεν το σπέρνουν

**Γ' βραβείο στον 2ο ποιητικό διαγωνισμό
των Εκδόσεων Ραδάμανθους*

Ποιήματα

2ος Διαγωνισμός Ποίησης
Εκδόσεις Ραδάμανθους

Η ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΦΡΑΓΚΑΚΗ ΓΙΑ ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΡΗ ΓΕΡΑΡΔΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗ- ΝΗΣ ΑΓΓΕΛΙΝΑ

Να σας καλωσορίσω κι εγώ με τη σειρά μου, τόσο τους φίλους της ποίησης, που είστε εδώ μαζί μας σήμερα, όσο και τους συμμετέχοντες ποιητές -ποιήτριες, στις βραβεύσεις ενός ακόμα διαγωνισμού των εκδόσεων «Ραδάμανθυς», όλους εσάς λοιπόν που θέσατε τους εαυτούς σας «υπό κρίσει» μια διαδικασία, ένα αίσθημα γνωστό λίγο πολύ σε όλους μας.

Λίγα λόγια για το προσωπικό μου φίλτρο επιλογής στη διαδικασία αυτή του διαγωνισμού.

Ήταν λοιπόν για μένα ουσιώδης η αναζήτηση των χαρακτηριστικών εκείνων που κατατάσσουν το ποίημα κάθε φορά ως ένα έργο αλήθειας και προσωπικής βασάνου και αυτό επειδή είναι πολύ σημαντικό, οι δημιουργοί να αναλύουν και να αναλύονται, να παρατηρούν σχολαστικά και να ανατρέπουν παρατηρώντας και να μη διστάζουν να πουν την αλήθεια έξω από τα δόντια.

Στα επιπλέον κριτήρια βάζω την συνέπεια ύφους- περιεχομένου και την απουσία κραυγαλέου λεκτικού εντυπωσιασμού.

Σε αυτό το τρίτο βραβείο τα δύο ποιήματα που το μοιράστηκαν πληρούν αυτές τις συνθήκες που έθεσα. Είναι λοιπόν τα ποιήματα: «**Κωδικός : Η ρήτρα της οργής**» του **Αρη Γεράρδη** και το «**Μικρό χρονικό για δύο συν ένα**» της **Ειρήνης Αγγελίνας**, τους οποίους συγχαίρω θερμά.

Για το ποίημα του Αρη Γεράρδη:

Είναι ένα ποίημα με ξεδιπλώματα και με φουσκονερίες. Οι νοηματοδοτήσεις του έχουν κατασταλαγμένη σοφία μα και οδυνηρές παραδοχές, στοιχεία ενός πολύ προσωπικού υπαρξιακού προβληματισμού και συνειδητοποίησης. Με αυτά ο ποιητής εκφράζει το εγώ του: «είμαι η γιορτή σου», «είμαι η δυσανάγνωστη μέρα σου», «η υποταγή της αφής σου είμαι», μερικοί μόνο από τους αυτοπροσδιορισμούς του. Με την ανάδυση ενός λόγου πυκνού και μ' αυτόν τον αυτό-αναφορικό του τρόπο, ο Αρης Γεράρδης καταφέρνει να προσεγγίσει την πολυπλοκότητα των σχέσεων, την ουσία τους και την αδιαμφισβήτητη παρουσία τους, θυμίζοντάς μας Χάιλτερν, «οπου κίνδυνος είναι, εκεί και σωτηρία φυτρώνει»

Σ' αυτήν την διακειμενική του διαπίστωση πως ναι, η ζωή μπορεί να γίνει καταπιεστική «ηττημένους αναστε-

ναγμούς», «ακλυόμενος πόθος», «λειψά φεγγάρια», αυτό που λέει εδώ ο ποιητής είναι πως υπάρχει τελικά η αναγκαιότητα της επιλογής, «τράβηξε τώρα τη γραμμή που δεν θα περάσεις ποτέ» Έτσι αναφάνεται και στο ποίημα τούτο μια ελπίδα αυτοϊασης, -διαμέσου του πνεύματος κυρίως- και της αντίστασης στη φθορά. Είναι μια δήλωση προσωπικής πορείας μέσα από «οράματα » και «τραντάγματα» όταν διαβάξει κανείς «το χθεσινό αύριο», για να χρησιμοποιήσω μερικές μόνο απ' τις λέξεις του ποιητή. Ένα βαθύ ποίημα όπου οι λέξεις κλείνουν μεγάλο φορτίο συγκίνησης και συναισθήματος «σκύψε μετά και φίλησε το χώμα, το νερό, και το αλάτι σου.»

Συγχαρητήρια!

Τώρα για το ποίημα «**Μικρό χρονικό για δύο συν ένα**» της **Ειρήνης Αγγελίνας**. Η με θεατρικό τρόπο ποιητική φωνή της Ειρήνης Αγγελίνας, έχει το χαρακτηριστικό της ζωντάνιας της εικόνας, παράλληλα με την εσωτερικότητα της κλιμάκωσης των αισθημάτων. Δηλαδή έχει το λαχάνιασμα μιας ταινίας και τη μύχια λεπτομέρεια ενός θεατρικού διαλόγου.

«Μεταξύ μπουκιάς γουλιάς η αυλαία ανοίγει». Εδώ η ποιήτρια σε ρόλο αφηγητή -σκηνοθέτη, αφενός καθορίζει επιτυχημένα τον ποιητικό της χωροχρόνο, αλλά παράλληλα αγγίζοντας με την εικονοποιία της ανεπαίσθητες χορδές, σε συγκινησιακό επίπεδο, του συγκρουσιακού δίπολου άνδρα -γυναίκας, χορεύει με τους ήρωές της σ' αυτό το κάτι που αιωρείται αναμεσά στους δύο, που τελικά ποτέ δεν είναι μόνο δύο. Όπως χτίζεται το ποίημα, παρακολουθούμε και το κτίσιμο των προεκτάσεων του, όπου τίποτα δεν είναι τόσο απλό όσο φαίνεται αντίθετα μας αποκαλύπτονται παραδοχές, πένθη και ψίθυροι.

«Κοιμούνται σε ατομική στάση μηδέν σε ένα κρεβάτι για δύο», και τα μηνύματα κυρίως παραγλωσσικά, εδώ τονίζονται-υψώνονται, με τις λέξεις της Ειρήνης Αγγελίνας και συνθέτουν - αποκαλύπτουν την προσωπική της θέαση της δυαδικής σχέσης «οι ίδιοι ονειροναύτες, σε σκιαμαχίες αμφιθυμίας». Αυτή η δυαδική σχέση όμως, ξεπερνάει τα όριά της και εντάσσεται πια σε έναν ευρύτερο περίγυρο κοινωνικό. Ένα ποίημα που ανήκει στην εποχή του.

«Και έφυγαν για τις δουλειές τους μόνος, μόνη κι ο ψίθυρος ανάμεσα τους».

Συγχαρητήρια!

Εύχομαι και στους δυο καλή ποιητική συνέχεια!

Ανακοίνωση του παραρτήματος Χανίων του Πανελληνίου Μουσικού Συλλόγου, σχετικά με τη στάση του Δήμου Χανίων

Με μεγάλη απογοήτευση παρακολουθούμε την **αδιάλλακτη στάση του Δήμου Χανίων** απέναντι στα αιτήματά του συλλόγου μας που αφορούν τη στήριξη των μουσικών που ζουν και εργάζονται στα Χανιά.

Λίγες μέρες πριν την περίοδο των Χριστουγέννων, το Σωματείο μας επέδωσε τα αιτήματά μας στον αντιδήμαρχο Πολιτισμού του Δήμου Χανίων (Ιωάννη Γιαννακάκη), όπως και σε άλλους Δήμους του Νομού μας και παρόλο που στην συνάντηση ειπώθηκε πως τα κονδύλια για τον πολιτισμό ήδη είναι αυξημένα, η στήριξη των μουσικών του τόπου είναι ισχνή και τα αιτήματά μας, παραμένουν αιτήματα.

Τον Μάιο ο Δήμος καλούσε τους μουσικούς να συμμετέχουν εθελοντικά (!) στο 1ο Φεστιβάλ Μουσικής Χανίων στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ημέρας της μουσικής. Αφού διαμαρτυρηθήκαμε και το κοινοποιήσαμε στα ΜΜΕ, μας απάντησαν πως το Φεστιβάλ αφορούσε ερασιτέχνες και όχι επαγγελματίες μουσικούς.

Εδώ να διευκρινίσουμε πως δεν συμφωνούμε με την άποψη που θέλει τους καλλιτέχνες να πρέπει μέσω εθελοντισμού να δείξουν την τέχνη τους ώστε να αποκτήσουν το κοινό τους και να μπορέσουν να μεταπηδήσουν στους επαγγελματίες μουσικούς.

Η τέχνη της μουσικής κατακτιέται μετά από πολυδάπανες σπουδές (η μουσική εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι κυρίως ιδιωτική) και χρονοβόρα και κοπιαστική μελέτη. Δεν απαιτείται λοιπόν τίποτα παραπάνω από αυτό για να βγει στη σκηνή και να αμειφθεί για τους κόπους χρόνων.

Στο αίτημα μας ο Δήμος να πραγματοποιήσει Φεστιβάλ Μουσικής ώστε να στηρίζει τους μουσικούς του τόπου, ο κ. Ιωάννης Γιαννακάκης μας είπε πως γίνονται πολλά Φεστιβάλ Μουσικής στον Δήμο Χανίων.

Μέσα στις μουσικές δράσεις που ανέφερε είναι και τα “Ανοιχτά Πανιά”. Ωστόσο με **έκπληξη και απογοήτευση στις 24/7, σε άρθρο τοπικής εφημερίδας, διαβάσαμε τη δήλωση του Αντιδημάρχου Πολιτισμού που αναφέρει πως τα “Ανοιχτά Πανιά” δεν είναι “μοντέλο χρηματοδότησης ντόπιων καλλιτεχνών αλλά ένα μοντέλο που κάνει τα Χανιά πολιτιστικό κόμβο στην Ελλάδα”.**

Αναρωτιόμαστε λοιπόν:

1) Ποια είναι η στήριξη του Δήμου στους ντόπιους

μουσικούς;

2) Πώς θα συνεχίσει η πολιτιστική παραγωγή των ντόπιων μουσικών όταν δεν μπορούν να επιβιώσουν από την τέχνη τους και οδηγούνται στην ετεροαπασχόληση ή όταν αλλάζουν επάγγελμα;

Να υπενθυμίσουμε ότι τα τελευταία χρόνια ο κλάδος μας έχει υποστεί μεγάλο πλήγμα. Η προηγούμενη περίοδος μας έφερε όλους μπροστά στο αμείλικτο ερώτημα αν θα συνεχίσουμε να ασκούμε την τέχνη μας με την αφοσίωση που απαιτεί, καθώς και αν θα μπορέσουμε να συνεχίσουμε να επιβιώνουμε από αυτή.

Ήδη πολλοί συνάδελφοι που έχουν αφιερώσει χρόνια από τη ζωή τους σε σπουδές και μελέτη, έχουν αλλάξει επάγγελμα για να επιβιώσουν. Ένα αυξημένο ποσοστό του κλάδου ετεροαπασχολείται, και ένα επίσης μεγάλο ποσοστό συναδέλφων παραμένει εκτός εργασίας για πάνω από 3 χρόνια.

Σήμερα που οι χώροι Πολιτισμού έχουν ανοίξει, η ανασφάλεια για την επιβίωσή μας παραμένει. Το ίδιο και η επίθεση σε όσα εργασιακά δικαιώματά μας έχουν απομείνει. Μπροστά μας έχουμε τη μάχη της επιβίωσης από την ακρίβεια στην ενέργεια και όλα τα προϊόντα ως απόρροια της πράσινης μετάβασης, του πληθωρισμού, της ανάπτυξης και βέβαια των συνεπειών του πολέμου. Η τέχνη είναι μια μορφή εργασίας που απαιτεί κόπο και αφοσίωση ενώ ταυτόχρονα αποτελεί και κοινωνική ανάγκη.

ΑΠΑΙΤΟΥΜΕ:

– Να συμφωνηθεί συγκεκριμένο “**αμοιβολόγιο**” για τις εκδηλώσεις του Δήμου που έχουν ζωντανή μουσική.

– Η πληρωμή των μουσικών από της εκδηλώσεις να γίνεται άμεσα και όχι μετά από μήνες, όπως συμβαίνει σε πολλές περιπτώσεις.

– Σε περίπτωση βιντεοσκοπημένων εκδηλώσεων, το συγγενικό δικαίωμα.

– Δωρεάν χώρο από τον Δήμο για να μπορούν οι μουσικοί να κάνουν πρόβες, να βρίσκονται με άλλους μουσικούς, να αλληλεπιδρούν και να παράγουν πολιτισμό.

– Να παρθούν εδώ και τώρα μέτρα στήριξης για τους μουσικούς που ζουν και εργάζονται στον νομό.

– Οι μουσικοί είναι επαγγελματίες – εργαζόμενοι και πρέπει να επιβιώνουν μέσα από την εργασία τους.

Ο Ανδρέας Βάλσαμος για τη νουβέλα του Χρήστου Τσαντή «Ο μικρός πρίγκιπας συναντά τον Κύριο Καζαντζάκη στο δρόμο της αναζήτησης»

«Ο μικρός πρίγκιπας συναντά τον Κύριο Καζαντζάκη στο δρόμο της αναζήτησης». Ένας τίτλος που όποιος τον δει στις προθήκες των βιβλιοπωλείων κεντρίζεται με ενδιαφέρον από την πρωτοτυπία του. Οι λέξεις κλειδιά που σε συνοδεύουν στο ταξίδι των σελίδων είναι: η συνάντηση, ο δρόμος και η αναζήτηση.

Η συνάντηση δύο μεγάλων συγγραφέων, από διαφορετικές χώρες, με διαφορετικές κουλτούρες, με διαφορετική εθνική συνείδηση, που όμως και οι δύο, τουλάχιστον στη δική μου γενιά, σημάδεψαν και καθόρισαν τη σκέψη των νεανικών μας χρόνων και συνεχίζουν να το κάνουν.

Ο Αντουάν Ντε-Σαιντ Εξυπερί και ο Νίκος Καζαντζάκης. Εδώ πραγματικά μας ξαφνιάζει η σύλληψη, η κυοφορία και η γέννα του έργου.

Οι συγγραφείς συναντώνται μέσα από τους ήρωές τους. Ο μικρός πρίγκιπας με τον παπά-Φώτη, τον Καπετάν-Μιχάλη, τον Ζορμπά, την χήρα, τον Καλό Ποιμένα σ' ένα ονειρικό θεατρικό δρώμενο.

Η άλλη λέξη κλειδί είναι ο δρόμος. Δηλαδή η συμπίεση και η σύγκρουση των ιδεών. Οι ιδέες που πέρασαν και συνεχίζουν να περνούν μέσα από το καμίνι της Προμηθεϊκής βασάνου και καθόρισαν τις αξίες του ανθρώπινου είδους. Ο δρόμος για τη ανεύρεση της αλήθειας, που δεν είναι άλλος από το φως της γνώσης, για τον κόσμο που μας περιβάλλει και τον κόσμο που κουβαλούμε μέσα μας. Και αυτή η γνώση έγινε επιστήμη, πολιτισμός και κοινωνική συμβίωση πολιτικών και κοινωνικών όντων.

Και τέλος η αναζήτηση, που δεν είναι άλλη, από την πορεία του ανθρώπινου γένους προς την ελπίδα για έναν καλύτερο κόσμο. Έναν κόσμο αγάπης, αλληλεγγύης, κατανόησης, καλοσύνης, με αίσθημα δικαίου, έναν κόσμο με χαμόγελα, όραμα και όνειρα.

Αν σ' αυτό το έργο του Χρήστου Τσαντή δεν υπήρχαν τα δραματικά και τα λυρικά στοιχεία, που είναι τα κύρια συστατικά που το συνθέτουν, εγώ θα τολμούσα να το χαρακτηρίσω «Δοκίμιο» κι αυτό γιατί περικλείει όλη την ατμόσφαιρα που προανέφερα.

Ο συγγραφέας μέσα από τα κείμενά του, υπερασπίζεται τα γραφόμενά του και τα υποστηλώνει με πάθος.

Ο μικρός πρίγκιπας συναντά τον Κύριο Καζαντζάκη στο δρόμο της αναζήτησης...

Ένα πάθος λυρικό και δραματικό μαζί. Αυτό θα το λέγαμε δραματοποιημένο λυρισμό, γεμάτο εικόνες, χρώματα και μυρωδιές που ο αναγνώστης διαβάζοντας τις σελίδες έχει τη δυνατότητα συνειρμικά να συνθέσει και να σκηνοθετήσει θεατρικά τα τεκταινόμενα του έργου.

Ο άπλετος λυρισμός γεμάτος στοιχεία καλολογικά που χαρακτηρίζουν τα λογοτεχνικά κείμενα και κυρίως τα κλασσικά, όπως αλληγορίες, προσωποποιήσεις, παρομοιώσεις, μεταφορές, με αρώματα λουλουδιών, χρυσάνθεμα και τριαντάφυλλα, αρώματα θάλασσας και βουνών, γεμίζουν τις αισθήσεις μας μουσική, ήχους και χρώματα της φύσης.

«Αχνό φως ροδοκόκκινο έβαψε τον ορίζοντα. Δεν ήξερα αν έμοιαζε με λιόγερμα ή με χαραυγή ετούτη η σκηνή. Λες και ξημέρωσαν λευκές νύχτες. Οι μέρες μας βυθίστηκαν μέσα σε πέλαγα πνιγμένα στους ατμούς και στο βαθύ μπλε της θάλασσας. Χρώματα του ονείρου σκέπαζαν ζεστά το ξύπνιο μας αλλά μόνο σαν έκλεινες τα μάτια μπορούσες πραγματικά να το δεις και να το νοιώσεις» (απόσπασμα από τον πρόλογο του βιβλίου).

Η διαλεκτική σχέση του χωροχρόνου μεταξύ του

παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος, εκφράζεται με την ανέανη πανανθρώπινη αγωνία για την τύχη του κόσμου, μην τυχόν και μαραθεί το τριαντάφυλλο του «μικρού πρίγκιπα». Τότε... το μέλλον δυσίωνο!

Οι ήρωες του Καζαντζάκη συνεπικουρούν και με κάθε μέσο και δύναμη που διαθέτουν και με την ηθική υποστήριξη του καθήκοντος μέσα σ' ένα ονειρικό δρώμενο παλεύουν να πετύχουν τον σκοπό για την σωτηρία του κόσμου. Λόγος υπαρξιακός, λόγος βαθιά κοινωνικός και πολιτικός έρχεται στα μάτια μας και φτάνει στο νου και στην καρδιά μας, θίγοντας την κοινωνική, πολιτική, οικονομική, ηθική παρακμή της χώρας μας σήμερα.

«Πάντα συγκρούονταν ο μοχθηρός κι ο άπληστος με τον δίκαιο και τον αντάρτη. Πάντα συγκρούονταν η καλοπέραση του ραγιά κι η κραυγή του πολεμιστή που μάχεται να έχουν ψωμί τα παιδιά, δουλεμένο τίμια, γράμματα και τέχνες, για να μιλήσει το χαρμάνι μας στις ψυχές των ανθρώπων και λευτεριά, για να διαφεντεύει τη μοίρα του ο καθένας. Πάντα; Ε... ίσως κάποτε-κάποτε!

Η μάχη δόθηκε κάποια στιγμή κι έγιναν πολλοί οι σπουδαγμένοι την αγυρτεία. Δίχως τελειωμό η κατρακύλα, η κατηφόρα κι ήρθε η στιγμή που έσπασε το τσόφλι.

Ωρίμαζε, ωρίμαζε το σκουλήκι και βγήκε στα σκοτάδια να πιει αίμα, να τραφεί με τις σάρκες μας. Κι είχαμε γίνει τόσο ξένοι μέσα, που κάναμε και Ναζιστικό Κόμμα να έχει φωνή και να ουρλιάζει, να διώξουμε λέει... τους έξω ξένους! Και βγήκαν οι τσαρλατάνοι να κάνουν αστείο στο στόμα των παιδιών τα κρεματόρια, τα Μπέλσεν και τα Άουσβιτς κι άλλοι να κάνουνε μόδα τα πουλιά, όχι της Άνοιξης όμως αλλά της χούντας. Όρνια έτοιμα να ξεσκίσουν κορμιά ξανά κι όλοι να λένε... «δεν πειράζει! Είναι οργισμένος ο κόσμος!». Κι έγινε της παρακμής και της σαπίλας δικαιολογία η «οργή»! Νέος νόμος αναδύθηκε. Σου έβγαλαν το μάτι; Βγάλε μόνος σου και τ' άλλο, να γίνουν όλοι τέλεια τυφλοί! Οι μάχες πότε χάνονται, άλλοτε κερδίζονται, ο πόλεμος όμως είναι αιώνιος»

Οι απαντήσεις στην υπαρξιακή αγωνία δεν δίνονται, αλλά ανιχνεύονται απ' τον καθένα μας, με αγώνα και πάλεμα στην καθημερινότητα της ζωής μας. Ένα ποίημα του Χρήστου Τσαντή που στολίζει κυριολεκτικά τις σελίδες αυτού του βιβλίου, μας καλεί σ' αυτό το ανέανο ταξίδι:

Η θάλασσα η βαθιά με την τρικυμία της, βρίσκεται μέσα μας κι εκεί ο συγγραφέας μάς παραπέμπει για το φάξιμο της ελπίδας. Αυτή η ανίχνευση είναι το τα-

Από την παρουσίαση του βιβλίου στην Πάτρα και το δρώμενο που συντόνισε η ψυχοδραματίστρια Δανάη Χορομίδου

ξίδι ολόκληρης ζωής. Είναι το ταξίδι για την Ιθάκη του καθενός. Δύσκολα την προσεγγίζουμε. Ίσως να μη φτάσουμε ποτέ στο λιμάνι της. Οι Ιθάκες αγνοφαινούνται πολύ μακριά μας. Μας έδωσαν όμως το ωραίο ταξίδι, κι αυτό είναι το νόημα και η ουσία της ζωής.

Από παιδί ονειρευόμουν να κρατήσω, έστω για λίγο, το μαγικό τριαντάφυλλο του «μικρού πρίγκιπα», για να αλλάξω τον κόσμο κι ας μάτωναν απ' τα αγκάθια του τα δάχτυλά μου. Όμως η αδυσώπητη καθημερινότητα μου το στέρησε. Εγώ όμως συνεχίζω να ονειρεύομαι, γιατί φέρω μέσα μου, το γονίδιο ενός λαού ταξιδιάρη και παραμυθά και συνεχίζω να ονειρεύομαι, γιατί έχω δίπλα μου τον Χρήστο και όλους τους παραμυθάδες απ' την εποχή του Ομήρου που μας μίλησαν με τα ωραία Ελληνικά και έβαλαν στο στόμα μας τραγούδια όμορφα και στη ψυχή μας όνειρα και οράματα. Και έτσι υπάρχουμε και με όπλο την παιδεία μας αντιστεκόμαστε με αξιοπρέπεια σε κάθε είδους παρακμή και στην πτώση των αξιών.

Προσέγγισα το βιβλίο αυτό με αγάπη, εντιμότητα και ειλικρίνεια και με την δική μου αλήθεια το παρουσίασα. Οι δικές μου προσλαμβάνουσες ακούστηκαν σήμερα σ' αυτήν εδώ την αίθουσα. Εύχομαι τύχη καλή στο ταξίδι

του βιβλίου στον κόσμο των πνευματικών αξιών. Σας ευχαριστώ...

**Ο Ανδρέας Βάλσαμος είναι ποιητής. Παρουσίασε το βιβλίο στην εκδήλωση που έγινε στην Πάτρα στις 20 Οκτωβρίου 2014 στο στέκι της εφημερίδας «Δρόμος».*

Από παλιότερη παρουσίαση του βιβλίου στην Αθήνα

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ Του ΣΗΦΗ ΜΙΧΕΛΟΓΙΑΝΝΗ

Η Ιλιάδα και η Οδύσσεια, τα έπη του Ομήρου, που διδάσκονται στα παιδιά, στους μαθητές, από την αρχαία εποχή μέχρι σήμερα άσκησαν και ασκούν ιδιαίτερη επίδραση στην παιδεία και στη διαμόρφωση του νεότερου Ευρωπαϊκού πολιτισμού. Είναι αναντικατάστατα εκπαιδευτικά εργαλεία. Με ένα καταπληκτικό τρόπο αποδίδουν το θαύμα αλλά και την τραγικότητα της ανθρωπίνης ζωής. Διδάσκουν όλους τους ανθρώπους.

Η ποίηση του Ομήρου αποδεικνύει ότι το έπος, πέρα από τη χαρά της ζωής, τις νίκες και τα σπουδαία κατορθώματα των ηρώων του είναι ανακατεμένο με αίμα, με δάκρυα. Προαναγγέλλει και την ήττα, την αποτυχία, την τραγωδία των ανθρώπων και των λαών, την τραγωδία που τόσο πολύ ανέδειξαν οι σπουδαίοι έλληνες τραγικοί ποιητές: Αισχύλος, Σοφοκλής και Ευριπίδης.

Τα έθνη δεν γνωρίζουν μόνο νίκες αλλά γνωρίζουν και ήττες, συμφορές, καταστροφές και τραγωδίες. Δεν μπορούμε βέβαια να σταματήσουμε στις εθνικές επετείους, που αναφέρονται μόνο σε θριάμβους. Η αλήθεια

δεν είναι απλά πικρή, είναι τραγική.

Πρόθεσή μου όμως είναι να αναφέρω απλά τη σχέση της ιστορίας μας και του ίδιου του λαού μας με τις δικές μας τραγωδίες και καταστροφές, καθώς και τον θαυμαστό τρόπο με τον οποίο τις ξεπεράσαμε και έτσι συνεχίστηκε η επιβίωσή μας και η αντοχή μας στο χρόνο. Ασφαλώς αυτό το φαινόμενο αφορά περισσότερο ή λιγότερο όλους τους λαούς. Ακόμη κι όταν σταυρώνονται οι λαοί αντιστέκονται, επιβιώνουν, προχωρούν και δημιουργούν.

Οι Έλληνες ξεπεράσαμε τις καταστροφές, τις τραγωδίες και την παρακμή, μετά από αυτές. Ίσως για τους λαούς και τα έθνη ισχύει αυτό που ισχύει και για τα φυσικά πρόσωπα. **Δεν έχει δηλαδή τόση σημασία πόσες φορές θα πέσεις, γιατί ασφαλώς στον αγώνα και την τραγικότητα της ζωής περιλαμβάνονται και οι πτώσεις, όση σημασία έχει πόσες φορές θα σηκωθείς και θα προχωρήσεις.**

Με μεγάλη συντομία μπορούμε να αναφέρουμε ότι η Αθήνα του Παρθενώνα, του χρυσού αιώνα του Περίκλη, γνώρισε μετά το θάνατο του ηγέτη της την ήττα από τους Σπαρτιάτες, όμως επιβίωσε μετά από αυτήν την ήττα. Όπως επιβίωσε η Αθήνα και μετά τη σύντομη αλ-

Τμήμα του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία το 1921

λά καταστροφική διακυβέρνηση από τους Τριάκοντα Τυράννους. Η Αθήνα επιβίωσε και προχώρησε έπειτα από την ήττα και την κατάντησή της από τους Μακεδόνες. Οι Μακεδόνες με τον Αλέξανδρο έφεραν τον ελληνικό πολιτισμό στα πέρατα της γης.

Η Ελλάδα επιβίωσε από την κατάντησή της από τους Ρωμαίους, τους Φράγκους και τους Τούρκους. Ο ελληνισμός άντεξε και επιβίωσε και μετά την πτώση της Πόλης. Άντεξε, επαναστάτησε, επιβίωσε και ξεπέρασε την τουρκική σιλαβιά των τετρακοσίων χρόνων και προόδευσε εντυπωσιακά. Η μεγάλη Ελλάδα του Ελευθέριου Βενιζέλου οδηγήθηκε από τους αντιπάλους του στη Μικρασιατική Καταστροφή. Όμως εκράτησε τον διπλασιασμό της από τα απελευθερωμένα εδάφη της με τους Βαλκανικούς Πολέμους. Εκράτησε τα ακριτικά νησιά του Αιγαίου και παρέμεινε μια χώρα με τρία πελάγη: το Αιγαίο, το Ιόνιο και το Λιβυκό πέλαγος.

Η Ελλάδα αναζωογονήθηκε από τους πρόσφυγες της Μικράς Ασίας. Οι πρόσφυγες έφεραν πρόοδο στα ήθη και το εμπόριο. Κουβάλλησαν μαζί τους παιδεία και πολιτισμό, εργατικότητα και μεθοδικότητα. Έκαναν και πολλά παιδιά. Η αφομοίωση από την Ελλάδα των προσφύγων της Μικράς Ασίας κάτω από φοβερά δύσκολες συνθήκες είναι το πολιτικό θαύμα του 20ου αιώνα. Είναι σα να αφομοίωσαν οι ΗΠΑ τριάντα (30) εκατομμύρια πρόσφυγες.

Η Ελλάδα επιβίωσε από τη λαίλαπα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, από τη ναζιστική θηριωδία της Γερμανικής Κατοχής, τη λαίλαπα του Εμφυλίου Πολέμου και από

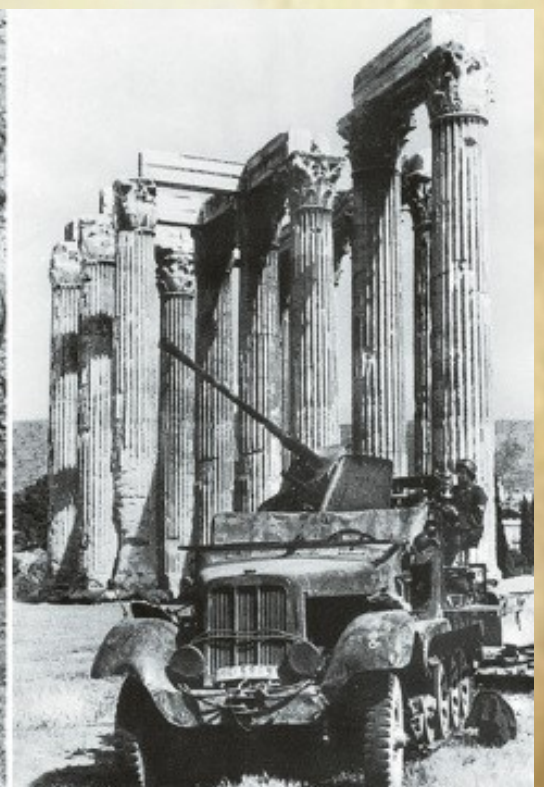
την καταστροφική δικτατορία της Χούντας προοδεύοντας και πάλι εντυπωσιακά.

Η πορεία και η ιστορία των ανθρώπων και των λαών δεν διαμορφώνεται μόνο από τις νίκες και τους θριάμβους αλλά και από τις ήττες, τις καταστροφές, πολιτικές και οικονομικές και από τις τραγωδίες. Η αισιοδοξία που φυτρώνει και ανατέλλει μέσα από τις τραγωδίες αυτές, υμνεί την αξία και το θαύμα της ανθρωπίνης ζωής, υμνεί τη χαρά της ζωής. Αυτή η αισιοδοξία είναι περισσότερο στέρεη, αντέχει στο χρόνο, δεν κλονίζεται εύκολα και αποτελεί παράγοντα δημιουργίας και προόδου.

Η αφοσίωση στην ειρήνη, την πρόοδο, τη δημοκρατία, τη δικαιοσύνη, τον πολιτισμό, την αλληλεγγύη και τα ανθρωπιστικά ιδεώδη, είναι το επιθυμητό πλαίσιο της ανθρωπίνης δράσης. Πολλές φορές βέβαια στα ανθρώπινα επικρατεί η απληστία, η αδικία και το δίκαιο του ισχυρού.

Όμως ακόμη και όταν κλονίζεται η πίστη μας στους ανθρώπους και διαψεύδονται οι ελπίδες μας, και πάλι η ζωή τραβά την ανηφόρα και συνεχίζεται. Εθνικοί και λαϊκοί ήρωες σε αυτή την πορεία είναι τα πρόσωπα του ανθρώπινου έπους και της ανθρωπίνης τραγωδίας, όπως μας τα παρουσίασαν ο Όμηρος, ο Αισχύλος, ο Σοφοκλής και ο Ευριπίδης.

(Αναδημοσίευση από τα «Χανιώτικα Νέα»)

Ένα σχόλιο για την ταινία «Ο Θανάσης στη χώρα της σφαλιάρας».

Χρήστος Τσαντής

«Η αριούδα είναι πρόσωπο ύποπτο!» και «Ο εξάδελφος σου ο Μιχάλης δεν θα έλθει. Μην τον περιμένεις. Έχει πάει κρουαζιέρα στα νησιά. Τώρα βρίσκεται εις νήσο Γυάρο!».

«Ο Θανάσης στη χώρα της Σφαλιάρας» είναι μία σπονδυλωτή ταινία που περιγράφει το ελληνικό δράμα επικεντρωμένη σε δύο σημεία σταθμούς της ιστορίας μας. Η ταινία είναι ένα δίπτυχο πάνω στο θέμα δικτατορία: α) ΜΕ ΤΙ ΧΑΙΡΕΤΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ, δικτατορία Μεταξά (1936-40) και β) ΕΠΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΓΥΨΟΣ, δικτατορία των συνταγματαρχών (1967-74).

Ένας συγκλονιστικός **Θανάσης Βέγγος** - «η κρεμασμένη Ελλάδα» που παίζει βιολί διασκεδάζοντας με το ζόρι τους βασιανιστές της, - συναντά νοερά το περιπλανώμενο μπουλούκι από τον «Θίασο» του Αγγελόπουλου και καταγράφεται ανάμεσα στις πιο μεγάλες στιγμές του σύγχρονου ελληνικού κινηματογράφου.

Στο πρώτο μέρος, η μεταξική δικτατορία αποδίδεται με ένα τσίρκο του παραλόγου, όπου ο κλόουν Θανάσης (Θανάσης Βέγγος) προσπαθεί να σταθεί αλληλέγγυος με έναν νεαρό συνάδελφό του, που δρα εναντίον του καθεστώτος. Στο δεύτερο μέρος, βλέπουμε τον Θανάση να καταταλαιπωρείται από τους μηχανισμούς του φασιστι-

κού ολοκληρωτικού κράτους, το οποίο παρακολουθεί ακόμα και τα χρώματα των ρούχων που απλώνουν οι νοικοκυρές στα μπαλκόνια!

Συγκλονιστική είναι η καταγραφή της ιστορικής μνήμης, μέσα από τη σκηνή όπου ο Θανάσης σέρνει το κάρο με τα δολοφονημένα παιδιά της εξέγερσης

του Πολυτεχνείου. Ίσως η καλύτερη απεικόνιση του πόνου και της τραγωδίας του λαού μας, συνδυασμένη με τη δύναμη την απαντοχή και το κουράγιο να αρχίζουμε πάλι από την αρχή, αντιμετωπίζοντας στα ίσα τις δυσκολίες και τα εμπόδια που βάζει η εξουσία.

Στις σκηνές του έργου πρωταγωνιστεί, μέσα από τη σάτιρα και την αλληγορία, το κράτος του χωροφύλακα που ελέγχει «άγρυπνο» τους πάντες και τα πάντα, καθώς και ο φόβος των κρατούντων ακόμη και στην υποψία πρόθεσης για αντίσταση. Αναλύοντας το θέμα δικτατορία, ουσιαστικά φωτίζει την πηγή των δεινών που ακόμη και σήμερα βάζουν τη σφραγίδα τους στην καθημερινότητα της ζωής στη χώρα μας.

Οι συνέπειες από την επιβολή και μακροήμερευση της μεταξικής δικτατορίας ναρκοθέτησαν την πορεία του

ελληνικού κράτους. Η επιβίωση των στηριγμάτων της στον πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό στίβο μέσα από τη συνεργασία με τις Γερμανικές, Ιταλικές και Βουλγαρικές κατοχικές δυνάμεις στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου, ο σφαγιασμός της αντίστασης, η **επικράτησή του μαυραγοριτισμού, όπως εύστοχα ανέφερε σε μήνυμα του ο Μάνος Χατζιδάκις**, η επιβολή ενός καθεστώτος περιορισμένης «ελευθερίας», για πολλά χρόνια – σε κάποιες περιπτώσεις ακόμη και μετά το 1974 – καθόρισε σε μεγάλο βαθμό της πορεία της χώρας μας.

Δεκαετίες πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών διωγμών, νησιά-στρατόπεδα συγκέντρωσης και εξορία για τους αντιφρονούντες, πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων, χιλιάδες εκτελέσεις, βασανιστήρια, βιασμοί, καταναγκαστική εργασία, παρακολούθησεις, αυταρχισμός, βία, προδοσία της Κύπρου και χαντάκιωμα της ελληνικής οικονομίας με πλήθος επιζήμιων και αποικιοκρατικών συμφωνιών, συνθέτουν ένα μοναχά στιγμιότυπο από το φιλμ των επιτευγμάτων της εποχής της δικτατορίας στη χώρα μας.

Ταινία διαχρονική κι επίκαιρη, ιδιαίτερα τώρα, όπου οι πιο μαύρες σκιτεινές σελίδες από το βιβλίο της ελληνικής ιστορίας επιδιώκουν να πάρουν τη ρεβάνς, ενοχοποιώντας για όλα τα δεινά που ζούμε τη δημοκρατία, κρύβοντας τις τεράστιες συμφορές που προκάλεσε η επιβολή της μεταξικής χούντας του 1936, του ημιφασιστικού μεταπολεμικού κράτους και της χούντας του 1967.

Μέσα από την ιστορική διαδρομή και την αλληγορική παράθεση της στην ταινία, έρχεται στην επιφάνεια όμως

και κάτι ακόμα. **Ο Θανάσης, κάθε καθημερινός Θανάσης που δεν βάζει κάτω το κεφάλι**, που συνεχίζει να ονειρεύεται, να παλεύει με το δικό του τρόπο και να ι-χνηλατεί, κάτω από την επιφάνεια και τον αφρό της δημοσιότητας, τους τρόπους με τους οποίους η ελπίδα, η ζωή θα ανοίξει βηματισμό προς το φως.

Παραγωγή: Finos Film, Θανάσης Βέγγος

Κατηγορία: Κωμωδία

Είδος: Πολιτική Σάτιρα

Σκηνοθεσία: Ντίνος Κατσουρίδης, Πάνος Γλυκοφρύδης

Σενάριο: Ντίνος Κατσουρίδης, Λάκης Αντωνάκος, Πάνος Γλυκοφρύδης

Μουσική: Μίμης Πλέσσας, Μίκης Θεοδωράκης

Διάρκεια: 85'

΄Α Προβολή: 15 Μαρτίου 1976

Ηθοποιοί: Θανάσης Βέγγος, Ηλίας Λογοθέτης, Αντώνης Παπαδόπουλος, Βαγγέλης Μανιάτης, Βαγγέλης Τραϊφόρος, Τάκης Χαλάς, Κώστας Δάρας, Νίκος Κικίλιας, Λάκης Γκέκας, Β. Γιαλούρης, Νίκος Δούκας, Δ. Δημητρούλιας, Μάκης Πειθής, Νίκος Μαντάς, Γιάννης Σιδηρόπουλος, Χρήστος Κουτσομάρκος, Κώστας Πολίτης, Μιχάλης Αγγελιδάκης, Κώστας Λάσκος, Ντ. Σούρης, Α. Λισάτος, Κορνέλια, Τοτός, Ιβάν, Τζάν Πάλλας, Γιώργος Τρομάρας, Απόστολος Σουγκλάκος, Μίμης Πλέσσας, Άινα Μάουερ, Μιχάλης Γιαννάτος, Γιώργος Τζιφός, Κώστας Φατούρος, Αντώνης Λιώσης, Κώστας Σταυρινουδάκης, Σπύρος Ζερβός, Κώστας Μεντής, Λάουρα Καλαντζαντωνάκη, Παναγιώτης Τραϊνός, Μ. Δεσύλλα, Μιχάλης Δεσύλλας, Α. Αλεξάκης

Φωτογραφία: Γιώργος Αρβανίτης
Χορογραφία: Φώτης Μεταξόπουλος

Σκηνογραφία: Τάσος Ζωγράφος, Μάρκος Ζέρβας

Μακιγιάζ: Αργυρώ Κουρουπού

Μοντάζ: Ντίνος Κατσουρίδης, Λάκης Αντωνάκος, Νίκη Λαγκαδινού, Μπάμπης Αλέπης

ΣΥΜΠΡΑΞΗ ΠΟΙΗΤΩΝ- εκδόσεις Ραδάμανθους

Κατερίνα Φραγκάκη & Γιώργος Παπακωνσταντής

Γράφει η Κατερίνα Φραγκάκη

Καλησπέρα σας! Λίγα λόγια για αυτή την πρόσκληση.

Όταν ο Χρήστος ο Τσαντής με προσκάλεσε λοιπόν σ' αυτή βραδιά, το θεώρησα εξαρχής πολύ καλή ιδέα και την αγκάλιασα αμέσως, όχι μόνο γιατί θεωρώ ότι όντως υπάρχει σύμπραξη εξαιτίας μιας οικουμενικής θα έλεγα προβληματικής των τεχνών, αλλά και επειδή μου άρεσε η ιδέα της συνύπαρξης δυο διαφορετικών ποιητικών τοπογραφιών, σαν απαντήσεις στα ίδια ερωτήματα.

Καταρχήν δεν μπορεί κανείς παρά να κάνει τη διαπίστωση πως η ποίηση είναι και επίκαιρη και παρούσα.

Σας αναφέρω εδώ λόγια της Άννας Αφεντουλίδου για τον «Λιθοξόο» του Μανόλη Πρατικάκη πως η ποίηση

έχει κυριαρχικό και ζωοποιό χαρακτήρα ως η μέγιστη των τεχνών η μόνη ίσως ελπιδοφόρα κοσμογονική δύναμη σήμερα.

Υπάρχουν ποιητικά έργα που όσες φορές και αν τα διαβάσεις θα τα ανακαλύψεις εκ νέου και με την έννοια αυτή, είχα δηλώσει κι εγώ σε παλαιότερη ομιλία μου, πως θα ευχόμουν το βιβλίο μου να έχει πολλαπλές αναγνώσεις – θέσεις. Με τέτοιες βραδιές σαν τη σημερινή, αυτή η ευχή μου αποικτά σάρκα και οστά.

Έπειτα, είναι ενδιαφέρον να βλέπουμε, - κάπως αποστασιοποιημένα - την πορεία ενός βιβλίου μέσα στο χρόνο. Τις θεματικές του, τους τρόπους πραγμάτωσης τους, να βλέπουμε αν η αρματωσιά του ποιήματος αντέχει.

Επίσης θα ήθελα για άλλη μια φορά να βάλω τραπέζι κάτι που προσωπικά θεωρώ σημαντικό και αυτό είναι η αποτύπωση της αλήθειας της στιγμής. Μπορεί αν ξανάγράφαμε τα ποιήματα μας να τα γράφαμε ίσως καλύτερα, όμως όπως συμβαίνει σε όλα τα έργα τέχνης, ακόμα και αν η αλήθεια τους αυτή έχει πάψει να ισχύει, η στιγμή της έχει αιχμαλωτιστεί, καταγραφεί και παραμένει πια στο χρόνο.

Για να το κάνω πιο προσωπικό, ο ποιητής πλάθοντας τον κόσμο του, πέρα από το ότι ανακαλύπτει ποιος θα ήθελε να είναι, αποκαλύπτει και ποιος είναι.

Εάν θα μου ζητούσαν να βάλω τον αναγνώστη μου σε μια σφαίρα, (εννοώ μια σφαίρα καλής επικοινωνίας και όχι με κάποιου είδους άλλους περιορισμούς,) θα έλεγα για τη γραφή μου πώς υπαγορεύεται εν μέρει από τους ήχους των λέξεων, σ' επαφή όμως με την βαθύτερη ανάγκη μου, ελπίζοντας πως συνηθισμένες ενδεχομένως λέξεις, θα γεννήσουν ανοίκειες εικόνες και πως ίσως κάποιες από αυτές θα μας πιάσουν απροετοίμαστους, όταν οι άμυνες μας θα έχουν πέσει και θα τρυπώσουν από ρωγμές, βαθύτερα μέσα μας, γεννώντας κι άλλη σιέψη.

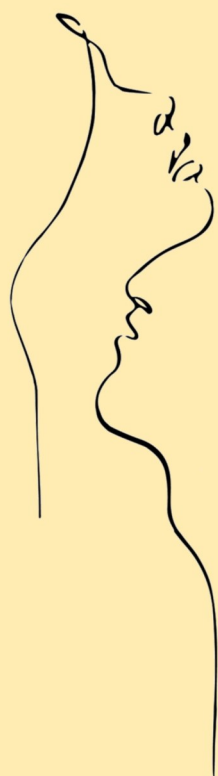
Πέραν από αυτή την αποτύπωση όμως σε προσωπικό επίπεδο, θεωρώ πως η βραδιά η σημερινή μπορεί να κινηθεί σε κάποιους άξονες.

Εάν πολύ συνηθισμένο φαινόμενο μεταξύ των δημιουργών είναι η διακειμενικότητα, έτσι πολλές φορές παρατηρείται ένας διάλογος -στην προκειμένη περίπτωση ένας ποιητικός διάλογος -που είναι και διαχρονικός και οικουμενικός.

Διαβάξω λοιπόν από τους κυματισμούς του Γιώργου

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΦΡΑΓΚΑΚΗ

ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Χειρώναξ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΔΑΜΑΝΘΟΥΣ

του Παπακωνσταντή το ποίημα «Η προσμονή» σελ. 39 /είναι η έλλειψη μεγάλη τούτη την ώρα... την ώρα του σουρούπου .../φεύγει το φως και αρχίζει ο χορός των ερήμων σκιών/ Εκείνων που πεισματικά σιμώνουν / και ξεσηκώνουν την ομίχλη των ονείρων/ Μα είναι ζωντανή η μνήμη, μια σκηνή, μια εικόνα /μια μυρωδιά ένα χάδι... /Σιμώνουν και κυριεύουν τις σκιές, τις σκιές σου./ Φωτίζουν όλα εκείνα που θέλουμε να βγουν στην επιφάνεια .../Κι είναι πολλά που σμιλεύουν την υπομονή να περιμένουμε /Καμιά μέρα δεν αρκεί η ανάμνηση/ μα πολλές ημέρες γεμίζει η προσμονή... / και μετά διαβάζω απ' την ποιητική συλλογή «Χειρώνάξ» το ποίημα «Ποιος για μένα» σελ 62

«Τώρα, ποιος θα ονειρεύεται για μένα στα κρυφά;/ Ποιος σχέδια ξελογιάσματος ερήμην μου θα κάνει; / Ποιος θα με παίρνει απ την αρχή χωρίς να βλέπει τέλος;/ Και ποιος το τέλος θα ψυχανεμίζεται όταν εγώ ερωτευμένη το νήδυμο ύπνο θα κοιμάμαι; /Ποιος θα ρέει ζωτικός για να παραμένω εγώ ασχημάτιστη/ καθώς θα μου φυσά αιθαλίες ψιθύρους στους κροτάφους; / Ποιος θα με ζηλεύει παράφορα, /οιος θα μπορεί θυμούς και σαματάδες,/ ανοιχτές μαλάξεις/ στις καρδιάς την επικινδυνότητα; /Ποιος θα καταργεί την απόσταση που σώζει/ Ποιος από το παρελθόν θα νοσταλγεί υγρά του πόθου πρωινά πάλι και πάλι/ Ποιος τώρα πια θα μου θυμίζει τι μου αρέσει /και τι θα δίνω ενίοτε για να το αποκτήσω; »/

Πιστεύω για τους ποιητές, πώς κινούμαστε στις τρεις συνιστώσες του χρόνου παρελθόν -παρόν και μέλλον με την ίδια ευκολία και με την ίδια συγκίνηση. Ζούμε με το παρελθόν στο παρόν και μερικές φορές είναι σαν να ξέρουμε το μέλλον. Αυτό προκύπτει λόγω μιας αυξημένης αγωνίας που βιώνουμε σε προσωπικό και κοινωνικό επίπεδο, μιας αυξημένης ανάλυσης που κάνουμε σε πράγματα, πρόσωπα, καταστάσεις και με αυτά διαμορφώνουμε την προσωπική μας θεματική, το λεγόμενο ποιητικό μας θεώρημα.

Σε δευτερο χρόνο μπορούμε να διακρίνουμε την θεραπευτική ιδιότητα της ποίησης. Ο Παπακωνσταντής αναζητεί για τους κυματισμούς της θάλασσας του είτε σχέδια, είτε σανίδα σωτηρίας, προβάλλοντας το αίτημα της συνέχισης ενός αιώνιου ταξιδιού. Και της συνέχισης της πνευματικότητας, σαν αντίδοτο μπροστά στον τρόπο του θανάτου και της απώλειας.

Σε διάλογο με το ποίημα

«Ασυμβατότητες» από το βιβλίο «Χειρώνάξ» σελ. 46 της Φραγκάκη

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ

ΚΥΜΑΤΙΣΜΟΙ

ΠΑΔΑΜΑΝΘΥΣ

«κόρη του χρόνου η αλήθεια/ όταν τα πορτοκάλια μένουν κρεμασμένα στα κλαδιά /κι είναι οι περαστικοί ασυγκίνητοι/

Διαβάζω:

«γεμάτη βροχή η νύχτα./ Τρομάζει τα κεραμίδια καθώς τα χτυπά με δύναμη./ Σκοτεινή η νύχτα, διαχέει το σκοτάδι ακόμα και στο μέσα μας/

από το ποίημα «Βροχερή νύχτα» σελ. 35 των

«Κυματισμών» του Γιώργου Παπακωνσταντή

ή

«Πώς έγινε και απόμεινε η σιωπή μας /λίκνο των αναμνήσεων και φόβος των ενόχων; /πώς να αγαπούμε εκείνα τα απογεύματα /που έφευγαν τόσο γρήγορα γίνονταν βράδια και πρωινά/στη λαχτάρα μας να αγαπιόμαστε; »

από «τα πουλιά της νιότης», «Κυματισμοί» Γιώργος

Παπακωνσταντής σελ. 30

Και αντίστοιχα από το «Χειρώνάξ» και το ποίημα

«Πτήση» σελ. 44

«Περάσαμε τις ζωές μας σαν χαρταετοί/ Πετώντας
παράλληλα./ Αποφεύγοντας τα μπλεξίματα του σπάγγων
μας με αδέξιους χειρισμούς /Δεμένοι με τη γη με κά-
ποιον που αγαπήσαμε πολύ,/ μα κρυφοκοιτώντας πάντα
ο ένας το πέταγμα του άλλου/ και συνάμα τον ουρανό
τον ελευθερωτή /αν έντομα χάρτινα/ σε χορό μέχρι
θανάτου/

Η κρυμμένη πνευματικότητα και η προσωπική μύχια
βάσανος είναι επίσης κυρίαρχη και καθοριστική θα
έλεγα για την συλλογή « Χειρώναξ».

Θα αναφέρω με μερικές γραμμές από τον επίλογο, αυ-
τό που συνοψίζει την θεματική του βιβλίου:

« ο χειρώναξ είναι αυτός που παραμένει δοσμένος σε
μια αποστολή, είτε αυτή είναι στάση ζωής, είτε επάγγελ-
μα, είτε συναισθηματικές συντεταγμένες και όμως με μια
πνευματικότητα που και ο ίδιος ίσως δεν αντιλαμβάνε-
ται, οι σπίθες της αμφιβολίας και τα κρυμμένα ερωτημα-
τικά επανέρχονται, τότε παρήγορα και τότε ανηλεή, α-
φήνοντας το ουσιαστικό τους αποτύπωμα πάνω τους.

Καμιά φορά όμως και τα πιο χειρωνακτικά έχουν την
ποίηση τους »

Άλλο ένα άλλο στοιχείο διακειμενικού διαλόγου ανά-
μεσα στις δυο συλλογές θα μπορούσε να αποτελέσει η
αποκάλυψη της πλάνης.

Διαβάζω από το «Χειρώναξ» «Τα τρία ψέματα» σελ. 36
« το πρώτο ψέμα επιτακτική ανάγκη /Για να μη χαθώ
στη χειμερία λύπη /Και για να προσγειωθούν οι αρχαίες
αλήθειες σαν μεγάλα πουλιά,/ στο αφηγήματός μου τα
κατά συνθήκην ζωτικά μυθεύματα,/ πως τάχα... »
και λίγο πιο κάτω:

«αν δεν ήταν η ηθική μια ανθρώπινη εφεύρεση,/ όσων
φιλιών από τα πριν είχα αρνηθεί/ θα διαπραγματευό-
μουν την επιστροφή/ και θα μπορούσαμε, ίσως, /να μι-
λήσουμε/για κάτι πιο ευχάριστο »

Απάντα ο Παπακωνσταντής στο ποίημά του «Της μο-
ναξιάς... » σελ. 31

«Είναι εκεί και σε περιμένει, ο εαυτός σου/ ξαρμάτω-
τος

χωρίς σχέδιο και υστεροβουλίες /Ένα μονάχα απαιτεί/
την αλήθεια /εκείνη που δεν βλέπεις ποτέ στον καθρέ-
φτη»

Και στο ποίημα του με τίτλο «Να ενσωματώνεσαι»
σελ. 56

λέει:

« Να ενσωματώνεσαι στο λυκαυγές /κάθε φορά όπου
σε βρίσκει /Κι ανάμεσα στις αχνές αναλαμπές να ξεχω-
ρίζεις την ηλιαχτίδα ./Εκείνη που διαπερνώντας σύννεφα
και εφευρίσκοντας ρωγμές /φωτίζει κάθε σκιά της ψυ-
χής»

Και βέβαια δεν θα μπορούσαμε παρά να αναφέρουμε
τη συνομιλία ανάμεσα στον ποιητή και στον αιώνιο
έρωτα, ή την έλλειψή, του που την συναντούμε κατά τη
γνώμη μου στα έργα και των δυο μας.

« Με τ' ακροδάχτυλα σου στο κορμί μου χνάρια να
αφήνουν βαθιά/ Ακροβατώ ανάμεσα στα υπέροχα όλα
σου /ανάμεσα στις κοιλάδες και τους λόφους σου /στα
δροσερά δάση και στις ερημιές σου/ στην απεραντοσύ-
νη των ωκεανών σου και στα αβυσσαλέα βάθη σου»/
από το ποίημα« Ακροδάχτυλα» από τους« Κυματι-
σμούς» του Γιώργου Παπακωνσταντή

για να να δώσει την απάντηση «Η στάση του έρωτα»
από το βιβλίο «Χειρώναξ» σελ 23:

«Στα ρουθούνια πνέουν όλες οι φύσεις της γυναίκας/
που στα ατελή σχήματα ζητά το άλλο της μισό /στα ύψη
και στα βάθη/.

Σαν ποτισμένη γη το πάνω χείλος ξανασαίνει /

Αρνούνται να κλείσουν οι μηροί / Αναφορικά με το πριν, επάξια τα μέλη κραυγάζουν / την πράξη που ξεινήσε χωρίς αιδώ /μα όλο και σεμνότερη γινότανε»

Όσον αφορά τώρα στην πρόσληψη της ποίησης, αυτή είναι μια διαδικασία «εν εξελίξει» που σημαίνει επηρεαζόμενη, μεταβαλλόμενη, ατομική μα παράλληλα συλλογική, υποσυνείδητη μα και φανερή, εκ των πραγμάτων είναι μια διαδικασία διαρκής.

Είχε αναφερθεί ο Χρήστος ο Τσαντής στον πρόλογο του στην παρουσίαση της πρώτης μου ποιητικής συλλογής, την ένσταση του στην ψυχογονικοποίηση σαν προσέγγιση της ποίησης και τείνω να συμφωνήσω, γιατί όσο και αν μια τέτοια πλευρά υπάρχει μέσα στην ποίησή μας, οι λόγοι που γράφουμε και οι λόγοι αντίστοιχα που μας διαβάζουν οι αναγνώστες μας είναι πολύ περισσότεροι και ουσιωδέστεροι, καθώς επίσης και επειδή υπάρχει και ο καταλυτικός παράγοντας της ποιητικής γλώσσας που ξεπερνά την αυτό-αναφορικότητα και την αυτό-ανάλυση.

Μ' αυτή την έννοια, η προσέγγιση της ποίησης μόνο απ' την πλευρά των ψυχολόγων, ή κατ' επέκταση των φιλολόγων, είναι μονοδιάστατη και ίσως ανεπαρκής.

Μιας κι αναφέρθηκα στην ποιητική γλώσσα. Η ποιητική γλώσσα είναι λοιπόν θεωρώ λυτρωτικά μοναδική, γιατί είναι αναγεννητική, ταυτόχρονα όμως επειδή η πραγματικότητα νοσηματοδοτείται εκ νέου κι όπως ένας πίνακας ζωγραφικής δεν είναι μόνο μια εικόνα, έτσι και το ποίημα είναι η αφορμή για πολλές ερμηνείες και ο καθένας δίνει τη δική του φωνή στις σκέψεις, ξεδιπλώνει παρεκτάσεις και αγωνίες.

Κλίνοντας θα ήθελα να πω δυο λόγια για την ποιητική ματιά.

Και σαν ποιητικό φινάλε επέλεξα το ποίημα «Τόσοι πολλοί λόγοι» σελ. 35, γιατί... πραγματικά υπάρχουν πολλοί λόγοι.

«ΧΕΙΡΩΝΑΞ» ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΦΡΑΓΚΑΚΗ

ΤΟΣΟΙ ΠΟΛΛΟΙ ΛΟΓΟΙ

Σ' αγάπησα,
γιατί ήσουν κοντινός χωρίς να σε 'χω ξαναδεί.
Γνώριμος, ως να μεγαλώσαμε αντάμα.
Γιατί ήταν σαν να ήξερες τον κώδικα μου εκ φύσεως
και με
ερμήνευες αλάθητα.
Γιατί όταν σοβάρευες έπαιρνα εγώ τη σοβαρότητα σου
και την
κατανοούσα
ενώ παράλληλα έκανες για μένα όλα τα παράτολμα.
Γιατί έδινες αξία στα γι' άλλους ασήμαντα.
Όπως κι εγώ με τη σειρά μου, αψηφούσα των άλλων τα
σπουδαία.
Γιατί γράφαμε σειρά με τη σειρά, κεφάλαιο το κεφάλαιο
μα
ιστορία,
πιάνοντας ο ένας από κει που τ' άφηνε ο άλλος.
Γιατί διαχωρίζονταν για σένα οι εαυτοί μου, άλλος να
διατάζει,
άλλος ν' αποφασίζει.
Γιατί τα μάτια σου γινόντουσαν λίγο πιο διάφανα όταν
σε
κυρίευε ο πόθος.
Γιατί κι αν έχω χρόνια να σ' ακούσω, έχω πάντα μια
ζέστη
στην καρδιά,
άμα τη φωνή σου
κι ας σουρούπωσαν τα μάτια
κι ας έγινε η ματιά σοφότερη
κι ας πλέει ο καθένας στη δική του τη νησίδα κι απο-
μακρυνόμαστε
κι ας τεμαχίσουμε τις λαχτάρες μας για να φαίνονται
μικρότερες και πιο πολλές
κι ας μην με πολιορκείς πια στην πρώτη υποψία πως σ'
αφήνω.

Η ποιητική ματιά,
είναι όπως το μάτι
του φωτογράφου:
επιλέγει το θέμα της
ή θα μπορούσα να
το πω και αλλιώς
αφήνεται να επιλεγεί
από το θέμα της,
καθώς πολλοί μπο-
ρεί να έχουν έρθει
σε επαφή με ένα «εν
δυνάμει» ποίημα
αλλά λίγοι είναι αυ-
τοί που θα το κατα-
γράψουν.

Τα «κοινά μαρτύρια των λαών»,¹
το βίωμα της ανταλλαγής από τις
δύο πλευρές του Αιγαίου, με αφορ-
μή το βιβλίο της Ελένης Ψαραδά-
κη

Στέλλα Αλιγιζάκη,
φιλόλογος – ιστορικός

(Περίληψη του κειμένου, που διαβάστηκε στην παρουσίαση
του βιβλίου στο πλαίσιο του 2ου Φεστιβάλ Βιβλίου Χανίων,
Ιούνιος 2023)

Εισαγωγικά

Η πρωτοφανής στην ιστορία υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών, που ακολούθησε το Μικρασιατικό πόλεμο, τον πόλεμο της ανεξαρτησίας για τους Τούρκους, τον πόλεμο του τέλους της Μ. Ιδέας για τους Έλληνες, γνωρίζουμε ότι έγινε με κριτήριο το θρήσκευμα, αφού πραγματοποιήθηκε σε εποχή, «προεθνική» για μεγάλη μερίδα των σύνοικων πληθυσμών ένθεν και ένθεν.² Οι αμφισβητήσεις της εθνικής καταγωγής των προσφύγων εκατέρωθεν ενέτειναν τις διακρίσεις και υπονόμουν την ενσωμάτωσή τους στις κοινωνίες υποδοχής. Δημιουργήσαν όμως συλλογικά τραύματα, που μεταβιβάστηκαν στις επόμενες γενιές. Γιατί η μνήμη αποτελεί λαθρεπιβάτη³ του χρόνου – κατά τη συγγραφέα – και οι κοινωνικές αποτυπώσεις αφήνουν τα ίχνη τους αξιοπρόσεκτα για τους ερευνητές των κοινωνικών επιστημών.

Τέτοιες αναμνήσεις και βιώματα που έχουν μεταβιβαστεί στη δεύτερη και Τρίτη γενιά των απογόνων των Τουρκορητιικών της ανταλλαγής ερευνά η Ε. Ψαραδάκη στο βιβλίο της. Αναφέρεται στο Μποντρούμι την Αλλιακαρνασό της Μικράς Ασίας και τους Μποντρουμιανούς, που αυτοπροσδιορίζονται και σήμερα με την ονομασία «Κρητικοί», χωρίς ποτέ να έχουν ζήσει οι ίδιοι στο νησί.⁴

Από την πρώτη κιόλας ανάγνωση του βιβλίου είναι ευχερής έως και εντυπωσιακή η επισήμανση κοινών στοιχείων μεταξύ των αφηγήσεων και των γνωρισμάτων όσων υπέστησαν και βίωσαν την «κεκαλυμμένη μορφή του αναγκαστικού εκπατρισμού»,⁵ των ανταλλαγέντων προσφύγων από τις δύο πλευρές του Αιγαίου, παρότι το γεγονός ότι αυτά δεν ήταν γνωστά για πολλά χρόνια στην Τουρκία λόγω των απαγορεύσεων.

ΕΛΕΝΗ ΨΑΡΑΔΑΚΗ

ΜΝΗΜΕΣ ΠΑΤΡΙΔΩΝ

Όψεις ταυτότητας
στους Τουρκοκρητικούς του Bodrum

ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ

Σε κάθε περίπτωση το ενδιαφέρον του βιβλίου της Ελένης Ψαραδάκη αυξάνει και φωτίζει ανάλογα θέματα, δίνοντάς μου την αφορμή για την παρουσίαση που επιχειρώ σήμερα με θέμα τα κοινά στοιχεία στις προσφυγικές μνήμες Μουσουλμάνων και Χριστιανών:

ΚΟΙΝΟ ΣΗΜΕΙΟ 1:

ΕΞΙΔΑΝΙΚΕΥΣΗ του ΤΟΠΟΥ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ

Ο τόπος καταγωγής των προγόνων εξιδανικεύεται και παρουσιάζεται στις προσωπικές αφηγήσεις «ως τόπος παραδεισένιος» και πλούσιος.⁶ Αντιθέτως το Bodrum, ο νέος τόπος εγκατάστασης, αντιμετωπιζόταν ως χώρος φτωχός, απαξιωμένος.⁷ Ανάλογη ήταν και η οπτική των προσφύγων που ήλθαν στην Ελλάδα. Για τον πεθερό μου, επιτρέψτε μου την ενδεικτική προσωπική αναφορά, ο Κιρκιντζές ήταν ο παράδεισος – η Κρήτη ήταν φτωχή και άγονη. Η φτώχεια και οι δυσκολίες επιβίωσης των ταλαιπωρημένων από το βίωμα της δίωξης ανθρώπων εξηγεί το φαινόμενο.

Κοινό σημείο 2:

Η ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΝΟΙΚΟΥΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥΣ στον τόπο προέλευσης

της ανταλλαγής περιγράφεται από την Ελένη Ψαραδάκη,¹³ όμως μόνο ενδεικτικά αποτυπώνεται στις συνεντεύξεις της έρευνας, αφού οι συνεντευξιαζόμενοι δεν έζησαν οι ίδιοι τη διαδικασία της ανταλλαγής. Ο Πρεβελάκης την κωδικοποιεί στη φράση: «άλλοι είχαν τ' αμπέλια φυτεμένα, κι' άλλοι θα πίνουν τα κρασιά».¹³ Η εγκατάσταση και πολύ περισσότερο η ενσωμάτωση – στο βαθμό που συντελέστηκε – στις κοινωνίες υποδοχής υπήρξε πολύπλοκη διαδικασία, ιδιαιτέρως οδυνηρή.

Κοινό σημείο 5:

ΤΟ ΑΙΣΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑΣ

Στις μνήμες των ανθρώπων, που ερευνήθηκαν, τονίζονται οι αρμονικές σχέσεις όλων των κατοίκων της Κρήτης, που ζούσαν σαν «αδέλφια».⁸ Η φράση είναι κοινή και επαναλαμβανόμενη σε πλήθος κατά εποχές αφηγήσεις προσφύγων της απέναντι/της άλλης πλευράς του Αιγαίου, όπου κι' αν ζούσαν πριν την ανταλλαγή.⁹

Στα μάτια του ιστορικού που γνωρίζει τις σκληρές εποχές των συγκρούσεων από την εποχή της οθωμανικής κυριαρχίας ιδιαίτερα στην Κρήτη, με τις αδιάκοπες επαναστατικές κινητοποιήσεις, ακόμη και στην εποχή της Κρητικής Πολιτείας¹⁰ η εξιδανίκευση μοιάζει απλοϊκή. Αγνοείται ή αποσιωπάται το ιστορικό παρελθόν;

Πράγματι η λογοτεχνία επιβεβαιώνει την ειρηνική ατμόσφαιρα της καθημερινότητας των ανθρώπων, παρά τις επιβεβαιωμένες ιστορικές συγκρούσεις.

Κοινό σημείο 3:

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

Οι τάφοι των αγαπημένων προσώπων προσδιορίζουν το τρίτο κοινό θέμα στους καημούς των προσφύγων. Πολλοί πρόσφυγες δεν μπορούσαν να συμφιλιθούν με το ότι δεν θα ταφούν στην ίδια γη με τους προγόνους τους, γι' αυτό και αναζητούσαν τόπους παρόμοιους με τη γη των πατέρων για τη μόνιμη εγκατάστασή τους.¹¹ Για τους τουρκοκρητικούς της έρευνας της Ελένης Ψαραδάκη, η Κρήτη είναι «το νησί των προγόνων τους».

Κοινό σημείο 4:

Η ΑΠΩΛΕΙΑ ΤΩΝ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΩΝ

Είναι γνωστό ότι η τραυματική εμπειρία της αναγκαστικής εκδίωξης επηρέασε σημαντικά την πρόθεση καταστροφής των περιουσιών, που χάνονταν από τους εκatéρωθεν ιδιοκτήτες. Το ιστορικό πλαίσιο της διαδικασίας

Προφανώς μεγαλύτερα προβλήματα στην αποδοχή και εγκατάστασή τους συνάντησαν οι τουρκόφωνοι Χριστιανοί και οι ελληνόφωνοι Μουσουλμάνοι. Όλοι οι ανταλλάξιμοι στιγματίζονταν σαν «πρόσφυγες», υποτίμηση που αποτυπώνεται και στις αφηγήσεις του βιβλίου της Ελένης Ψαραδάκη. Χωρίς να αγνοούμε τις οικονομικές και κοινωνικές αιτίες της διαμάχης προφανώς θεωρούνταν απειλητικοί για την εθνική ομοιομορφία και συχνά η διαφορετικότητα συντελούσε στην εκδήλωση αισθήματος ανωτερότητας. Σε όσους ήρθαν στην Ελλάδα σχετίζεται πιθανότατα με το μορφωτικό τους επίπεδο. Στη μελέτη της Ελένης Ψαραδάκη, ωστόσο αναδεικνύεται το ίδιο φαινόμενο: οι κάτοικοι του Bodrum αυτοπροσδιορίζονταν «πολιτισμένοι» σε ένα περιβάλλον που άρχισε να αναπτύσσεται μεταγενέστερα, με μία αίσθηση ανώτερης κουλτούρας, κράμα παλαιών και νέων στοιχείων με αναφορές στην Κρήτη.

Κοινό σημείο 6:

ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Στην ελληνική περίπτωση οι Μικρασιάτισσες, που συχνότατα έχασαν τους αρχηγούς των οικογενειών τους κατά τον πόλεμο θεωρούνταν ελεύθερες και επικίνδυνες. Ωστόσο στην έρευνα που έχουμε για το Bodrum οι τουρκοκρητικές θεωρούνταν επίσης πιο μοντέρνες, ανεξάρτητες, πιο ελεύθερες και εξωστρεφείς. Αναλόγως αντιμετωπιζόνταν και όλοι οι καταγόμενοι από την Κρήτη.

Κοινό σημείο 7:

Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Η αποκατάσταση των προσφύγων και από τις δύο πλευρές του Αιγαίου, λόγω των διπλωματικών δεσμεύσεων

δομικό συγκρότημα της πρωτεύουσας και του Πειραιά, καθώς και στη Θεσσαλονίκη. Από το Bodrum μετακινούνται προς Σμύρνη και Κων/πολη.

Κοινό σημείο 9:

ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Η μεταγενέστερη – νωρίτερα ή αργότερα – καταστροφή των μνημείων του «άλλου» είναι επίσης αξιοπαρατήρητη αμοιβαία και από τις δύο πλευρές του Αιγαίου. Έχουμε ανάλογα παραδείγματα και στις ελληνικές πόλεις. Στην περίπτωση του Bodrum η Ελένη Ψαραδάκη αναφέρεται στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου του 1853, που είχε ερειπωθεί από τη δεκαετία του 1960¹⁵ και παρά τις μετέπειτα περιπέτειες ποτέ δεν ξανακτίστηκε. Η επιτήδεια διάσωση της καμπάνας της στο Μουσείο Υποβρύχιας Αρχαιολογίας της πόλης επιβεβαιώνει την επιλεκτική διαχείριση των μνημείων.¹⁶

ακολούθησε κοινή διαδικασία: οι οικογένειες διακρίθηκαν σε αγροτικές και αστικές, με τα χαρακτηριστικά που γνωρίζουμε και με την ανάγκη πληρωμής προς την ελληνική πολιτεία. Η εχθρότητα πάντως των ντόπιων και κατά την εγκατάσταση αποτυπώνεται στις συνεντεύξεις που δημοσίευσε η Ελένη Ψαραδάκη.

Κοινό σημείο 8:

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΙΣ ΝΕΕΣ ΠΑΤΡΙΔΕΣ

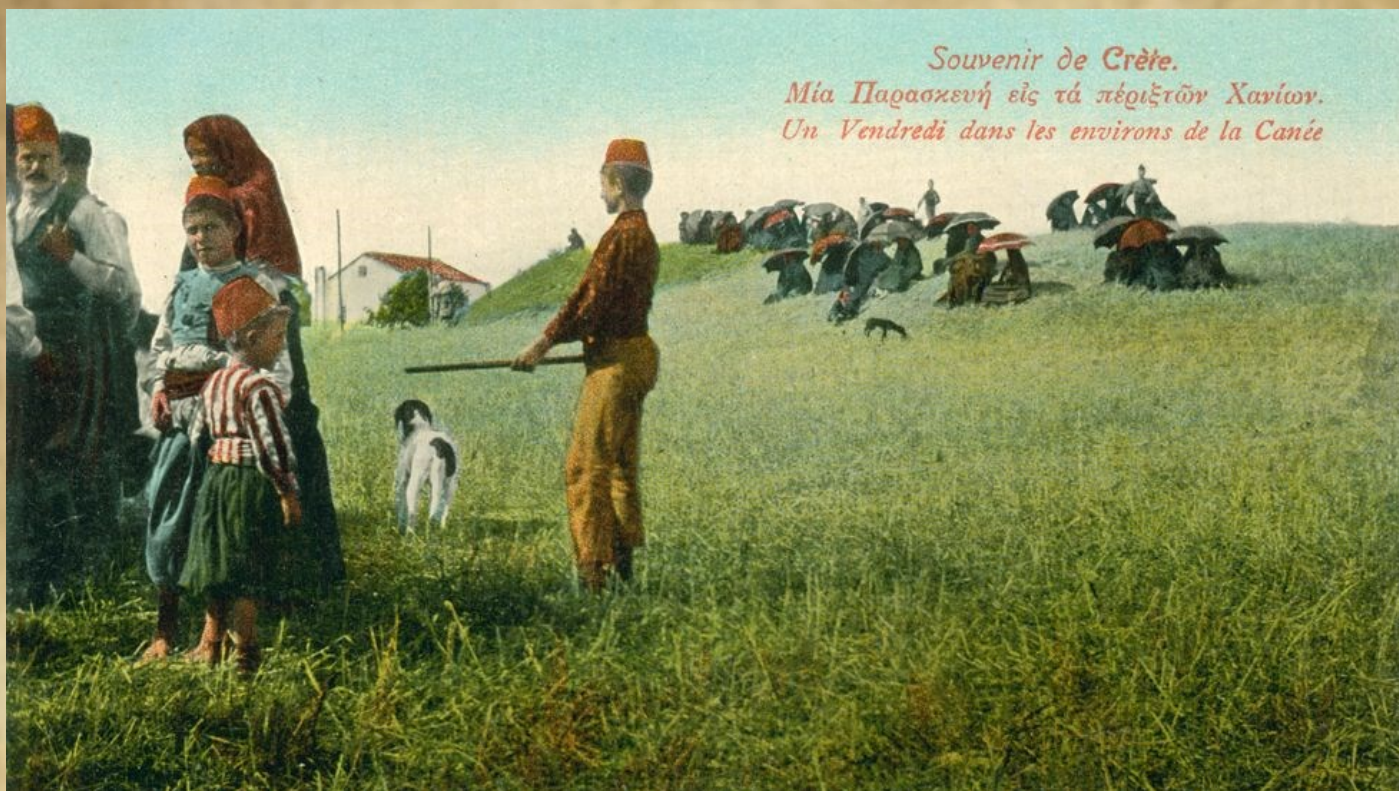
Η εσωτερική μετανάστευση των προσφύγων μετά την πρώτη εγκατάσταση πραγματοποιούνταν στην προσπάθεια αναζήτησης μιας καλύτερης μοίρας.

Στην ελληνική περίπτωση οι απογραφές αναδεικνύουν την τελική εγκατάσταση πλήθους προσφύγων στο πολεο-

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην προσωπική μου ανάγνωση σε συνεννόηση με την Ελένη, την οποία ευχαριστώ για την πρόσκληση συμμετοχής στην εκδήλωση αυτή, επέλεξα να ασχοληθώ με τα κοινά των προσφύγων των δύο πλευρών. Δεν μίλησα – παρά μόνο κατά περίπτωση – για τις διαφορές, που άλλωστε είναι συχνότερα θέματα αναζήτησης και συζητήσεων της πολιτικής ιστορίας. Σήμερα χωρίς να αναφερθώ αναλυτικά σε διαφορές των προσφύγων των δύο πλευρών του Αιγαίου, επικέντρωσα σε ομοιότητες, με

την ευχή οι απόγονοι των ανταλλαξίμων των δύο χωρών να συμβάλουν στην ειρηνική επικοινωνία των λαών γενικότερα.

1. Δανείζομαι τον όρο από την αφιέρωση του Στρατή Δούκα. Βλ. Στρατής Δούκας, Ιστορία ενός αιχμαλώτου. Κέδρος, 29η έκδοση, 1998. (1η έκδοση 1929)

2. Κατά τη διάρκεια του Μικρασιατικού πολέμου υπήρξαν Τούρκοι που είτε αυτομόλησαν στα ελληνικά στρατεύματα. Σχετικά βλ. Ayse Ozil, «Ανάμεσα στην αυτοκρατορία και τη δημοκρατία: η περίοδος 1918 – 1922 στη τουρκική ιστοριογραφία», στο Αντ. Λιάκος (επιμέλεια), Το 1922 και οι πρόσφυγες – μία νέα ματιά. Αθήνα, Νεφέλη 2011, σ. 113. καθώς και Χριστιανοί που δεν υποστήριζαν τις δυνάμεις κατοχής και την επέκταση του ελληνικού στρατού στην Ανατολία ούτε τις δυνάμεις κατοχής. (Ayse Ozil, όπου παραπάνω, σ. 115).

3. Ε. Ψαραδάκη, Μνήμες πατρίδων – όψεις ταυτότητας στους Τουρκοκρατικούς του Bodrum. Ραδάμανθους, 2022, σ. 93

4. Είναι ενδιαφέρον ότι μετά το τέλος του 20ου αιώνα αυξήθηκε το ενδιαφέρον των μεταναστών δεύτερης και τρίτης γενιάς της Τουρκίας για επικοινωνία και επισκέψεις στις πατρίδες των προγόνων τους. Η «διπλωματία των σεισμών» μετά το 1999 και επί μέρους πολιτικές πρωτοβουλίες συντέλεσαν στη συγκρότηση του Ιδρύματος Ανταλλαγόντων της Λοζάνης, το οποίο συνέτεινε στην αύξηση κοινών πολιτιστικών συναντήσεων και δράσεων.

5. «Ψήφισμα Προσφύγων της Αθήνας» της 21.1.1923.

βλ. Ν. Ανδριώτης, Το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα (1821 – 1930). Στα Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας. Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2006, σ. 151 – 152.

6. Ε. Ψαραδάκη, Μνήμες ..., σ. 87.

7. Ε. Ψαραδάκη, Μνήμες ..., σ. 88.

8. «Τζαμί κι εκκλησία μαζί γλεντούσαν», Ε. Ψαραδάκη, Μνήμες ..., σ. 87.

9. Ενδεικτικά αναφέρω τη φράση «Μουσουλμάνοι και Ορθόδοξοι ζούσαμε μαζί σαν αδέρφια». Τυχαία η σύμπτωση της προσφυγικής αφήγησης, που μνημονεύεται από Μουσουλμάνο που επισκέπτεται την Έδεσσα; Ζώγια Κουταλιανού, όπου παραπάνω.

10. Σ. Αλιγιζάκη, «Οι μουσουλμάνοι της Κρήτης κατά την περίοδο του κινήματος του Θερίσου», Θέρισον, Πρακτικά Συνεδρίου, Χανιά 2009, σ. 303 – 323. Στέλλα Αλιγιζάκη, «Δημογραφικές παρατηρήσεις σχετικά με τις μετακινήσεις των Μουσουλμάνων στην περιοχή του Ρεθύμνου κατά την περίοδο της επαναστατικής κινητοποίησης του Θερίσου (1905)», Μιχ. Τρούλης (επιμέλεια), Η 11. Ρωσική παρουσία στο Ρέθυμνο, 1897 – 1909. (Πρακτικά συνεδρίου). Ρέθυμνο 2011, σ. 349 – 357.

Έχουν καταγραφεί περιοχές σε όλη την Ελλάδα. Ενδεικτικά : Άγγελος Παληκίδης, όπου παραπάνω.

12.. Ε. Ψαραδάκη, Μνήμες ..., σ. Σ. 37 – 39.

13. Π. Πρεβελάκης, Το χρονικό..., σ.83.

14. Ε. Ψαραδάκη, Μνήμες ..., σ. 94.

15. Ε. Ψαραδάκη, Μνήμες ..., σ. Σ, 25.

16. Ε. Ψαραδάκη, Μνήμες ..., σ. Σ. 64.

Η Κωνσταντίνα Χαριτάκη για τα «Σφουγγάρια της λήθης», της Μα- ρίας Καμηλάκη Μανογιαννάκη

«Σφουγγάρια της λήθης», ένα βιβλίο το οποίο μόλις το έπιασα στα χέρια μου, είπα πόσο μου άρεσε το εξώφυλλο. Για το περιεχόμενο δεν γνώριζα τίποτα και είχα αγωνία να το εξερευνήσω. Να βουτήξω κι εγώ σαν αλλοτινός σφουγγαράς στα βάθη του για ν' ανακαλύψω τους θησαυρούς του, όπως με προϊδεάζει και ο σάκος της ζωγραφιάς από το εξώφυλλο του. Την κυρία Καμηλάκη Μαρία, δεν την γνώριζα προσωπικά και την ευχαριστώ που με εμπιστεύτηκε, για να μιλήσω για το υπέροχο ομολογουμένως μυθιστόρημα, που κρατάμε στα χέρια μας. Μέσα από τις γεμάτες ενδιαφέρον και ανατρεπτικές σελίδες του, που έχουν το χρώμα της θάλασσας και τη γεύση της αλμύρας, νομίζω ότι κατάφερα να αποικρυπτογραφήσω τις κρυμμένες ευαισθησίες της δημιουργού. Ένα ταξίδι στην Ελλάδα του μόχθου, περασμένων δεκαετιών, δοσμένο με τρόπο απλό, ευανάγνωστο, ευαίσθητο και συνάμα σκληρό. Το διάβασα ευχαρίστα, και πέρα από την γεμάτη ενδιαφέρον πλοκή του, έμαθα πολλά για το νησί της Καλύμνου και τη δύσκολη δουλειά των σφουγγαράδων. Είναι ένα μακροβούτι σε αυτή τη μικρή γωνιά της Ελλάδας, που έχει να δώσει άπειρες ιστορίες ναυτικών. Ήρωες που ήθελαν να ρουφήξουν σαν σφουγγάρι κάθε στάλα αγάπης, που δεν τους δόθηκε όμως στα παιδικά τους χρόνια. Ήρωες που έμειναν αγέρωχοι και δυνατοί στα χτυπήματα της ζωής, όπου σαν την μανιασμένη θάλασσα, που ξεσπάει στα βράχια, έτσι πολλές φορές κι αυτούς τους τσάκιζε ανελέητα. Κατάφεραν όμως, σαν έμπειροι δύτες, να αναδύονται και να αποσυμπιέζονται από καθετί που τους πίεζε και ήθελε να τους πνίξει. **Ξέχειλο από την αγάπη δύο νέων ανθρώπων, που η κοινή τους μοίρα, τους ένωσε με τρόπο μαγικό.** Και παρά το γεγονός ότι και οι δύο είχαν βαθιές πληγές από την παιδική τους ηλικία, κατάφεραν να τις μετατρέψουν σε αγάπη και όχι να τις διαωτίσουν και να ανοίξουν μεγαλύτερες σε άλλους ανθρώπους.

Ξέχειλο από την αδερφική αγάπη των δύο αγοριών, που έχασαν από νωρίς την μητρική στοργή, και δυστυχώς δεν κατάφεραν να την βρουν στο πρόσωπο της γυναίκας που επέλεξε ο πατέρας τους, για να την αντικαταστήσει.

Μα και η αγάπη των δύο κοριτσιών, που ήταν ξαδέρ-

φες δεν ήταν λιγότερη. Η ανιδιοτελής αγάπη, η αληθινή φιλία και η αλληλεγγύη αναδύονται με πολλές μορφές μέσα απ' αυτές τις σελίδες και δεν θα ήθελα να σας πω πολλές λεπτομέρειες, ώστε να μπορέσετε να τις ανακαλύψετε μόνοι σας,

Υπάρχουν όμως και άνθρωποι που σκορπούν τον πόνο, τον φθόνο, τη ζήλια και την κακία, μην έχοντας μάθει να αγαπούν τον εαυτό τους και τους γύρω τους. Σαν ρουφήχτρα που θέλει να παρασύρει στη δίνη της, κάθε ομορφιά. **Οι δύτες όμως ανακαλύπτουν τα ομορφότερα σφουγγάρια, στα μεγαλύτερα σκοτεινά βάθη της απρόβλεπτης θάλασσας.**

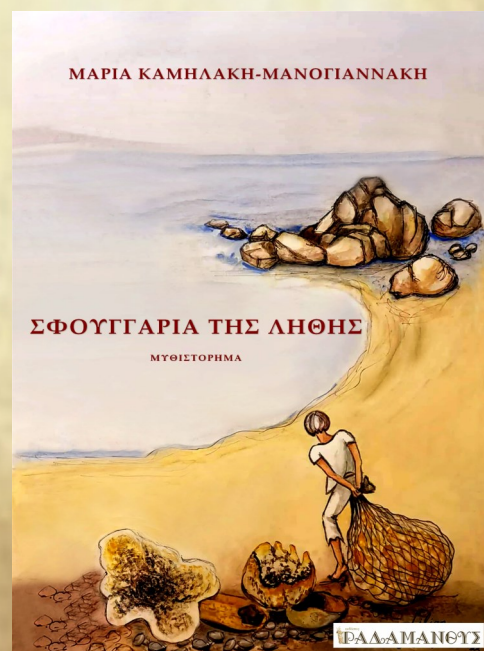
Το βιβλίο αυτό, διαβάζεται εύκολα και ευχάριστα, και μέσα από τις λέξεις του, ξεπηδούν διαρκώς μηνύματα γεμάτα αισιοδοξία και δύναμη για να μας δείξουν ότι οι δυσκολίες είναι αυτές που μας κάνουν δυνατότερους. Ένα βιβλίο από το οποίο αναβλύζει η λεπτότητα και η κομψότητα της συγγραφής. Με τρόπο παραμυθένιο κάποιες φορές, περιγράφει τις σκηνές και τους χαρακτήρες, αφήνοντας στον αναγνώστη το περιθώριο να πλάσει και να φανταστεί την εξέλιξη η οποία είναι συχνά ανατρεπτική. Όπως είναι εξάλλου και η ίδια η ζωή. Είναι αληθινό και ζωντανό με πρόσωπα, τα οποία λίγο πολύ όλοι έχουμε συναντήσει στην δική μας ζωή.

Δεν θα ήθελα να σας σπαταλήσω περισσότερο τον χρόνο σας, μόνο να ευχηθώ να είναι καλοτάξιδο. Να γίνει σφουγγαράδικο που θα δώσει θησαυρούς στο νου και στην ψυχή, του κάθε δύτε που θα βουτήξει στις σελίδες του.

Με εκτίμηση

Κων/να Χαριτάκη

Συγγραφέας, μηχανολόγος μηχανικός, εκπαιδευτικός

Βιβλιοπαρουσιάσεις!

Μόδα ή Ανάγκη;

Άρτεμις Πλανάκη

Τεράστια αύξηση παρουσιάζουν τον τελευταίο καιρό οι βιβλιοπαρουσιάσεις παιδικών και όχι μόνο έργων στα σχολεία, κυρίως τα δημοτικά όλης της χώρας. Ως συγγραφέας παιδικών βιβλίων, λαμβάνω συνεχώς προσκλήσεις από συναδέλφους εκπαιδευτικούς να βρεθώ στις τάξεις τους και να παρουσιάσω τα παραμύθια μου. Ως φιλόλογος, προβληματίζομαι έντονα για τη χρησιμότητα αυτών των δράσεων, διότι δραστηριοποιούμαι πολλά χρόνια στο χώρο της εκπαίδευσης και παρατηρώ έλλειμμα γλωσσικού και εκφραστικού πλούτου στις νέες γενιές. Μήπως αυτό μπορεί να αλλάξει; Θεωρώ πως ναι!

Οι εντυπώσεις μου είναι αισιόδοξες και θετικές, όσον αφορά τη συμβολή του παιδικού βιβλίου τόσο στον ψυχισμό ενός παιδιού, όσο και στην καθημερινότητά του. Πιστεύω ότι τα παιδιά κάθε ηλικίας επιθυμούν να γίνουν στην τάξη τους κάτι διαφορετικό, το έχουν ανάγκη και οι εμπειρίες μου από τις εθελοντικές επισκέψεις μου στα σχολεία αυτό αποδεικνύουν.

Τα αδιαμφισβήτητα οφέλη του παιδικού βιβλίου-παραμυθιού μέσω παρουσιάσεων στα σχολεία είναι:

1ον **Οι μαθητές αντιλαμβάνονται ότι ο/η συγγραφέας δεν είναι μια απρόσιτη προσωπικότητα.** Πολλές φορές στο τέλος της παρουσίασης τον αγκαλιάζουν και του ζητούν... «αυτόγραφα!». Ακόμα και σε διαδικτυακή σύνδεση η ανταπόκριση είναι εξαιρετική κι εξοικειώνει με τις νέες τεχνολογίες.

2ον **Το βιβλίο μπορεί να γίνει έναυσμα της ανάπτυξης της φαντασίας τους** και πολλές φορές εκδηλώνουν την πρόθεση να γράψουν και τα παιδιά ένα βιβλίο!

3ον **Τα παιδιά μπορούν να παρέμβουν στην υπόθεση του παραμυθιού**, δίνοντας άλλο τέλος ή προτείνοντας συνέχειες που τα ίδια φαντάστηκαν αυθόρμητα.

4ον **Κατανοούν και ρωτούν** πολλές πληροφορίες για την έκδοση ενός βιβλίου.

5ον **Ζωγραφίζουν, προετοιμάζουν ερωτήσεις για το συγγραφέα, λύνουν γρίφους, τραγουδούν, χορεύουν, αλληλεπιδρούν ευχάριστα με τον συγγραφέα**, τον δάσκαλο (αν επιθυμεί βέβαια να είναι ενεργό μέλος της διαδικασίας).

6ον **Αυξάνονται και καλλιεργούνται τα συναισθήματα**

και κυρίως δημιουργείται η **ΕΝΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ!** (EQ)

7ον **Νιώθουν οι μικροί βιβλιόφιλοι ότι συμμετέχουν στην εξέλιξη της ιστορίας-υπόθεσης...** ως ηθοποιοί!

8ον **Καλλιεργείται η αντιληπτικότητα και η κριτική σκέψη τους** σε συνδυασμό με το ότι εμπλουτίζεται σίγουρα και ορθώς το λεξιλόγιό τους.

9ον **Το παιδικό βιβλίο διδάσκει έμμεσα και βιωματικά πολλές αξίες** όπως ο σεβασμός, η αγάπη, η φιλία, η διαφορετικότητα, η ισότητα και επισημαίνονται ακόμα και κίνδυνοι της καθημερινότητας.

10ον **Εξοικειώνει το παραμύθι κυρίως με συναφείς τέχνες** όπως η ζωγραφική, τα κόμικς και τη σκιτσογραφία.

Το συμπέρασμα είναι λοιπόν, ότι το παιδικό παραμύθι ή βιβλίο γενικότερα πρέπει να έρχεται σε άμεση και διαδραστική επαφή με τους μαθητές. Οφείλουμε να το επιδιώξουμε τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και οι συγγραφείς. Μόνο οφέλη μπορούν να κερδίσουν οι σχολικές τάξεις και οι παιδικές ψυχές αν ανοίξουν τις πόρτες τους στους συγγραφείς, μα κυρίως στα υπέροχα παιδικά βιβλία που κυκλοφορούν και μας σαγηνεύουν.

Ακόμα και σε σχολεία που βρίσκονται πολλά χιλιόμετρα μακριά μας, είναι πλέον εφικτή η σύνδεση μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας. Το αποτέλεσμα, σας πληροφορώ, ήταν πολύ καλό και τα παιδιά ενθουσιάζονται αντίστοιχα απ' ό,τι διαπίστωσα πρόσφατα. Τα παιδιά με «βομβάρδισαν» με υπέροχες ερωτήσεις και έγινε εποικοδομητική συζήτηση για το βιβλίο και τη συγγραφή γενικότερα.

Είναι επιτακτική ανάγκη στην τόσο δύσκολη εποχή μας να υπάρχει ένα μικρό «διάλειμμα» φαντασίας, χαράς και πνευματικής αναψυχής εντός των τάξεων του ελληνικού σχολείου. Ας γίνουμε όλοι αρωγοί και εμπνευστές τέτοιων βιβλιοπαρουσιάσεων κι ας τις κάνουμε μία «διαχρονική» μόδα!

«Τα δεινά των εν Χανίοις Χριστιανών κατά το 1821»

Άρθρο του Στυλιανού Κων. Σταφυλαράκη,
φοιτητή Τμήματος Ιστορικού στο Πανεπιστήμιο
Κρήτης

Σε έρευνά μου στο περιοδικό «ΚΡΗΤΗ» της Παγκρητικής Ενώσεως Αμερικής (Π.Ε.Α.), ανακάλυψα στα τεύχη Μαΐου και Ιουνίου 1989 ένα **απόσπασμα από τα Απομνημονεύματα των Κρητικών Επαναστάσεων του Εμμανουήλ Α. Σταματάκη**, πατέρα του πρώην Προέδρου της Παγκρητικής Ενώσεως κ. Κων. Ε. Σταματάκη. Πρόκειται για **σημειώσεις του πλανοδίου βιβλιοπώλου Ελευθεράκη, που του τα είπε ο ίδιος το 1881, όπου αναγράφει τη διήγηση του Κωνσταντίνου Καρατζάκη, από το Βατόλακκο, για την επανάσταση του 1821 στα Χανιά.**

Θα αναρωτηθεί κανείς, γιατί άραγε μένει άγνωστη η ιστορία και τα δεινά ενός τόπου; Γιατί αφήνονται στη λήθη του χρόνου οι περιπέτειες ενός λαού; Γιατί οι Χανιώτες της Ορθοδόξου Εκκλησίας, του Χριστού, που πέρασαν τόσα πάθη, όπως ο Ίδιος, και πολλοί μαρτύρησαν, δεν αναφέρονται ούτε στα σχολεία, μα ούτε και στα σπίτια των απογόνων τους; Ο καθένας δίνει τις δικές του απαντήσεις. Όμως καθήκον μας είναι να θυμόμαστε!

Η ιστορία των Χανίων κρύβει πολύ πόνο. Οι Οθωμανοί και οι Χριστιανοί, αν και ζούσαν στην ίδια πόλη, διέμεναν σε διαφορετικές γειτονιές. Στην παρούσα περίπτωση, **θα αναφερθώ στη συνοικία της Σπλάντζιας, η οποία ήταν τουρκομαχαλάς.** Ο ναός του Αγίου Νικολάου είχε μετατραπεί σε μουσουλμανικό τέμενος, προς τιμή του Σουλτάνου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας Ιβραχίμ, Χουνιάρ Τζαμισί (αυτοκρατορικό τέμενος).¹ Η πλατεία Σπλάντζιας είχε μόνο καφενέδες, όπου χουζούρευαν οι Τουρκαλάδες, κάτω από τον παχύς κιο πλάτανο, πίνοντας τον «καχβέ» τους, τρώγοντας γλυκά και παίζοντας τυχερά παιχνίδια.² Ο πλάτανος αυτός δε σώζεται ολόκληρος, καθώς κατά τους γερμανικούς βομβαρδισμούς του 1941 καταστράφηκε μέρος του. Στην αφήγηση του Καρατζάκη, αναφέρεται ότι υπήρχαν τέσσερις πλάτανοι: ίσως να σώθηκε ο μεγαλύτερος από αυτούς. Το θέμα χρήζει περαιτέρω μελέτης. Το σίγουρο είναι ότι **χρησιμοποιήθηκαν οι κλάδοι τους ως θηλιές, αφού οι Οθωμανοί κρεμούσαν Χριστιανούς για ποικίλους λόγους (βέβαια η πρακτική αυτή υπήρχε και στην ενετο-**

κρατία και παλαιότερα).

Πριν ξεσπάσει επίσημα η επανάσταση, οι Οθωμανοί άρχισαν να φυλακίζουν ή εξοντώνουν τους θρησκευτικούς και εκπαιδευτικούς λειτουργούς των Χριστιανών. Έτσι και στα Χανιά. Ο **Μελχισεδέν Δεσποτάκης**, από το Ηράκλειο, προήχθη το 1818 σε επίσκοπο Κισάμου. Η επαρχία αυτή είχε πλήθος Οθωμανών και ο επίσκοπος αυτός ήταν γενναίος και απτόητος! Ο **ιεροδιάκονος και αλληλοδιδάσκαλος Καλλίνικος**, ο «Νιζαμζετιτλή», από τη Βέροια της Μακεδονίας, ο οποίος πέρασε από τη σχολή του Κλεόβουλου στο Ιάσιο, φέρνοντας ένα νέο τρόπο διδασκαλίας, έγινε επίσης μισητός. Αυτούς αρχικά φυλάκισαν απαγάγοντάς τους (το δεύτερο από την οικία του Κωνσταντίνου Γερακίη στα Περιβόλια), στις φυλακές του φρουρίου, παρά την αντίδραση του διοικητή Κυδωνίας Λατίφ πασά. Αλλά και το διδάσκαλο του ελληνικού σχολείου Κυδωνίας, το **Νικόλαο Φουράκη**,³ προσπάθησαν να συλλάβουν, αλλά πρόλαβε και κρύφτηκε σε ένα φτωχό σπίτι μιας γυναίκας, όπου και ξεψύχησε από το φόβο του.⁴ Αυτός, λοιπόν, μπορεί να αναφανεί ως πρωτομάρτυς της ελευθερίας στα Χανιά.

Στις 17 Μαΐου 1821, ο Καλλίνικος κατηγορείται ότι παρέδιδε την ευρωπαϊκή τάξη του πολέμου στα παιδιά, ενώ ο Μελχισεδέν ότι παρακινεί τους Κισαμίτες Χριστιανούς σε αποστασία, και οι δυο συκοφαντούμενοι από το διερμηνέα της Πόλης Αποστολάκη, ο οποίος ήταν

μισοχριστιανός. Μαζί **συκοφαντήθηκε η κυρία Μαρία η Μανωλάκαινα**, ότι υπερασπίζεται το διδάσκαλο, και για να της δοθεί άφεση πλήρωσε μαζί με το γιο της Κωνσταντίνο 10.000 γρόσια, όπως είπαν κάποιοι εντόπιοι.⁵ Οι δυο, όμως, άνδρες κρεμάσθηκαν από έναν πλάτανο στην πλατεία Σπλάντζιας, την ημέρα της Ανάληψης του Κυρίου, στις 19 Μαΐου 1821. Και, αφού εισήλθε ο αναγνώστης στο κλίμα της εποχής, θα ακολουθήσει μια νέα αφήγηση, που περιγράφει κάποια γεγονότα και στιγμιότυπα της πόλης των Χανίων της περιόδου.

Ο Βατολακκιανός Κωνσταντίνος Καρατζάκης στη σφαγή του 1821 βρέθηκε στα Χανιά εργαζόμενος στο φούρνο του Χασάν Γιούπογλου στην πλατεία Σπλάντζιας. Ήταν μήνας Ιούνιος, με αφορμή τη ζέστη και φουρνίζανε το ψωμί του Ορτά⁶ των Γιανιτσάρων, οπότε έρχεται ο Χασάν Αγάς και φωνάζει τον μάστορά τους, αυτόν και τρεις άλλους και τους λέει: «Πάρτε το έτοιμο ψωμί να το πάτε στον Κισλά». ⁷ Ακολουθούσε από πίσω αφού παραδώσανε το ψωμί τους οδηγεί στην οικία του στην περιοχή Πλατειά Γούβα και τους λέει: «Εδώ θα μείνετε, διότι οι Τούρκοι περιμένουν Φετφά να προβούν εις γενικήν σφαγήν κατά των Χριστιανών». ⁸ Ημείς γνωρι-

ζαμεν τα της Επανάστασης διότι προ μηνός είχαν απαγχονίσει τον Δεσπότη Μελχισεδέκ και είχαν φυλακίσει και όλους τους Ηγουμένους των Μονών». ⁹

Προς το εσπέρας επανήλθαν από τα Κεραμειά ¹⁰ οι Τούρκοι, νικηθέντες από τους Χριστιανούς· άρχισε δε αμέσως η σφαγή στους δρόμους και στα μαγαζιά, η οποία διετερήθη έως την 1 ώρα της νυκτός. Την επομένη ¹¹ άρχισαν να θραύουν τις πόρτες λεηλατώντες και φονεύοντες μέχρι το εσπέρας. Την τρίτη ημέρα άρχισαν να αναζητούν τους διασωθέντες σε τουρκοικές οικίες· βρέθηκαν δε όπως τους είπε ο αγάς άνω των 250 σε τέτοιες οικίες, τους οποίους έσφαξαν.

Την επομένη φώναζε κήρυκας, όποιος εσώθη να φανερωθεί και θα σωθεί. Εν τούτοις την νύκτα εξελθόντες περί τους δεκαπέντε μεταφέρθηκαν στην πλατεία του Κατώλου και εσφάγησαν άπαντες. Περιμένανε και αυτοί τη σειρά τους, αλλά ο αγάς πράγματι ενδιαφερόταν για τη σωτηρία τους.

Πέντε ολόκληρες ημέρες μείνανε κλεισμένοι στην αποθήκη των ξύλων στην οικία του, την δε έκτη τους δίδει από ένα χοντρό ξύλο και τους φέρνει στον φούρνο, όπου αντικρύζουν δεκαπέντε Γιανίσαρους να κάθονται στον

έναντι του φούρνου πλάτανο, απαγορεύοντας στους άλλους να τους πλησιάσουν. Αρχίσανε δε να εργάζονται εκεί επί δύο ολόκληρα έτη χωρίς να τους ενοχλήσει κανείς. Τα όσα όμως είδαν κατά το διάστημα τούτο των δύο ετών είναι αδύνατον να τα είδε ανθρώπινος οφθαλμός ούτε οι ίδιοι οι Τούρκοι· διότι κάθε ένας από αυτούς είδε όσα έτυχε να βρεθεί, ενώ αυτοί βρίσκονταν διαρκώς εκεί. Δεν περνούσε ημέρα να μην φέρουν αλυσόδετους αιχμαλώτους, να τους τυραννήσουν και κατόπιν ή να τους σφάζουν ή να τους κρεμάσουν από τη μασχάλη και να διατηρηθούν στη ζωή τρεις και τέσσερις ημέρες.

Το πολύ να σώθηκαν 30-40 Χριστιανοί στην πόλη κατ' τις σφαγές από τους 3000 Χριστιανούς.

Διηγείται και πως σώθηκε ο Παναγιώτης Ερινάκης, από το Παλαιόκαστρο Κισάμου, (ο οποίος φονεύθηκε στο Τηγάνι Μεσογείων μετά την άλωση της Γραμβούσας) από τη σφαγή, όπως ο ίδιος του είπε. Μόλις άρχισε η σφαγή των Χανίων βρέθηκε ένας Τούρκος μεθυσμένος και κοιμόταν στο μαγαζάκι του (μαγειρείο), του αρπάζει την φέσα του και την πιστόλα του και μια κόκκινη πετσέτα, τυλίσσει την μαύρη του ζώνη και επειδή σκοτείνιαζε βγήκε και τράβηξε κατά τον Κάτωλα,¹² αλλά μόλις έστριβε προς το τσαρσί¹³ βλέπει δυο Τούρκους να κυνηγούν ένα Χριστιανό, ο οποίος έτρεχε και του φωνάζουν: σκότωσέ τον τον σκατόπιστο, αυτός δε χωρίς να χάσει καιρό τον πυροβολεί και τον φονεύει. Από εκεί τράβηξε προς τον Κισλά, βγήκε επί του φρουρίου με άδεια την πιστόλα και περιφερόταν όλη τη νύκτα. Τα ξημερώματα βλέποντας ότι αν τον γνώριζε κανείς Τούρκος θα τον φόνευε, έπεσε στο έξω του φρουρίου Χεντέκι¹⁴ επί σωρού κόπρου και από εκεί εξήλθε στην αμμώδη παραλία του Κουμ καπί, οπότε άρχιζε η συνέχεια της διακοπής σφαγής, όπως από πυροβολισμούς και τις φωνές αντελήφθη. Δεν έχασε όμως την ψυχραιμία του, αλλά προχώρησε προς τη Χαλέπα, όταν δε είδε κατερχομένους Τούρκους από το Ακρωτήρι, για να μη μείνουν και αυτοί πίσω, ενώνεται με αυτούς, πάντοτε όμως με επιφύλαξη και μόλις έφθασαν στο ντολάπι¹⁵ του Κουντούρη, έστριψε και εισήλθε στα Μεζαρλίγια¹⁶ εκεί βρήκε ένα μεζάρι (τάφο) ανοιγμένο στον οποίο εισήλθε. Την επομένη, η πείνα τον υποχρέωσε να εξέλθει της κρύπτης, αλλά μόλις είχε προχωρήσει δέκα βήματα ακούει τις συνήθεις ευχές των τουρκικών κηδεών και εφτά ταπούτια (φέρετρα). Από εκείνα συμπέρανε ότι θα φονεύθηκαν και μερικοί Τούρκοι στη σφαγή. Στέκεται φανερά πλέον, περνούν μπροστά του οι συνοδεύοντες τους νεκρούς και βρίσκει καιρό και φεύγει. Εξέρχεται του νεκροταφείου

και προχωρώντας φθάνει στην λίμνη κάτω από τον Άγιο Λουκά. Εκεί συνάντησε δυο γυναίκες χριστιανές, οι οποίες νομίζοντας πως πρόκειται για Τούρκο άρχισαν κλαίγοντας να τον παρακαλούν να μην τις βλάψει. Ρωτώντας δε αυτές πού πηγαίνουν, του είπαν στα Κεραμειά, τις ακολούθησε δήθεν ως συνοδός, και μόλις απομακρύνθηκαν από την πόλη, πετά την φέσα και την πετσέτα και τους λέει ότι και αυτός ήταν Χριστιανός και ενώθηκε με τους εκεί επαναστάτες.

Ο Σοφτάς¹⁷ είχε κρύψει τον γραμματικό του στο στρώμα της γυναίκας του, αλλά αφού δε βρέθηκε από τους Τούρκους, που τον ζητούσαν, έσπασαν την πόρτα του κονακιού, έριξαν από το κρεβάτι την ασθενή χανούμισσα, τον έφεραν στο κατώφλι και τον έσφαξε ο Μαυραλής, την δε κεφαλή του τσίτωσαν σε ένα κοντάρι και το έστησαν στην πόρτα του Κολόμπου.¹⁸

Τι να αναφερθεί όμως περί της θείας τιμωρίας της πανούκλας. Θάπτονταν μετά την είσοδο των Σελινιωτών, αλλ' ιδίως Κισαμιτών Τούρκων¹⁹ εντός των Χανίων από 60-100 καθημερινώς, πλην εκείνων που πέθαιναν στο Τόπαλι.

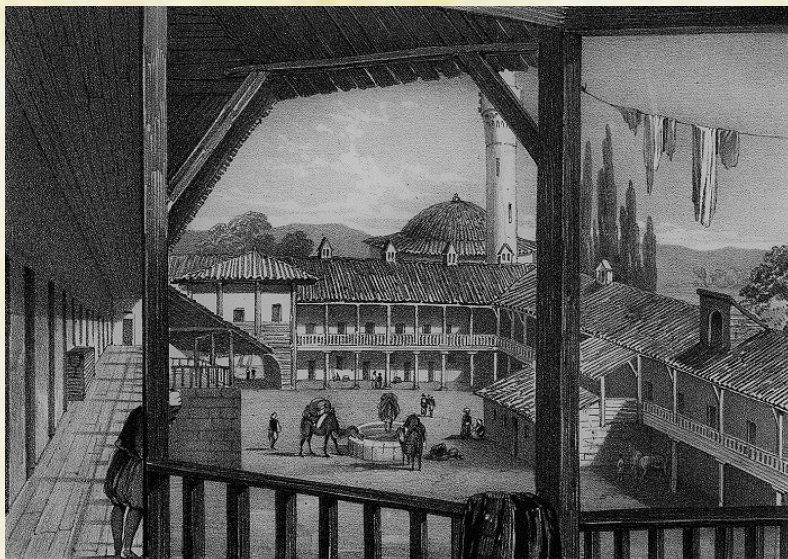
Οι σωθέντες 30-40 κρύφτηκαν από κρυφούς Χριστιανούς, ιδίως δε από τους έχοντες συζύγους Χριστιανές. Ο Σελήμ Αγάς Κούκουρος έκρυψε τρεις και τους κράτησε δύο μήνες και κατόπιν τους έδωσε όπλα και ενδύματα τουρκικά και τους απόβγαλε. Το είπε ο ίδιος όταν του κάνανε την παρατήρηση πως αγόραζε λίγο ψωμί, ενώ τις πρώτες ημέρες μετά την σφαγή αγόραζε το διπλάσιο. Ασφαλώς ήταν κρυφός Χριστιανός. Ο καλός όμως Σελήμ Αγάς απέθανε από πανούκλα κατόπιν.

Ο δε Ντολμά Αγάς έκρυψε τέσσερις σαπουνάδες στο σαπουνοποιείο του και τους γλύτωσε, ύστερα όμως, αφού φονεύθηκε ο κουνιάδος του στο Πολεμάρχι κατά τη μάχη, τους έσφαξε και τους τέσσερις. Ο δε πρωτομάστοράς του Ανδρέας Μυτηλινός, τον οποίο είχε αγοράσει σκλάβο, από το φόβο του τούρκευσε, αλλά μετά από 15-20 ημέρες πέθανε και αυτός από πανούκλα.

Γλύτωσε και ο Χαϊδέρης μερικούς, όπως και τον προ ολίγων χρόνων αποθανόντα Στεφανή Καρυδάκη.

Όσον αφορά την πείνα δεν υπέφεραν διότι τροφοδοτούνταν διά θαλάσσης τακτικά. Όταν όμως ο Μαλικούτσης κατέστρεψε τους μύλους του Κλαδισσού υποφέρανε επί δυο-τρεις μήνες. Έλλειψη επίσης υποφέρανε όταν έκοψαν το νερό των Μπουτσουναριών και της Τρούμπας οι επαναστάτες και αυτός ο Μαλικούτσης²⁰ μαζί με το Χουδαλογιάννη και Δρακονιανό, οι οποίοι ενεδρεύοντες στον Κλαδισσό φόνευαν τους υδρευομένους.

Όπως ανέφερε προηγουμένως περί των μαρτυριών τα οποία υπέστησαν οι αιχμάλωτοι. Θυμάται και έφεραν κάποια ημέρα του Αυγούστου του 1822 τριάντα δύο, τους οποίους έφεραν από τον Αποκόρωνα δεμένους. Συνεστήθη δικαστήριο αποτελούμενο από τον Καδή και τον Οστά των Γιαντισάρων και καταδικάσθηκαν σε θάνατο· προσκάλεσαν τον πελώριο Εβραίο,²¹ Αβραάμ Νεσιμάκη, ο οποίος βοηθούμενος από δύο αραπάδες έδενε τα χέρια τους πίσω και τους κρεμόνυσε όλους στους τέσσερις πλατάνους της πλατείας,²² ήταν ημέρα Πέμπτη και την νύκτα προτού φωνάζει ο ιμάμης το γιατί έφεραν άνω των 500 λύχων οι διάφοροι πιστοί για να κάμουν λέει φέστα των κουρπανιών, συσσωρεύθηκαν δε όσοι Τούρκοι βρέθηκαν στην πόλη των Χανίων. Άλλοτε έφεραν πέντε από το Ακρωτήριο, καταδικάσθηκαν δε και αυτοί, αλλά ερωτώμενοι τι προτιμούν, τον τουρκισμό ή την κρεμάλα, οι μεν τέσσερις πρώτοι ερωτηθέντες τούρκεψαν, ο δε τελευταίος δεν εδέχθη και τον κρέμασαν από τις μασχάλες, έφεραν δε ένα μαγκάλι με φωτιά και καιγόταν ο μάρτυρας επί τρεις συνεχόμενες ώρες· κάθε δέκα λεπτά της ώρας του έχυναν ένα λαγίни νερό. Διερχόμενος δε κατά τύχη ένας Αλβανός τον

εφόνευσε με την πιστόλα. Το τι έγινε τότε δεν περιγράφεται, καθόσον οι Τούρκοι επέμεναν να φονευθεί ο Αλβανός· αλλά, αφού ειδοποιήθηκε η Αλβανική φρουρά, αποτελούμενη από εκατό ογδόντα άνδρες, εσώθη. Τέτοια μαρτύρια είχαν καθημερινά· τούρκεψαν δε καθ' όλο το διάστημα τούτο έως εξήντα. Μεταξύ αυτών ήταν και ένας Ηλίας Βαβουλάκης από τις Στροβλές Σελίνου, ο οποίος παντρεύτηκε αμέσως και πήρε μία χωριανή του πρόσφυγα, άνοιξε δε καφενείο έναντι του φούρνου τους, και κάθε φορά που καταδικαζόταν κανείς Χριστιανός τον απέστελλαν ως κατηχητή, αυτός δε συντέλεσε στο να τουρκεψουν έκτοτε πολλοί για να γλυτώσουν. Τους μάρτυρες τούτους πετούσαν πίσω από τα εβραϊκά μνήματα και άλλους έτρωγαν οι σκύλοι και κόρακες και άλλους η θάλασσα.

Όταν τον Απρίλιο του 1822 έφεραν το πρώτο φορτίο των αιχμαλώτων από την Σμύρνη και τη Ρούμελη θυμά-

ται και πωλούνταν στην Σπλάντζα τα γυναικόπαιδα, ακριβώς όπως σήμερα τα πρόβατα, από 40 έως 80 γρόσια μέχρι 12-14 χρονών και τα μικρά, δηλαδή 5-10 ετών με μόνο 15-20 γρόσια. Ήταν δε κίτρινα και ελεεινά, αλλά αμέσως μετά ένα μήνα πάχαιναν και γίνονταν πετραμύγδαλο. Εκ τούτων τα περισσότερα τα τούρκευαν, αλλά και πάλι τα μεταγόραζαν μεταπράτες και τα μετέφεραν στην Αλεξάνδρεια, όπου ήταν φαίνεται περιζήτητα ιδίως αυτά, που είχαν μπλάβα μάτια και ξανθά μαλλιά. Έφεραν δε κάποτε καμιά τριανταριά κατάξανθα και δεν μιλούσαν την ελληνική, παρά μια γλώσσα σαν βλάχικα και θυμάται ότι τα μεταπούλησαν πέντε ή έξι φορές, έφθασε δε η τιμή τους από ένα Φράγκο, ο οποίος τα φόρτωνε για το Μισήρι,²³ σε 115 γρόσια το ένα. Ο δε Οστάς τους Χασάν αγάς έλεγε ότι είναι καλής ράτσας και θα κερδίσει πολλά χρήματα ο Φράγκος αγοραστής τους.

Τα εντόπια γυναικόπαιδα δεν είχαν ζήτηση καθόλου πλην των ξανθών. Φράγκοι πολλοί ήλθαν στα Χανιά για ν' αγοράζουν γυναικόπαιδα και αρχαία πανικά και έμεναν στο Φραγκομονάστηρο. Εκεί δε στο περιβόλι του Μοναστηριού στο Κρυό Βρυσάλι έβαζαν και τα αγοραζόμενα απ' αυ-

τούς γυναικόπαιδα, έτυχε δε δυο τρεις φορές να έλθουν να αγοράσουν κριθίνο ψωμί και το πήγαινε αυτός με το γαϊδουράκι και τα είδε.

Μια μάλιστα ημέρα τους είχαν οι Φράγκοι παπάδες μία σκάφη στο περιβόλι γεμάτη κουκιά με κοκκιοπιπεριές και παξιμάδι μέσα και έτρωγαν με τα χέρια τους ως σαράντα πρόσωπα, όπως βάζουνε στους χοίρους και τρώνε. Άμα έφαγαν τα πήγαν στη βρύση και πλύθηκαν και έπειτα τους έπαιζαν μία σφυρίκτρα και κάθισαν χάμω διά μιας, χωρίς να ακούγεται ο παραμικρός θόρυβος. Έδιναν δε φαίνεται οι ανθρωποέμποροι αυτοί Φράγκοι στην Φραγκοκλησιά χρήματα λόγω ενοικίου. Όταν δε ασθενούσε κανένα από αυτά τα νοσήλευαν στο απέναντι της Φραγκοκλησιάς Χάνι του Μητσοτάκη, διότι έπαιρναν σταρένιο ψωμί καμιά φορά και τους παρήγγειλαν να το μεταφέρουν εκεί. Ο δε Γράντας Σερίφ αγάς τους έστειλε τσορμπά και χαλβά όταν πέθανε η Χανού-

μη του για την ψυχή της και έπεσαν στο χαλβιά σαν σκύλους, είδε δε δύο γυναίκες και έλλαιγαν όταν έτρωγαν και όταν τις ρώτησε γιατί κλαίνε του απάντησαν ότι έχουν έξι μήνες να καταλάβουν φαγητού ουσία, όπως τότε.

Μετά παρέλευση διετίας (1823) έφεραν αιχμαλώτους Πελοποννησίους και Ρουμελιώτες, τους οποίους αγόραζαν οι διάφοροι αγάδες, αγόρασε δε και ο δικός τους εφτά αντί 1600 γροσίων, τους οποίους έφερε και εργάζονταν στο φούρνο.

Μία εσπέρα του λέγει ο μάστορας: «Βλέπετε ότι ο αγάς αγόρασε σκλάβους και του εργάζονται, άμα μάθουν ή θα βάλει να μας φονεύσουν και θα μας σχολάσει και θα φονευθούμε παρά του τυχόντος. Λοιπόν, εφόσον έχομεν αυτήν την ελευθερίαν, (διότι είχανε πραγματική ελευθερία, καθώς φέρανε πιστόλι και διακριτικό επί του κουκουλιού τους ένα κόκκινο κουλούρι) να φροντίσωμεν να φύγωμεν». Πράγματι, την ημέρα του Τιμίου Σταυρού του 1823 εξερχόμενοι της πύλης Κισάμου πήγανε πέραν του εβραϊκού νεκροταφείου και οι πέντε λουστήκανε στη θάλασσα και κατόπιν προχωρήσανε μέχρι του ποταμού Κλαδισσού. Αφού παρατήρησαν, ότι δεν τους πρόσεχαν οι Τούρκοι, διήλθαν τον ποταμό τρέχοντας και πλέον περάσανε τους αμμώδεις λόφους, μόλις όμως έφθασαν στη θέση πηγαδάκια, τους πυροβόλησαν οι Τούρκοι,

που ενέδρευαν εκεί, και εφονεύθη ο μάστορας, επληρώθη δε και ένας από τους άλλους Κοκολοχαρλάμπης από το Ορθούνι, τον οποίο κατακρεούργησαν οι Τούρκοι ζωντανό, διότι ακούγονταν οι φωνές «Παναγία μου», αυτοί δε οι υπόλοιποι τρεις πέσανε εντός χάντακα στην λεγόμενη Βάρδια, τους συνέλαβαν οι επαναστάτες, τους έδεσαν και τους έφεραν δεμένους στο Μόδι ενώπιον του Τομπάζη²⁴ ως κατασκόπους.

Την επομένη ενεργήθηκαν ανακρίσεις, τους απέλυσαν και πορεύθηκε διά μιας στο χωριό του (το Βατόλακκο), στο οποίο τον θεωρούσαν νεκρό προ 25 μηνών.

«Αυτά είδα σε αυτά τα δύο χρόνια, φίλε μου Λευτεράκη και όταν θα πάεις να αγοράσεις πάλι βιβλία πες στους γράφοντας αυτά πως πρέπει αυτά να τα τυπώσουν να τα διαβάζουν οι νεώτεροι να μην πάθουν χειρότερα— και τα παθήματά μας πρέπει να μας γίνουν μαθήματα!!!» Με αυτά τα λόγια κλείνει την αφήγησή του ο Καρατζάκης.

Ανάμεσα στις ενδιαφέρουσες πληροφορίες, αναφέρεται ότι από τους 3000 Χριστιανούς τον Χανίων σώθηκαν μόνο 30-40. Σε ιστορικό Ευαγγέλιο της μονής Γουβερνέτου, υπάρχει χρονολόγιο με σημαντικά γεγονότα. Τις σημειώσεις αυτές αντέγραψε το 1923 ο επίσκοπος Κυδωνίας και Αποκορώνου Αγαθάγγελος Νινολάκης (1912-1935). Στις 17 Μαΐου 1821 (δύο ημέρες πριν των απαγχονισμό του Μελχισεδέκ και του Καλλινίκου στην Σπλάντζια)²⁵ αναγράφεται: «έσηκώθηκε ό πόλεμος τών Χανίων τής στεργιᾶς καί έχαλάσανε δύο χιλιάδες χριστιανούς καί εκάψανε όλο τώ χανιώτικο χῶμα, ἄχ, ἄχ, ἄχ θεέ μου».²⁶ Και πράγματι η σφαγή των Χανιωτών Χριστιανών είχε ξεκινήσει ήδη.

Αν συνδέσουμε τα στοιχεία των αφηγήσεων Κριτοβουλίδη²⁷ και Καρατζάκη, που ταυτίζονται ημερολογιακά, μόνο το διήμερο 15-16 Ιουνίου εσφάγησαν 550 Χριστιανοί τουλάχιστον, χωρίς να καταμετρηθούν τα θύματα της 14ης Ιουνίου. Συνεπώς, η εξόντωση των Χανιωτών Χριστιανών κορυφώθηκε τους μήνες Μάιο και Ιούνιο (καθημερινά) του 1821 και δεν αποκλείεται τα θύματα να ήταν άνω των δύο χιλιάδων. Ο χριστιανικός πληθυσμός των Χανίων μπορεί να ήταν τρεις χιλιάδες, που αναφέρει ο Καρατζάκης, αλλά σε αυτούς θα πρέπει να συμπεριληφθούν εκείνοι, που αναγκάστηκαν να αλλαξοπιστήσουν (τουλάχιστον εξήντα, κατά τον αφηγητή), καθώς και οι όντως σωθέντες Χριστιανοί (ως σαράντα, κατά τον ίδιο) ή τα τυχόντα αιχμάλωτα γυναικόπαιδα (ελάχιστα μάλλον).

Σύμφωνα με υπολογισμούς του Χουρμούζη Βυζαντίου, συγκρίνοντας τον πληθυσμό της νήσου κατά το 1832,

σημειώνει ότι τα Χανιά το 1821 είχαν δύο χιλιάδες οθωμανικές και εξακόσιες χριστιανικές οικογένειες, η κάθε μια αποτελούμενη από πέντε ψυχές, οπότε αριθμεί 10.000 Οθωμανούς και 3.000 Χριστιανούς.²⁸ Βέβαια, υπάρχει μόνο στατιστική προσέγγιση, που δεν είναι ακριβής πολλές φορές, θεωρήσα, όμως, σωστό να την παραθέσω.

Αυτές οι αναφορές αποτελούν έναν ελάχιστο φόρο τιμής για τους συμπατριώτες εκείνης της εποχής, που το αθώο τους αίμα πότισε τη χανιώτικη γη. Οι ορθόδοξοι ναοί στολίζουν σήμερα την πόλη και μόνο απομεινάρια θυμίζουν την οθωμανική κυριαρχία. Ο χανιώτικος λαός ζει ελεύθερος!

Βιβλιογραφία:

Πρωτογενείς πηγές (προσώπων, που έζησαν στην επανάσταση του 1821)

Απομνημονεύματα του περί Αυτόνομίας της Ελλάδος πολέμου των Κρητών. Συνταχθέντα υπό του Κ. Κριτοβουλίδου καὶ τυπωθέντα εἰς ἓνα τόμον. Ἐν Ἀθήναις 1859.

Ἱστορία συνοπτικὴ τοῦ κατὰ τὴν νῆσον Κρήτην εἰς τε Χανία καὶ Ῥέθυμνον συμβάντος πολέμου, ὑπὸ τῶν Σφακιωτῶν, Λακιωτῶν, Θερισιωτῶν, καὶ ἄλλων συμμάχων, κατὰ το 1821 ἔτος τὸ Σωτήριον. Συγγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Ταπεινοῦ Ζαχαρίου (Πρακτικίδου) τοῦ ἐκ Χάνδακος τῆς Κρήτης, τοῦ εἰς Σφακία κατὰ τὴν Ἱερὰν Μονὴν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, Θυμιανῆς ἐπιλεγομένης σχολαρχοῦντος.

Περιοδικό «ΚΡΗΤΗ» της Παγκρητικής Ενώσεως Αμερικής (Π.Ε.Α.), τεύχη Μαΐου και Ιουνίου 1989, άρθρο «Απομνημονεύματα τῶν Κρητικῶν Ἐπαναστάσεων τοῦ Ἑμμανουὴλ Α. Σταματάκη/ Ἀφήγησις Κωνσταντίνου Καρατζάκη, ἐκ Βατολάκιου».

Πηγές πληροφοριῶν για τα Χανιά

Δημοτάκη Γεωργίου, Χανιά, στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, Ἀθῆναι 1969.

Μανιουδάκη Ιωάννου του Κων., Στο πέρασμα του χρόνου, Χανιά 1987.

Στατιστικὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης μετὰ διαφόρων γεωγραφικῶν, ἱστορικῶν, ἀρχαιολογικῶν, ἐκκλησιαστικῶν κ.τ.λ. εἰδήσεων περὶ τῆς νήσου ὑπὸ Νικολάου Σταυράκη, Ἀθήνησι 1890.

Ἅγιοι Απόστολοι Κάτω Δαράτσου Χανίων, 18-19 Ἀπριλίου 2023

1. Ιωάννου Κων. Μανιουδάκη, Στο πέρασμα του χρόνου, σελίδα 19.

2. Γεώργιος Δημοτάκης, Χανιά στο πέρασμα του χρόνου, σελίδα 82 και εξής.

3. Ο Νικόλαος Φουράκης καταγόταν από τον Αλικιανό Κυδωνίας. Εἶχε μαθητεύσει στο περίφημο ελληνικό γυμνάσιο του Κωνσταντίνου Κούμα στη Σμύρνη και κατῆλθε το 1818 στην Κρήτη.

4. Απομνημονεύματα Κριτοβουλίδη, σελίδες 1-4.

5. Ἱστορία συνοπτικὴ τοῦ κατὰ τὴν νῆσον Κρήτην εἰς τε Χανία καὶ Ῥέθυμνον συμβάντος πολέμου κατὰ το 1821 ἔτος τὸ Σωτήριον, ὑπὸ Ζαχαρίου Πρακτικίδου.

6. Ορτάς = τάγμα

7. Κισλάς = ο τουρκικός στρατώνας

8. Κατὰ τον Κριτοβουλίδη (Απομνημονεύματα, σελίδα 5), με την επιστροφή του γέροντα Γάλλου Βαλέστρα, που διέμενε στα Χανιά, από τα Κύθηρα, στις 9 Ιουνίου, και με τη γνώση ότι έχει ξεσπάσει γενική επανάσταση των Ελλήνων κατὰ της Οθωμανικῆς δυναστείας, οἱ Οθωμανοὶ των Χανίων εξαγριώθηκαν. Ἐσφαζαν τον αρχηγό μιας συντεχνίας, τον πατέρα του Μισαήλ (Αρχιεπισκόπου Αχαΐας και Ἡλιδος) και ὅσους συναντούσαν στους δρόμους. Και κατὰ τις 11 Ιουνίου ἐξήλθαν του φρουρίου με ορθές τις σημαίες και φόνευαν τους παροικούντες και ὅσους εἰσέρχονταν στην πόλη.

9. Ἀνάμεσά τους οἱ ηγούμενοι των Μονῶν Γωνιάς και Γουβερνέτου. Ἀπό τους ηγούμενους, ο Ἀνθιμος της Χρυσοπηγῆς παραβρέθηκε στις συνάθροιση των Κρητῶν στα Σφακία (Γλυκὰ Νερά, 7 Ἀπριλίου), ὅπου συζητήθηκαν τα της επανάστασης. Φυλακισμένος ἦταν και ο ἐπίσκοπος Κυδωνίας Καλλίνικος Σαρπάκης, ὅπως και ἄλλοι κληρικοί.

10. Στις 14 Ιουνίου 1821 ο Τούρκος Ταμπουρατζής ἐξήλθε των Χανίων με τα πρωτοπαλλήκαρά του και προχώρησε προς τα Κεραμειά. Οἱ Κυδωνιάτες, ὁμως, ἐπαναστάτες τον ἀντιμετώπισαν στο Λούλο, ὅπου και πραγματοποιήθηκε η πρώτη τους νίκη. Οἱ Τούρκοι ἔχασαν και τον αρχηγό τους.

11. 15 Ιουνίου 1821: ο Κριτοβουλίδης ἀναφέρει (Απομνημονεύματα, σελίδα 7) πως ἀπὸ το πρῶν η πύλη εἶχε κλεισθεῖ και οἱ Τούρκοι προέβησαν σε γενική σφαγὴ Χριστιανῶν, προς ἐκδίκηση της ἡττας των Κεραμειῶν. Εἰσέρχονταν σε χριστιανικὲς οἰκίες δολοφονώντας και αἰχμαλωτίζοντας ὅσους ἐβρισκαν. Μόνο ἀπὸ την οἰκία

του Κασίμ αγά, ο όχλος άρπαξε και κατακρεούργησε ογδόντα Χριστιανούς, που είχαν καταφύγει εκεί, για να σωθούν. Ανεβάζει τον αριθμό των θυμάτων της ημέρας σε τριακόσια, χωρίς να υπολογιστούν οι δολοφονηθέντες τις προηγούμενες μέρες (ήδη από το Μάιο).

12. Στην πλατεία Κάτωλα γινόταν (Δημοτάκης, σελίδα 25) επί τουρκοκρατίας κάθε μέρα παζάρι (είδος σημερινής λαϊκής αγοράς), όπου εκθέτανε κάθε πρωί τα προϊόντα τους οι περβολαράιοι του κάμπου και οι κάτοικοι των περιχώρων τα αγροτικά τους είδη.

13. Το Τσαρσί (Δημοτάκης, σελίδα 81) ήταν η κεντρική αγορά τροφίμων των Χανίων. Τα μαγαζιά τροφίμων βρισκόνταν στη σημερινή οδό Ποτιέ.

14. Χεντέκι = κήπος (για λαχανικά), με μαγγανοπήγαδα και κοπριά (ο πλούτος και η ποιότητα της παραγωγής εξαρτάται από αυτά τα δύο: το νερό και το κατάλληλο έδαφος).

15. Ντολάπι = πηγάδι με ειδικό μηχανισμό άντλησης νερού

16. Το οθωμανικό νεκροταφείο.

17. Στα απομνημονεύματά του ο Κριτοβουλίδης (σελίδα 17) αναφέρει πως μετά τη μάχη του Λούλου και τη σφαγή των Χανιωτών Χριστιανών, στις 17 Ιουνίου 1821, οι Τούρκοι πραγματοποίησαν εξόρμηση από τα Χανιά. Άλλοι πορεύθηκαν στις Μουριαίες (Μουρινές) Κυδωνίας και οι υπόλοιποι, υπό τους Αλή Σοφτά και τον Τσουρούνη, περίπου εφτακόσιοι άνδρες, κατέλαβαν τις Καλύβες Αποκορώνου, απ' όπου έστειλαν και 80 άνδρες επικουρία στη φρουρά του πύργου Αληδάκη στον Μπρόσνερο. Ακολούθησε η ήττα του Αλή Σοφτά στους Αρμένους (18 Ιουνίου).

Παρακάτω (σελίδα 24) αναφέρει πως οι επαναστάτες αποτέφρωσαν τα Σερσεμπιλια, τουρκική έπαυλη του επισήμου Τούρκου Χουσεΐν Σοφτά, ενώ στους τουρκικούς προμαχώνες των Χανίων παραθέτει το Κόκκινο Μετόχι του Ιμπραήμ Σοφτά, το Μπάρμπου, που ανήκε στον Αλή Σοφτά, και τον ισχυρό πύργο του Ταράτσου (Δαράτσου). Ο Πρακτικίδης αναφέρει ότι κατέκαυσε ο Τζελεπής (21 Ιουλίου 1821) το μετόχι Κουκουναρά, κοντά στα Χανιά, που ανήκε στον περίφημο Αλή αγά Σοφτά ογλού (αναλυτικότερη ονομασία του Αλή Σοφτά). Άρα για ποιον Σοφτά πρόκειται ο αναφερόμενος από τον Καρατζάκη;

18. Στη βόρεια πλευρά του Συντριβανιού (Μανιουδάκης, σελίδα 13) υπήρχε επί τουρκοκρατίας μια τεράστια σε ύψος και πλάτος καγκελόπορτα, Porta Colombo, όπως την έλεγαν, με έξοδο προς το λιμάνι.

19. Φαίνεται πως δεν κατέφυγαν όλοι οι Κισαμίτες και

Σελινιώτες Τούρκοι στα οχυρά του Καστελλίου και της Καντάνου, αλλά για μεγαλύτερη ασφάλεια στα Χανιά.

20. Ο Κριτοβουλίδης (απομνημονεύματα, σελίδες 106 και 109) αναφέρει τον Ιωάννη Χουδάλη, ο οποίος τραυματίστηκε σοβαρά σε μάχη, στην προσπάθειά του να αρπάξει τα όπλα ενός πεσόντα Τούρκου, αλλά και το «Μαλικούτση» του Καρατζάκη. Αναλυτικότερα: ο Βασίλειος Χάλης χάλασε τους υδραγωγούς, που έφερναν πόσιμο νερό στο φρούριο Χανίων, αναγκάζοντας τους Τούρκους των Χανίων να υδροδοτούνται από τα αλμυρά νερά των πηγαδιών της πόλης. Και αυτό, διότι ο παρακείμενος ποταμός Κλαδισσός δεν ήταν υπό την εξουσία τους, αφού ο έμπειρος λοχίτης Ιωάννης «Μαλιχούτσης» συχνότατα ενέδρευε εκεί και ενοχλούσε και εξολόθρευε τους υδρευομένους. Ο Μαλιχούτσης, συνοδευόμενος από δέκα ή δώδεκα συνεταίρους του, είχε καταστεί φόβητρο για αυτούς, που βρίσκονταν στο φρούριο, καθώς καθημερινά βρίσκονταν σε διάφορα μέρη γύρω από το φρούριο. Ο Δρακωνιανός και ο Χουδαλογιάννης, συνεπώς, ήταν από τους συνεταίρους του. Όλα αυτά διαδραματίζονται την άνοιξη του 1822.

21. Ο Πρακτικίδης αναφέρει (21 Ιουλίου 1821) πως «έκαμαν εις Χανιά μαντεϊαν οί Ίσραηλῖται, καί εἶπον εις τοὺς Ἀγαρηνοὺς νὰ μὴν ἐκστρατεύσωσιν εἰς πόλεμον κατὰ τῶν χριστιανῶν ἄλλας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος, εἰμὴ τὴν τρίτην καὶ τετράδην». Με ποιανού το μέρος ήτανε αυτοί;

22. Της πλατείας Σπλάντζας, όπως αναφέρει ο Καρατζάκης, αντί για Σπλάντζια, που ονομάζεται σήμερα.

23. Μισίρι = η Αίγυπτος

24. Ο Υδραίος Εμμανουήλ Τομπάκης, σύμφωνα με τον Κριτοβουλίδη (Απομνημονεύματα, σελίδες 225-226) διορίστηκε από την Κεντρική Διοίκηση «Άρμοστής τῆς νήσου Κρήτης» στις 3 Μαΐου 1823, ενώ κατέπλευσε στις 19 του ίδιου μήνα στον κόλπο της Κισάμου, όπου απεβίβασθη την επομένη, για να αναλάβει τα νέα του καθήκοντα στο νησί.

25. Σύμφωνα με τον μακαριστό Ι. Δ. Αναστασάκη, μαζί τους απαγχονίστηκε και ο ιερομόναχος και διδάσκαλος Ιερεμίας

26. Μανιουδάκης, σελίδα 36.

27. Ο Πρακτικίδης αναφέρει ότι μετά το προσκύνημα του μπαϊραμιού τους ξεκίνησαν οι Τούρκοι των Χανίων, οι οποίοι τελικά ηττήθηκαν στο Λούλο, στις 17 Ιουνίου, όχι 14 (Κριτοβουλίδης), 1821.

28. Σταυράκη, Στατιστική πληθυσμού Κρήτης, 1890, σελίδα 191.

Λέων Τολστόι

Πόλεμος και Ειρήνη*

Ένας καλός σκακιστής όταν χάσει, πιστεύει ειλικρινά πως έχασε το παιχνίδι από κάποιο λάθος του και το λάθος αυτό το αναζητάει στην αρχή του παιχνιδιού, μα ξεχνάει πως στην κάθε του κίνηση, σ' όλη την διάρκεια του παιχνιδιού, μεσολάβησαν όμοια λάθη, πως καμιά του κίνηση δεν υπήρξε τέλεια. Το λάθος που τραβά την προσοχή του, το βλέπει μονάχα γιατί ο αντίπαλός του επωφελήθηκε απ' αυτό.

Πόσο πιο πολύπλοκο απ' το σκάκι πρέπει να είναι το παιχνίδι του πολέμου που διεξάγεται κάτω από διαφορετικές χρονικές συνθήκες κι όπου δεν διευθύνει μια μονάχα βούληση άψυχες μηχανές, μα που όλα απορρέουν από αναρίθμητες συγκρούσεις ανάμεσα σε διάφορες ανεξάρτητες βουλήσεις;...

Αν ο Ναπολέων δε θεωρούσε προσβλητική την απαίτηση να υποχωρήσει πέρα απ' το Βιστούλα και δε διέταζε τα στρατεύματά του να επιτεθούν, πόλεμος δεν θα γινόταν. Όμως κι αν όλοι οι λοχίες δε δέχονταν να επιστρατευτούν πάλι, το ίδιο δε θα γινόταν πόλεμος.

Το ίδιο ο πόλεμος δε θα γινόταν, αν δεν υπήρχαν οι μηχανορραφίες της Αγγλίας, κι αν δεν υπήρχε ο δούκας του Ολδεμβούργου, κι αν ο Αλέξανδρος δεν ένιωθε τον εαυτό του προσβεβλημένο, κι αν δεν υπήρχε το απολυταρχικό καθεστώς στη Ρωσία κι αν δεν υπήρχε η Γαλλική Επανάσταση κ' η δικτατορία κ' η αυτοκρατορία που τη διαδέχθηκαν, κι όλα εκείνα που προκάλεσαν τη Γαλλική Επανάσταση και τα λοιπά. Χωρίς τη μια από αυτές τις αιτίες, τίποτα δεν θα μπορούσε να συμβεί. Επομένως όλες αυτές οι αιτίες-δισεκατομμύρια αιτίες- έπρεπε να συμπέσουν για να προκαλέσουν αυτό που έγινε.

Επομένως καμιά δεν ήταν η αποκλειστική αιτία του γεγονότος, μα το γεγονός έπρεπε να συμβεί για μόνο το λόγο πως έπρεπε να συμβεί. Έπρεπε όλα εκείνα τα εκατομμύρια οι άνθρωποι, αφού απαρνήθηκαν κάθε ανθρωπινό αίσθημα και κάθε λογική, να προχωρήσουν απ' τη Δύση στην Ανατολή και να σκοτώνουν τους ομοίους τους, ακριβώς όπως κάμποσους αιώνες πριν είχαν βαδίσει τα πλήθη απ' την Ανατολή προς τη Δύση σκοτώνοντας τους ομοίους τους.

Οι πράξεις του Ναπολέοντα και του Αλέξανδρου, που από μια τους λέξη θα νόμιζε κανείς πως εξαρτιόταν η πραγματοποίηση ή όχι αυτού του γεγονότος, ήταν εξίσου αθέλητες όσο και οι πράξεις του κάθε οπλίτη που

πήγε στην εισστρατεία κληρωτός ή επιστρατευμένος. Αυτό δεν μπορούσε να γίνει αλλιώς γιατί, για να πραγματοποιηθεί η θέληση του Ναπολέοντα και του Αλέξανδρου (αυτών των δύο ανθρώπων, που απ' αυτούς θα νόμιζε κανείς πως εξαρτιόταν το γεγονός) ήταν απαραίτητο να συμπέσουν τ' αναρίθμητα περιστατικά που χωρίς το ένα απ' όλα αυτά, το γεγονός ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθεί.

Ήταν απαραίτητο, τα εκατομμύρια άνθρωποι, που στα χέρια τους βρισκόταν η πραγματική δύναμη, οι φαντάροι που πυροβολούσαν και που κουβαλούσαν τα εφόδια, τα τρόφιμα και τα κανόνια, ήταν απαραίτητο να παραδεχθούν να εκτελέσουν αυτή τη θέληση των δυο ανίσχυρων ατόμων και να καταλήξουν σ' αυτό απ' τις τόσες και τόσες, τις πιο πολυσύνθετες και τις πιο πολυποίκιλες αιτίες.

Η μοιρολατρία είναι αναπόφευκτη στην Ιστορία για την εξήγηση των παράλογων φαινομένων (δηλαδή των φαινομένων εκείνων που τη λογική τους δεν την κατανοούμε). Όσο περισσότερο προσπαθούμε να εξηγήσουμε με τη λογική τα φαινόμενα αυτά της ιστορίας, τόσο γίνονται για μας πιο παράλογα και πιο ακατανόητα.

Ο κάθε άνθρωπος ζει για τον εαυτό του, χρησιμοποιεί την ελευθερία για να πετύχει τους ατομικούς του σκοπούς κ' αισθάνεται μ' όλο του το είναι πως μπορεί αμέσως να κάνει ή να μην κάνει τούτο ή εκείνο. Όμως μόλις κάνει κάτι, η πράξη του αυτή που πραγματοποιήθηκε σε ορισμένη χρονική στιγμή, γίνεται αναφαίρετο χτήμα της Ιστορίας, που μέσα σ' αυτήν έχει όχι ελεύθερη, μα προκαθορισμένη σημασία.

Ο κάθε άνθρωπος έχει δύο όψεις ζωής: τη ζωή την ατομική, που είναι τόσο πιο ελεύθερη, όσο πιο αφηρημένα είναι τα ενδιαφέροντα της και τη ζωή την ομαδική, τη ζωή της μάζας, όπου ο άνθρωπος εκπληρώνει αναπότρεπτα τους προκαθορισμένους γι' αυτόν νόμους.

Ο άνθρωπος συνειδητά ζει για τον εαυτό του, μα χρησιμοποιεί σαν ασυνείδητο όργανο για την επίτευξη των ιστορικών και πανανθρώπινων σκοπών. Η πράξη που έγινε δεν ξεγίνεται και η ενέργειά της, συμπίπτοντας χρονικά με τα εκατομμύρια τις πράξεις άλλων ανθρώπων, παίρνει ιστορική σημασία...

*Εκδόσεις Γκοβόστης

Μετάφραση από τα ρωσικά: Κοραλία Μακρή

«Συνέβη, επομένως μπορεί να ξανασυμβεί...»

Μαρία Φαφαλιού

Η δύναμη της ζωντανής μαρτυρίας στη διαμόρφωση της ιστορίας. Ομιλία της Μαρίας Φαφαλιού* στο Συνέδριο του ΑΠΘ «Κοινωνία και Ψυχική Υγεία», που έγινε 20-21 Οκτωβρίου του 2007 στη Θεσσαλονίκη.

*Αναδημοσίευση από το επιστημονικό περιοδικό: «ΚΟΙΝΩΝΙΑ και ψυχική ΥΓΕΙΑ»,**

Ακούγοντας τους προηγούμενους ομιλητές, άτομα με προβλήματα ψυχικής υγείας, μου έρχονται στο νου φράσεις του Γιάννη Ρίτσου από τις δικές του «Μαρτυρίες»: «Με απόλυτη και συνεσταλμένη ειλικρίνεια, πίσω από την απόλυτη προσωπίδα καταπληκτικής απάθειας, προβάλλεται το σπαρασσόμενο ανθρώπινο πρόσωπο μη παραιτούμενο ποτέ απ' τον αγώνα τού να υπάρξει, να ανακαλυφθεί, να εκφραστεί, να διαγωνιστεί, να συνεργαστεί και να δικαιωθεί» (Σ. Ιλίνσκαγια-Αλεξανδροπούλου, 2000).

Νιώθω ότι η δική μου εισήγηση ίσως περιττεύει. Θα προσπαθήσω όμως να συμβάλω στη συζήτηση δίνοντας ακόμα ένα έναυσμα ώστε να εκτιμήσουμε τη δύναμη της ζωντανής μαρτυρίας. Και να δούμε, σφαιρικά, πως μπορεί αυτή να συμβάλει στη διαμόρφωση της ιστορίας.

«Συνέβη, επομένως μπορεί να ξανασυμβεί...» (P. Levi, 1987). Γράφτηκε για το Άουσβιτς. Θα μπορούσε να γραφτεί για κάθε χώρο εγκλεισμού, για κάθε χώρο όπου καταπατούνται τα ανθρώπινα δικαιώματα.

«Συνέβη, επομένως μπορεί να ξανασυμβεί», επισημαίνουν οι επιζήσαντες από τα στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Εκείνοι που εξιστόρησαν την τραγική τους εμπειρία. Ποιος ξέρει, αν δεν είχαν μπορέσει να επιβιώσουν, αν οι Εβραίοι δεν είχαν την πνευματική και την οικονομική εμβέλεια που έχουν, αν η ναζιστική Γερμανία είχε κερδίσει εκείνη τον πόλεμο αντί των Συμμάχων, ίσως η τραγωδία του Ολοκαυτώματος να μην είχε φτάσει ποτέ στα αυτιά μας. Όπως συμβαίνει με τόσες και τόσες άλλες τραγωδίες, που οι μειονότητες βιώνουν κάθε μέρα. Γιατί η **‘επίσημη’ ιστορία γράφεται από τους νικητές, από τους ισχυρούς. Διαμορφώνεται και αναπαράγεται από τους ισχυρούς.** Η ‘άλλη πλευρά’ αποσιωπάται, η πληροφόρηση είναι ελλιπής, συχνά ψευδής -ηθελημένα ή μη. Ωστε η ιστορία επαναλαμβάνεται αντί να ανανεώνεται, αντί να βελτιώνεται. Και ο πολιτισμός μας πάσχει, ο πολιτισμός που κανονικά θα έπρεπε να είναι «ταξίδι, όχι λιμάνι... Κίνημα, όχι κατάσταση» (ρήση του ιστορικού ερευνητή Arnold Toynbee). Ένα κίνημα όπου όλοι είναι

ΜΕΜΟΣ ΜΑΚΡΗΣ: Μαουτχάουζεν (Αρχείο Γ. Ρηγάτου)

παρόντες, δυνατοί και αδύνατοι.

Προκειμένου να χαρραχτούν νέες πολιτικές χρειάζεται να αμφισβητήσουμε το υπάρχον σύστημα του μονολόγου και να το αντικαταστήσουμε με ένα άλλο, όπου όλες οι μαρτυρίες κατατίθενται.

Δεν λέμε απλά 'καλό θα ήταν', λέμε 'επιβάλλεται'.

«Εμείς οι διασωθέντες», γράφει ο εβραϊκής καταγωγής Πρίμο Λέβι, «είμαστε μάρτυρες, και κάθε μάρτυρας υποχρεούται, και από το νόμο εξάλλου, να δίνει πλήρεις και αληθοφανείς απαντήσεις» (Π. Λέβι, «Το καθήκον της μνήμης», στον πρόλογο του Federico Cereja).

Μέσα από τη ζωντανή μαρτυρία, βλέπουμε την 'άλλη όχθη', εκείνη που συχνά ανυπεράσπιστη προσμένει να υψώσει τη φωνή της για να μιλήσει αλλά και για να ακουστεί. **«Θέλουμε να δώσουμε φωνή στους χρήστες των υπηρεσιών ψυχικής υγείας»** είχα πει κάποτε σε έναν ψυχικά πάσχοντα. Με κοιτάξε και χαμογέλασε, με πιρί-α. **«Δεν αρκεί η φωνή», μου είπε, «χρειάζονται και αυτιά για να ακούνε».**

Στη σημερινή ημερίδα, ευτυχώς, συμβαίνει ακριβώς αυτό. Ακούμε, ακούσαμε, την αλήθεια -των άμεσα ενδιαφερομένων- από πρώτο χέρι. Ακούμε για τις ελλείψεις στο χώρο της ψυχικής υγείας, για την έλλειψη εργασίας, για τις δυσκολίες στις σχέσεις, για τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ας κάνω εδώ μια παρένθεση με αναφορά σε δυο πρόσφατες έρευνες:

Ερωτηθέντες Βρετανοί ψυχικά ασθενείς τι τους πειράζει στο σύστημα, ανέφεραν ότι πάνω απ' όλα τους πειράζει άμα οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας τους αντιμετωπίζουν με έλλειψη σεβασμού και αξιοπρέπειας. Πολύ περισσότερο τους πειράζει αυτό, παρά οι καθυστερήσεις στα ραντεβού ή οι ελλείψεις σε υλικοτεχνική υποδομή κ.λπ. (MORI Social Research Institute, 2004).

Επίσης, Νεοζηλανδοί ερωτηθέντες πώς βιώνουν τις σχέσεις τους με τους λειτουργούς ψυχικής υγείας μέσα στο νοσοκομείο ανέφεραν -κατ' εξοχήν- το πρόβλημα ότι δεν τους συμπεριφέρονται σαν άτομο προς άτομο, ότι οι εξετάσεις που τους γίνονται δεν είναι ενδεδειγμένες, ότι οι λειτουργοί δεν τους ακούνε, ότι ουσιαστικά δεν νοιάζονται για το πώς εκείνοι αισθάνονται, ότι τους δίνουν θεραπείες ιατροκεντρικές που να μην διευκολύνουν τα πράγματα μες στον θάλαμο αλλά που δεν εστιάζουν πραγματικά στο πρόβλημα ψυχικής υγείας (H. Lapsley, Nicora Waimarie L. & R. Black, 2002).

Πώς βελτιώνουμε το σύστημα; Πώς αναμορφώνουμε την ιστορία -ένα μικρό πετραδάκι ίσως; Βασική προϋπό-

θεση είναι να δίνεται ο λόγος σε όλες τις πλευρές. Γιατί, συνήθως, συμβαίνει τούτο το παράδοξο: Αντί να ακούμε εκείνους που έχουν τα βιώματα και που δικαιωματικά είναι οι πλέον αρμόδιοι να μιλήσουν για τις εμπειρίες τους, ακούμε μόνο τους 'ειδήμονες', που μιλούν εξ ονόματος τους. Άπειρες οι περιπτώσεις, ας πάρουμε δυο τρεις χαρακτηριστικές, π.χ. το **ηλεκτροσόκ**. θυμάται ένας ψυχίατρος της δεκαετίας του '50: «Σ' ένα μεγάλο θάλαμο είχαμε εγκαταστήσει ένα κρεβάτι στο οποίο κάναμε το ηλεκτροσόκ... Έξω στο διάδρομο περιμένανε οι άρρωστοι ουρά, υπομονετικότητα, όπως δηλαδή περιμένουν τώρα να πάρουν τα φάρμακα. Ερχόντουσαν εκούσια, ήθελαν να κάνουν ηλεκτροσόκ. Πέντε, δέκα άρρωστοι. Μόλις άνοιγε η πόρτα ερχόταν ο άρρωστος περπατώντας, ήξερε, μοναχός του ερχόταν. Αυτό δεν θα μπορούσε να το κάνει ο άρρωστος άμα πονούσε ή άμα δεν το ήθελε» (προφορική μαρτυρία του Γιώργου Κ. Λυκέτσου. Μ. Φαφαλιού, 1995)

Αυτή ήταν η 'επίσημη ιστορία': ότι δηλαδή εφ' όσον, όπως πιστεύανε, το ηλεκτροσόκ είχε θεραπευτικά αποτελέσματα και δεν πονούσε σωματικά, τότε όλα ήσαν εντάξει. Κάποιοι γιατροί ωστόσο προσπάθησαν να απαλείψουν τον ψυχικό φόβο* έτσι μεταγενέστερα υιοθετήθηκε η σωματική νάρκωση προτού υποβληθεί ο ασθενής σε ηλεκτροσόκ (από επιστολή του Μιχάλη Φ. Γιαννήρη προς τη συγγραφέα, όπ. π.). Όμως -για λόγους οικονομικούς- αποφασίζεται, τη δεκαετία του '80 ακόμα, ότι το ηλεκτροσόκ θα γίνεται με νάρκωση μόνο στις εξαιρετικές περιπτώσεις, π.χ. σε καρδιοπαθείς. Και στις άλλες περιπτώσεις θα γίνεται με ελαφρό υπνωτικό και μυοχαλαρωτικό (από τα πρακτικά του επιστημονικού συμβουλίου του Δρομοκαϊτείου, συνεδρίες 16/7/1980, 29/1/1982 και 12/3/1992, όπ. π.).

Αυτά, για την 'επίσημη' ιστορία. Αλλά ας ακούσουμε και την 'ανεπίσημη' ιστορία: «Το ηλεκτροσόκ», θυμάται μια εργοθεραπεύτρια που ζούσε τους ασθενείς στην καθημερινότητά τους, «όλοι οι ασθενείς το τρέμανε. Γινόταν σαν μια ηλεκτρική εκκένωση, ένας σπασμός, όπως παθαίνουν οι επιληπτικοί. Μπορεί να μη πονάς, αλλά είναι τρομακτικό. Όλοι το τρέμανε» (προφορική μαρτυρία της Κρύστας Χριστοδούλου, όπ.π.).

«Μου έχουν κάνει 84 ηλεκτροσόκ», αφηγείται κάποιος που το βίωσε ο ίδιος, «είναι πάρα πολύ επώδυνη εμπειρία. Δηλαδή ο φόβος που σε συνοδεύει όταν πάνε να σου βάλουν τα καλώδια είναι κάτι το τρομερό, ανυπόφορο... ταράζεσαι. Δεν μπορώ να το ξεχάσω...» (προφορική μαρτυρία του Νίκου, όπ.π.).

Άλλη μαρτυρία, από το εξωτερικό: «Ήμουν 16 χρόν... Κάναμε κάμποση ώρα μέχρι να διασχίσουμε τους διαδρόμους του νοσοκομείου. Στην καταθλιπτική, αποπνικτική ατμόσφαιρα ήταν διάχυτη η έντονη μυρωδιά από τσιγαρίλα και λασπιασμένο νοσοκομειακό φαί. Φτάσαμε τέλος στην αίθουσα αναμονής για το ηλεκτροσόκ. Εκεί με άφησε ο νοσοκόμος. Περίμενα... Ήρθε η σειρά μου... Μου έδωσαν μυοχαλαρωτικό. Τα ηλεκτρόδια στους κροτάφους μου. Η βελόνα μες στη φλέβα μου. Μετρούσα. 10...9...8... Έχασα τις αισθήσεις μου... Μου λείπουν τρεις μέρες από τη ζωή μου, αυτές οι τρεις μέρες που εξ αιτίας του ηλεκτροσόκ έχουν εξαλειφθεί εντελώς από τη μνήμη μου. Οι νοσοκόμες με ρωτούσαν αν θυμόμουν τιποτα... Δεν θυμόμουν τίποτα... Αυτές οι χαμένες μνήμες με κατατρέχουν. Έχω ανάγκη να μάθω. Πρέπει να θυμηθώ» (J. O' Donoghue, 2006). «Λευκοί ντυμένοι με υποδόρια την νόσηση ρωτούν... Και γω να μη θυμάμαι τίποτα από τα μάτια μου τίποτα από τα δάκρυά μου.. Μόνο αυτούς στο λευκό, λευκό, λευκό, λευκό χαμόγελο Και κείνα τα χέρια. Βλέπεις λειτουργούν με αλυσίδες σύρματα βελόνες Ακόμα...» (Από το ποίημα «Ψύχως» του Γιώργου Κοκκινί-

ΣΕΛΙΔΑ 14

ΛΕΡΟΣ ΤΙ ΘΑ ΓΙΝΕΙ ΜΕ ΤΟ ΚΟΛΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΨΥΧΩΝ;

Η ντροπή μας κάνει το γύρο της Γης...

Ρεπορτάζ: ΑΡΕΤΗ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΤΟ ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΟ πρωτοσέλιδο ρεπορτάζ της αγγλικής εφημερίδας «Ουάσιントン Πόστ» για τους 1.300 «εξαρτημένους» ψυχασθενείς της Λέρου, διασάφησε τη δική μας νεοραφή στα χείματα του κόσμου.

Η Λέρος δεν γεννήθηκε σήμερα. «Καταπνίχτηκε» από τις τρεις δεκαετίες, ό,τι «πρωτότυπο» απ' τα υπόλοιπα ψυχιατρεία της χώρας. Και είναι τελικά τυχερό όσο από τους προηγούμενους της αφήνον «εργαζόμενη» την τελευταία τους πνοή ο' αυτό το κάτεργο. Ο θάνατος έρχεται σαν λήθη, «ένα τέλος» ο' ένα μακροχρόνιο Γαλγούδι...

Πολλά έχουν γραφεί και ειπωθεί γι' αυτό το νησί.

Ψάχνουν για ECU!

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ Επιτροπή (Κομισιόν) επιρρίπτει έμπροσθεν αλλά σφοδρά τις ευθύνες για το ψυχιατρείο Λέρου στις ελληνικές αρχές.

Η Κομισιόν απαιτώντας χτες σε δημοσιογραφική ερώτηση σχετικό με το πρωτοσέλιδο δημοσίευμα του «Ουάσιントン Πόστ» (που αναδημοσίευσε «ΤΑ ΝΕΑ») περιορισμένες να υπογράμμιζαν στεγνά και χωρίς άλλο σχόλιο ότι:

«Έχει ήδη διαθέσει 13 εκατ. ECU και από αυτά - απ' όσο η ίδια γνωρίζει - έχουν διατεθεί για τη βελτίωση της τραγικής κατάστασης του ψυχιατρείου 2,5 εκατ. ECU και πραγματοποιήθηκε ήδη λογιστική έρευνα για να διαπιστωθεί αν και με ποιο τρόπο αξιοποιήθηκαν οι κοινοτικοί πόροι από την Ελλάδα».

Τέλος, η επιτροπή υπενθύμιζε ότι η συμφωνία πλαίσιο 1984/1992 για την κοινοτική συγχρηματοδότηση για την αναμόρφωση της υποδομής των ψυχιατρικών στην Ελλάδα προβλέπει τη διάθεση 60 εκατ. ECU. Από το ποσό αυτό έχει ήδη εγκριθεί η διάθεση του 50,3% και έχουν διατεθεί 13 εκατ. ECU.

Το πώς, πού και με ποια κριτήρια διατέθηκαν αυτοί οι κοινοτικοί πόροι αποτελεί ακριβώς το ζητούμενο της λογιστικής έρευνας που κάνει η Κομισιόν.

Αντί. Ελάχιστα έχουν γίνει. Όλοι ξέρουν για τη Λέρο, μα οι περισσότεροι πιστεύουν. Πολλές κυβερνήσεις άλλωστε, ο ένας υπουργός Γραφείο διαδέχον τον άλλον, αλλά κανείς δεν τόλμησε να θέσει τον δόκτοράν «εκεί τον τύπον των ήλων»!

Σε μία πόμοδα, ψυχιατρί απ' όλο τον κόσμο να συναντηθούν στη Λέρο, ενώ τον Οκτώβριο θα πραγματοποιηθεί στην Αθήνα το 8ο Παγκόσμιο Ψυχιατρικό Συνέδριο. Η Λέρος πιθανότατα θα δώσει «υλικό» για αμέτρητες κατηγορε-

λίες γύρω από την κατακρήνη των δικαιωμάτων των ψυχικά αρρώστων και για ανάλογη δημοσίευσή σε συνέπηση και μη περνούσα, σε δύσκολη κατάσταση. Διέπνευσε η αντίληψη, αλλά «κατάδική» μας η ντροπή.

«ΤΑ ΝΕΑ» φιλοξενούν σήμερα απόψεις και δηλώσεις ψυχιάτρων, μελών επιστημονικών οργανώσεων και του υπουργού Γραφείο κ. Γ.Π.Μ. Έδερτ.

Ο κ. Έδερτ

Ο υπουργός Γραφείο κ. Μιλτιάδης Έδερτ δήλωσε μεταξύ άλλων: «Επισκεφθήκαμε το Κρατικό Θεραπευτήριο Λέρου στις 25 Ιουλίου για να αποκτήσουμε προοπτική γνώση για την κατάσταση που επικρατεί εκεί. Διαπιστώσαμε ότι οι συνθήκες νοσηλείας είναι απαράδεκτες. Θέλω να υπογραμμίσω το απαράδεκτο γεγονός ότι οι πιστώσεις που διατέθηκαν από την ΕΟΚ, σύμφωνα με τον Κανονισμό 815/84, απορροφήθηκαν μέσα στα τελευταία πέντε χρόνια σε πολύ μικρό ποσοστό.

Ήδη την άμεση βελτίωση των συνθη-

κών ελήφθη τους τελευταίους δύο μήνες σειρά οικονομικών μέτρων.

«Εργάστηκα η μετάληψη από το Κρατικό Θεραπευτήριο Λέρου τριών Ολλανδών επιστημόνων προκειμένου να στελεχίσουν το Θεραπευτήριο και να ενισχύσουν την προσπάθεια αναδιάρθρωσης των υπηρεσιών του.

«Με εντόλη μου προς τη Δ.Σ. της Δημόσιας Επιχείρησης Ανάγκης Νοσοκομειακών Μονάδων (ΔΕΠΑΝΟΜ) στις 7 Αυγούστου ζητώ να προχωρήσουν αμέσως τα έργα στο Κρατικό Θεραπευτήριο Λέρου, όπου παρατηρείται απαράδεκτη κτηριακή κατάσταση.

«Με απόφαση μου τέλος, στις 8 Σεπτεμβρίου 1989, παρήχθησαν κινήσεις στο ιατρικό και παραϊατρικό προσωπικό για τη στελέχωση του Θεραπευτηρίου της Λέρου».

Ο ΙΣΑ

Χρήστος Γιαννάκης, ψυχίατρος, πρόεδρος του Ιατρικού Συλλόγου Αθηνών: «Το καλοκαίρι της Λέρου έρχεται ακριβώς μια φορά στην επικαιρότητα. Από πολλά χρόνια, οι Έλληνες ψυχιατρί - και πρωτοπόροι μεταξύ αυτών οι

ελάχιστοι που έπαιξε να υπηρετήσουν στο ψυχιατρείο της Λέρου - έχουν περιγράψει με τα μελανότερα χρώματα τις συνθήκες διαβίωσης αυτής της ομάδας των ασθενών, που ξεχασμένοι από την επίσημη και την πολιτική έχουν αφεθεί να πεθάνουν.

«Χρειάζονται άμεσα μέτρα με βασικό στόχο να λάβουν αυτοί οι αρρώστοι να θεωρούνται ατιμής τρέφονται ασύλου. Το εργαζόμενο είναι δύσκολο. Θα απαιτηθεί μεγάλη προσπάθεια και σημαντική οικονομική συμμετοχή της Πολιτείας. Όμως, πρέπει να το επιχειρήσουμε. Οποιαδήποτε αναβολή είναι πλέον ανεπίτρεπτη».

Γιώργος Χριστοδούλου, καθηγητής Ψυχιατρικής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και πρόεδρος της Ελληνικής Ψυχιατρικής Εταιρείας:

«Οι εικόνες των αρρώστων της Λέρου είναι τέτοιες, επειδή εκεί στεγνώνονται ό,τι πιο χυμένο και λιγότερο αξιοπρεπές από το ελληνικό ψυχιατρικό "υλικό". Η Λέρος έχει χρησιμοποιηθεί σαν αποθήκη ανθρώπων και αυτό γίνεται με την ανοχή και την κοινωνική συγκράτηση».

Μανώλης Μπιλιάνης, ψυχίατρος μέλος της Δ.Σ. του Ιατρικού Συλλόγου

Αθηνών: «Οι εμπνευστές της ψυχιατρικής αποικίας της Λέρου απέδειξαν στην αποσυμφόρηση των μεγάλων νοσοκομείων της χώρας που ήταν "οκέτα" άσπια και υπερπλήρη».

«Στην αποικία, μεταφέρθηκαν και εγκαταστάθηκαν τελικά όσοι χρόνιως άρρωστοι ψυχικά δεν είχαν συγγενείς ή είχαν συγγενείς που είχαν πάψει προ πολλού να ενδιαφέρονται για την τύχη τους. Οι ψυχίατροι, που δέχονταν στην κατοικία να συνεισφέρουν στην αποικία, κυμαίνονταν από έναν μέχρι ελάχιστους. Η ουσιαστική εγκατάλειψη των ψυχικά αρρώστων οι πόνο της επιστήμης και της ανθρωπιάς, οσολέγονται και οσολέγονται τη σφαγή».

«Δεν είναι καθόλου αισιόδοξος, ότι αυτή η ανεπιμερφία της ντροπής θα πάρα τέλος. Εάν αύριο κάποιος "επιτόλιος" υπουργός ανακοινώσει, ότι το "υλικό" νοσοκομείο στο "θήτα" πρόσωπο της προετοιμασίας θα φιλοξενεί στο εξής τους ξεχαρμένους της Λέρου, οι κάτοικοι - κάτοικοι προσφύγων, που δεν απεικονίζονται - του προσώπου θα έχουν στους δρόμους με ματρες σημαίες και θα διαδηλώνουν τις κατάρτες τους αντιστατών από ιδεολογίες και κομματικές προτιμήσεις».

Βελτίωση... μετά θάνατον!

ΟΣΟ παρόλο και αν φαίνεται, ο δήμαρχος Λέρου και πρώην πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου του Ψυχιατρικού κ. Αντάκης πιστεύει, ότι οι συνθήκες διαβίωσης των ψυχασθενών θα βελτιωθούν μόνο εάν υπάρξει φερελλογική εφορεία. Και αυτή η εφορεία, των κ. Αντάκη, είναι οι συνθήκες διαβίωσης ψυχασθενών με αποτέλεσμα τη μείωση των αριθμών τους κατά 100 έως 120 το χρόνο.

Συγκεκριμένα, σε ερώτηση που του θέσαμε ως προς τις προοπτικές που υπάρχουν για βελτίωση των συνθηκών ζωής στο Ψυχιατρείο, ο κ. Αντάκης είπε ότι, σύμφωνα με τις προβλέψεις στα επίσημα πέντε χρόνια ο αριθμός των ασθενών θα έχει μειωθεί σε 400, με αποτέλεσμα να (αυτομάτη) καλύτερηση των συνθηκών διαβίωσης των ασθενών. Και πρόσθεσε, ότι ήδη από το '81 ως σήμερα, υπάρχει 50% μείωση του αριθμού των ψυχασθενών.

Ο διάλογος που είχαμε με το δήμαρχο του νησιού για τις συνθήκες που επικρατούν στο «κολαστήριο της Λέρου» είναι ο ακόλουθος: ΕΡ: Χτες πάλι δημοσιεύτηκε στην αγγλική εφημερίδα «OBSERVER» ένα ρεπορτάζ, που αναφερόταν στο ψυχιατρείο της Λέρου και που το χαρακτηρίζει «σπρεττόλοιο συγκριτικής» για τους 1.300 νοσηλευόμενους. Εκεί, όπως χαρακτηριστικά λέει το ρεπορτάζ, «τους αφήνουν να πεθάνουν». Τι έχει να πει; ΑΠ: Κατ' αρχήν δεν είναι 1.300. Είναι 1.000. Οσολέγονται οι συνθήκες δεν είναι αυτές που περιγράφουν οι

εφημερίδες. Βέβαια, δεν είναι τέλειες, αλλά ούτε και ιδιαίτερα άσχημες.

ΕΡ: Ποια προβλήματα αντιμετωπίζετε; ΑΠ: Τα προβλήματα δεν είναι τόσο σοβαρά, αλλά οσολέγονται επικρατούν και αυτά την ομαλή λειτουργία του ψυχιατρείου. Έχουμε για παράδειγμα μόνο τρεις γιατρούς και στους περισσότερους θαλάμους μένουν 60 ως 70 άτομα. Πάντως, το περιβάλλον, ανεξάρτητα από τα προβλήματα, είναι πολύ καλό. Μάλιστα, από το 1982 είχαμε δίλες όπως μόνον τα κοινοτικά επαναστατικά άτομα. Αυτοί είναι γύρω στους 80.

ΕΡ: Μα κύριε δήμαρχε, οσολέγονται ότι λέτε ότι το περιβάλλον είναι καλό τη στιγμή που οσολέγονται δεν υπάρχουν γιατροί, που το προσωπικό είναι εντελώς ανεπαρκές και, εντός των 80 ατόμων που μένουν στις κατ' ελάχιστες, οι υπόλοιποι ζουν σαν κτηνή; ΑΠ: Όταν το '82 ανέλαβα εγώ τη διεύθυνση του ψυχιατρείου βρήκαμε μπροστά σε κακή κατάσταση. Οι διάλογοι ήταν περιφερειακοί με σχολαστικά και οι ασθενείς γενικά ανυπόφοροι. Στα χρόνια που ακολουθήσαν έγιναν αρκετά έργα. Βέβαια είναι γεγονός ότι το προσωπικό δεν είναι εκπαιδευμένο, ότι είναι κατ' ελάχιστο λόγω απόδοσης δημοσίου και γνησίου. Εκεί βέβαια να βελτιώσουμε την κατάσταση αλλά αυτό είναι πολύ δύσκολο.

ΕΡ: Δεν διατίθεται δηλαδή χρήματα; ΑΠ: Πήραμε από την ΕΟΚ 90 εκατομμύρια δραχμές, αλλά τα προγράμματα δεν λειτουργούσαν εκείνη την

εποχή οι γιατροί. Εμείς προτινάμε να γίνει ατζήνη του μισού των ψυχασθενών κατά 60%. Επίσης απαιτούμε στον προϋπολογισμό και στους αρμόδιους υπουργούς, αλλά δεν υπάρχει καμιά σημαντική εξέλιξη. ΕΡ: Κύριε δήμαρχε, οι ξένοι ειδικεί που επισκεπτόνται το ψυχιατρείο, καταγγέλλουν ότι κάποιος τύπος που έχουν οικονομικά συμφέροντα από το ίδρυμα, τους φέρνουν τα χέρια. Είναι εγγύλιον γεγονός, ότι 800 από τους 6.000 κατοίκους του νησιού δουλεύουν εκεί. Τι γίνεται με αυτή την υπόθεση; ΑΠ: Δεν ευσταθεί ο ισχυρισμός ότι οι κάτοικοι είναι εχθροί στους ξένους ειδικούς. Επειδή δεν υπάρχουν οικονομικά συμφέροντα. Στο καλό - κύριε της γραφής το νησί χάνει τουριστικά λόγω του ψυχιατρείου.

ΕΡ: Εξ ου επανειλημμένα πει, ότι στη Λέρο έχει δημιουργηθεί ιδιωματική νοοτροπία. Έτσι τα μεν πλουσιόπαδα όταν μεγαλώνουν τα καταλήζουν τροφόμενοι του ψυχιατρείου, τα δε φτωχόπαδα θα γίνουν χαϊμαράδες του! ΑΠ: Αυτό μεταξύ άλλων είχε χτες τηλεφωνήσει στα «ΝΕΑ» ο μητροπολίτης Λέρου - Καλύμνου - Αστυναίου κ. Ντεσφωρ, ο οποίος επιβεβαίωσε επίσης τις πληροφορίες ότι, μετά από κάποιον του νησιού, που έχουν οικονομικά συμφέροντα από το ίδρυμα, πια διαδίδει ιδέες, έδειξαν άσχημη συμπεριφορά προς τους ξένους ειδικούς.

«ΤΑ ΝΕΑ», Τρίτη 12 Σεπτεμβρίου 1985

OBSERVER

Κ. ΣΤΕΦΑΝΗΣ

Πληρώνουμε το κόστος

ΚΩΣΤΑΣ Στεφανής, πρόεδρος της Παγκόσμιας Ψυχιατρικής Εταιρείας και καθηγητής Ψυχιατρικής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών:

«Ο τόπος που επιλέχθηκε, ο τρόπος που δημιουργήθηκε και οσολέγονται η σύνδεση του ψυχιατρείου με την κοινωνία της περιοχής, η συντήρησή του και, πάνω απ' όλα, η στάση που διαμορφώθηκε από την Πολιτεία και από τα επηρεαζόμενα ψυχικά υγιείς, αλλά και από την κοινωνία ολόκληρη, οσολέγονται προβλήματα που λειτουργούν ανασταλτικά σε κάθε προσπάθεια εκσυγχρονισμού της κοινωνικής μας ζωής. Βέβαια, το πρόβλημα δεν είναι καινούριο. Όταν αναγνωρίστηκε ως πρόβλημα που επέθελε δραστηριότητα αντιμετώπιση, υπήρχαν στον κόσμο και στην ίδια την Ευρώπη και άλλες «Λέροι». Άρα δεν έλειψε η δυνατότητα επισημάνσεως του προβλήματος ούτε η συνειδητοποίηση της ανάγκης για τη λύση του. Εκείνο που έλειπε - και λειτουργεί όμως αποδοτικά σε άλλες χώρες - ήταν η μεθοδευμένη και απαλλαγμένη από γραφειοκρατικά γρανάζια ή περισπασμούς πολιτικές σκοπιμότητες δράση.

«Η Λέρος, τα τελευταία δέκα τουλάχιστον χρόνια, προφοδότησε τις πιο περιωπασμένες συζητήσεις, τις πιο ηχηρές εξαγγελίες, τους πιο εντυπωσιακούς ανασχεματισμούς, αλλά και τις πιο γνήσιες διακηρύξεις προόδου. Ξέρουμε όμως, όμως ότι έγιναν λίγο και ξέρουμε επίσης ότι θα μπορούσαν να γίνουν περισσότερα. Ένας πιθανός λόγος γι' αυτή την ολιγοπρόβλημα είναι οι ευσεβείς, αλλά αποκομμένες από την πραγματικότητα, φιλοδοξίες για οσολέγονται λύσεις.

«Τώρα βέβαια, βρισκόμαστε μπροστά σε μια πραγματικότητα καινούρια. Οι πόροι της ύπαρξης της Λέρου ούτε της επίγνωσης ότι η Λέρος υπάρχει, αλλά της Λέρος ως υπερδόλου, ως του χαϊμαράς υποδότηματος κοινωνικής αδιαφορίας. Και την κατάσταση την κάνει η διεθνής κοινή γνώμη. Αυτή η πραγματικότητα είναι εκείνη που εκλούμε να αντιμετωπίσουμε. Στην προσπάθεια αυτή θα προκύψει ένα δικό μας στοιχείο, δηλαδή θα επισημάνονται οι διαδικασίες, για να δοθεί κάποια λύση στο πρόβλημα της Λέρου, αλλά θα πληρώνουμε το κόστος να ταυτίζεται το κοινωνικό πρόσωπο της χώρας μας με τη Λέρο...»

δη, Ποιήματα Β', Θ. Ψ. Π. Χανίων, 1995).

«Τρέλα», γράφει ένας άλλος ψυχικά ασθενής, «είναι να ξυπνάς τη νύχτα με το μυαλό σου να σφυροκοπείται από φωνές που σε απειλούν. Να ζητάς βοήθεια και να βρίσκεσαι καθηλωμένος με λουριά. Τιμωρημένος. Καταδίκη χωρίς αδίκημα. Χωρίς δικαστές. Χωρίς συνήγορο υπεράσπισης!» (Ποίημα του Χ.Ν. Ονειροδρόμιο, Σ.Ο.Φ.Ψ.Υ. Σερρών, 2006).

Ας δούμε κι άλλα παραδείγματα αναληψίας και εξουσιαστικής συμπεριφοράς -που με τη διαμεσολάβηση της ψυχιατρικής- τα ονομάσαμε 'θεραπεία': Μεταγωγές, καθλώσεις...

Ακούμε: «Εμείς οι άνθρωποι που έχουμε κάποια 'τρέλα' έχουμε και μια συγκεκριμένη προσωπικότητα. Αλλά το θέμα είναι ότι όταν ένα άτομο έρθει σε μια έξαρση και μπει σ' ένα ψυχιατρείο, από κει ξεκινάει η Οδύσσειά του. Βρίσκεται σ' ένα χώρο που το πρώτο πράγμα που αντιμετωπίζει είναι η καταστολή. Υποτίθεται ότι γίνεται για να σε προστατεύσουν να μη κάνεις κακό στον εαυτό σου και να μη κάνεις κακό στους άλλους. Μετά αρχίζει η χημική καταστολή, τα ενέσιμα... Όταν λέμε καταστολή, ας πούμε, δεν κάθεται και πολλή ώρα να περιμένει να εκτονωθείς, μετά αρχίζει η φαρμακοθεραπεία. Αλλά κανείς δε σε ρώτησε εκείνη την ώρα πώς νιώθεις, τι αισθάνεσαι. Την καταστολή εκείνη την ώρα εγώ τη βιώνω σαν καταστολή, δεν τη βιώνω σαν προστασία... Τα χρόνια που πρωτομπήκα εγώ το 1984 και μετά, σ' ένα χώρο όσο είναι μια γκαρσονιέρα ήμασταν 20-30 άτομα με εισαγγελική. Όση προσπάθεια και αν έκανε το προσωπικό υπήρχε ένα είδος βίας. Πώς να το εξηγήσω; Απλά μπορούσες να τσακωθείς με τον συνάνθρωπό σου για οτιδήποτε. Ο άλλος μπορούσε να χτυπήσει το πόδι του, το χέρι του στα κάγκελα, να σπάσει τα τζάμια. Φαντάζεσαι ότι ήμασταν όλοι ήρεμοι; Έπεφτε και ξύλο δηλαδή. Τι να σου κάνει δυο άτομα προσωπικό; Υπήρχε βία (προφορική μαρτυρία του Γιώργου Φαλελάκη στο βιβλίο του Μανώλη Τζανάκη «Χρόνια κουβαλάω τη ψυχοπάθεια μου-τη χαρίζω στους γιατρούς-Ιστορία ζωής του Γιώργου Φαλελάκη»).

Η βία γεννά μόνο βία. Παρόμοιες καταστάσεις βλέπουμε στις φυλακές, παρόμοιες στους προσφυγικούς καταυλισμούς... Αυτοί είναι οι θεσμοί που πρεσβεύει η 'επίσημη' πολιτεία; **Αν πραγματικά θέλουμε να θεωρούμαστε Κράτος Δικαίου** ας ακούμε και την 'ανεπίσημη' πλευρά των ασθενέστερων ομάδων, δίχως εκείνες να διατρέχουν τον κίνδυνο να τιμωρηθούν ή να εξοστραχιστούν. Πρέπει δηλαδή να βγαίνουν τα σκάνδα-

λα στο φως μέσω ΜΜΕ προκειμένου κάτι να διορθώνεται -έστω και πρόσκαιρα; Είναι απαραίτητη η παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης; Γιατί να μην έχουμε πρόληψη αντί καταστολή;

Ας έρθουμε τώρα σ' ένα άλλο μεγάλο θέμα, **στα φάρμακα και στην συχνά άκριτη χορήγησή τους.** «Στο νοσοκομείο τα παίρναμε τα φάρμακα με τη σέσουλα, εδώ παίρνουμε πολύ πιο λίγα» λέει μια ασθενής που ζει τώρα σε ξενώνα (από ανέκδοτη έρευνα της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας «Καλειδοσκοπιο», σε ξενώνες ψυχικής υγείας, 1999-2001).

Τι συνέβη άραγε; Έτσι ξαφνικά άλλαξε η ψυχοπαθολογία της; Ή άλλαξαν οι κοινωνικές της συνθήκες; Με ποιο σκεπτικό χορηγούμε τα φάρμακα; Μας βολεύει η πολυφαρμακία επειδή έχουμε έλλειψη από νοσηλευτές; Επειδή είναι εύκολη λύση ώστε να μένει 'ήσυχος' ο ασθενής; Επειδή ίσως-ίσως έχουμε οικονομικά κίνητρα από τις φαρμακευτικές εταιρείες; Αναλογιζόμαστε όμως τις επιπτώσεις στην υγεία;

Ορθώνει τη φωνή του ένας χρήστης των υπηρεσιών ψυχικής υγείας: «**Τις κραυγές μας τις συγκαλύπτει το δημόσιο και τις ψυχές μας τις αλλοιώνουν οι φαρμακοβιομηχανίες**» (Από ποίημα του Γιώργου Φαλελάκη, Τζανάκης). Και ένας άλλος, δήλωνε κάποτε με πικρία: «**Εμείς είμαστε αναλώσιμοι**». Ας καταγραφούν οι μαρτυρίες αυτές κι ας αναλάβουμε, όλοι, τις ευθύνες μας. Μια ιοπέλα, μέσα στο άσυλο, διηγείται: «Εγώ τώρα αισθάνομαι σαν φυτό απ' τα χάπια. Σαν φυτό, ναι... Αφού άμα με τσιμπήσεις αυτή τη στιγμή δεν αισθάνομαι... Ξέρω τι παρενέργειες φέρνουν τα χάπια... οι παρενέργειες αυτές μου φέρνουν φόβο... Οι γιατροί μόνο μια θεωρία κάνουνε. Δεν είναι όλοι οι οργανισμοί ίδιοι να αντιδράσουνε ίδια. Εγώ πονούσα απ' τα δόντια μου. Φοβερά. Μιλάμε πόνους. Κι απ' τα χάπια δεν πονάνε. Τόσο πολύ μ' έχουνε ναρκώσει. Προχθές μου 'φυγε το ένα δόντι πίσω και δεν πόνεσα... Πρώτα, πήγαινα και μου έκαναν απονέυρωση και σταματάγανε οι πόνοι. Και τώρα δεν χρειάζεται απονέυρωση. Αφού πίνω τα φάρμακα; Τόσο δυνατά είναι. Μπορεί να μην είναι για τους γιατρούς δυνατά, εμένα με πειράζουν στον οργανισμό όμως. Δεν μπορούν να το καταλάβουν. Τους το λες και δεν μπορούν να το καταλάβουνε. Πρέπει να το ζήσουνε για να το καταλάβουνε» (προφορική μαρτυρία της Αμαλίας Φαφαλιού).

«**Πρέπει να καταναλώσουμε τα φάρμακα**», λέει ο ψυχικά πάσχων Γιώργος Φαλελάκης, «για να δικαιολογήσουμε μία κοινωνία που αποβάλλεται και απο-

βάλλει τις ενοχές της δήθεν για να μην αισθάνεται ένοχη. Μήπως είμαστε και εμείς ένα άλλοθι για να στηρίζεται η κοινωνία σε κάποια βάρβα; Μήπως πρέπει να έχει και η κάθε πόλη κι ένα ψυχιατρείο με τους περιθωριακούς, τους ψυχοπαθητικούς, για να λείει εμείς 'είμαστε υγιής κοινωνία';» (από συνέντευξη του Γιώργου Φαλελάκη στον Σταύρο Ψυλλάκη, κατά τη διάρκεια γυρισμάτων του ντοκιμαντέρ, «Ο άνθρωπος που ενόχλησε το σύμπαν», Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου, 1998).

Ένα «κυνήγι μαγισσών», λοιπόν, με πρωτοστάτη τον μύθο περί επικινδυνότητας. Όμοιο με εκείνο το κυνήγι του 16ου και 17ου αιώνα που δεν ήταν απλά μια προσπάθεια για καταστολή, όπως λείει και ο Άρθουρ Μίλλερ, αλλά ήταν κυρίως -εκείνη την περίοδο των μεγάλων αλλαγών- ένα δημόσιο ξέσπασμα απωθημένων ενοχών και αμαρτημάτων, που υπό τον μανδύα κατηγοριών ενάντια στα υποψήφια θύματα αναδεικνυόταν τώρα σε κάτι θεάρεστο, πατριωτικό και ηρωικό (Α. Miller, 2000). Οι 'μάγισσες' και οι 'μάγοι' έπαιζαν άθελά τους έναν πολύ σπουδαίο ρόλο: δίνανε στις ανεργάτιστες κοινωνίες μία κατ' επίφαση αίσθηση συνοχής και ασφάλειας. Αποδιοπομπαίοι τράγοι, εξίλαστήρια θύματα, υπάρχουν και σήμερα.

Μόνο μέσα από τη μαρτυρία του Άλλου, πιστεύω, μπορούμε να γνωρίσουμε -όσο γίνεται- το «ξένο» κομμάτι του, το «διαφορετικό», όποιο κι αν είναι, που ίσως το φοβόμαστε, αλλά που ωστόσο είναι και δικό μας. Μόνο μέσα από τη γνωριμία μπορούμε να γίνουμε πραγματικά αντιρατσιστές. Ενδιαφέρον ωστόσο έχει η επισήμανση του Σάββα Μιχαήλ, ότι «το χαρακτηριστικότερο στη γένεση της αντισημιτικής/ρατσιστικής τάσης δεν είναι τόσο η απόρριψη της Διαφοράς όσο ο φόβος για την ανασφαλή Ταυτότητα» (Σ. Μιχαήλ, 1999).

Συνάδει με την παρατήρηση ενός ψυχικά πάσχοντα, ο οποίος περιγράφει την ανάρρωση σαν «ένα ταξίδι ανακαλύψεων όπου πρώτα απ' όλα ανακαλύπτεις τον ίδιο σου τον εαυτό» (Μαρτυρία του David Baker, Lapsley et al). Εμείς οι 'ψυχικά υγιείς' κάνουμε το ταξίδι αυτό; Ώστε να ανακαλύψουμε την ταυτότητά μας; Ώστε να πάψουμε να φοβόμαστε και να καταδιώκουμε όσους έχουν διαφορετικές από εμάς αντιλήψεις; Γιατί, στο τέλος τέλος, «τον ξένο και τον εχθρό τον είδαμε στον καθρέφτη», που λείει και ο ποιητής (Γ. Σεφέρης, 1989, Αργοναύτες. Μυθιστόρημα Δ').

Ισχυρίζονταν οι Ναζί: «Εκτελούσα διαταγή, αν δεν την

εκτελούσα εγώ, άλλος στη θέση μου θα την εκτελούσε με μεγαλύτερη σκληρότητα» (Π. Λεβί, 1991). Και ο υπόλοιπος γερμανικός λαός εθелоτυφλούσε. Συνέβη. Επομένως μπορεί να ξανασυμβεί. Στο χέρι μας είναι να αντισταθούμε στα κακώς κείμενα, ώστε να μη ξανασυμβούν.

Οι προχτεσινοί Μικρασιάτες πρόσφυγες που έφταναν θαλασσοδαρμένοι στα αιγαιοπελαγίτικα νησιά μας το '22 είναι οι χτεσινοί Έλληνες που κυνηγημένοι από τη ναζιστική βία περνούσαν απέναντι στην Τουρκία για να σωθούν. Είναι, γιατί όχι, οι σημερινοί «λαθρομετανάστες» που ξεβράζονται κάθε μέρα στη χώρα μας με σαπιοκάραβα για να γλυτώσουν από τη φτώχεια, από τους θρησκευτικούς κατατρεγμούς, από τη λαίλαπα του πολέμου. Είναι -είμαστε- ίσως εμείς, αύριο. [Να σημειώσω ότι τις ώρες που έγραφα την εισήγηση αυτή, τον Αύγουστο, ξεσπούσαν οι πυρκαγιές που άφησαν χιλιάδες συμπατριώτες μας στις στάχτες].

Ας αφουγκραστούμε, «με κοινό εφόδιο τον λόγο των κοινών ανθρώπων... όπου το κάθε περιστατικό διαγράφει και μυριάδες άλλα, ζωές, περιοχές ολόκληρες», όπως αναφέρει η Έλλη Παπαδημητρίου προλογίζοντας το σημαντικό έργο της «Κοινός Λόγος», με μαρτυρίες από τη Μικρασιατική Καταστροφή. «Η ανάγκη να ξεχνιούνται τα περασμένα δεν παραμέρισε ποτέ ολότελα την αντίστροφη της, είναι ζωντανή πράξη πουθενά κούφιος ηρωισμός, κούφιος πόνος. Γνησιότητα... η ζωή αυτούσια, όπως την προεκτείνει ο κοινός άνθρωπος κι ο λόγος του, αν προλάβει, πρώτο χέρι» (Ε. Παπαδημητρίου, 2004).

Ας προλάβουμε, λοιπόν. Ενθυμούμενοι ότι ούτε κι αυτοί ακόμα οι επιβιώσαντες των ψυχιατρικών υπηρεσιών, ή των όποιων άλλων οδυνηρών καταστάσεων, δεν είναι ούτε καν αυτοί οι αυθεντικοί μάρτυρες. Οι αυθεντικοί μάρτυρες είναι εκείνοι που βούλιαξαν, εκείνοι που -όπως λείει ο Λέβι- «ακόμη και εάν είχαν χαρτί και μολύβι, δεν

θα είχαν διηγηθεί, γιατί ο θάνατός τους είχε ήδη συμβεί πριν νεκρωθεί το σώμα τους. Εβδομάδες, μήνες πριν σβήσουν, είχαν χάσει την ικανότητα να παρατηρούν, να θυμούνται, να συγκρίνουν και να εκφράζονται» (Π. Λεβί, 1991).

«Δεν υπάρχουν νικητές και ηττημένοι. Υπάρχουν μόνο ηττημένοι», μου είπε κάποτε ένας Αυστριακός πολεμιστής του 1941 στην Κρήτη, κατακτητής τότε, ηττημένος κατόπιν (προφορική μαρτυρία του Johann Pfefferkorn, στο βιβλίο των Hadjipateras & Fafalios, 2001). «Μόνο ηττημένοι» σε κάθε σύρραξη, κάθε φορά που καταπατείται το δικαίωμα για ζωή. Συνυπάρχουμε όλοι, σ' έναν πλανήτη μάλιστα που απειλείται από χίλια δυο. Μοναδική ελπίδα αρμονικής συνενόησης και συμβίωσης, αποδοχής του διαφορετικού, αυτογνωσίας, είναι πιστεύω η παιδεία.

Το μάθημα της Ιστορίας π.χ., κάτι επίκαιρο. Αλλά πώς διδάσκεται; Η προσέγγιση είναι σχεδόν πάντα μονοδιάστατη, μανιχαϊστική, «μαύρο-άσπρο». Με διαστρεβλώ-

σεις. 'Με αποσιωπήσεις' (Α. Φραγκουδάκη, 1997). Αναπαράγοντας στερεότυπα. Το βλέπουμε καθημερινά στα σχολικά εγχειρίδια, στα ΜΜΕ, στις ειδήσεις: «Εμείς» οι καλοί, οι πολιτισμένοι, οι ευφυείς. «Εκείνοι», οι άλλοι, οι ανοίκειοι, οι άξεστοι, οι επικίνδυνοι. Ανάλογα βέβαια από ποια πλευρά εί-

μαστε. Έλληνες-Τούρκοι, Παλαιστίνιοι-Εβραίοι, Δεξιοί-Αριστεροί, Χριστιανοί-Αλλόθρησκοι... και ο κατάλογος συνεχίζεται... Έτσι διδάσκεται η λαϊκή ιστορία.

Οι άνθρωποι έτσι κι αλλιώς είμαστε ανίκανοι να αντιληφθούμε τις εμπειρίες των άλλων, πόσο μάλλον όταν αυτές απέχουν από τις δικές μας εμπειρίες ως προς τον χρόνο, τον τόπο, το είδος. Οι ενθυμήσεις μας κι αυτές ευμετάβλητες. Πού είναι όμως το Σύστημα της Παιδείας μας -και όχι μόνο της Παιδείας; Πώς συμβάλλει στη ζητούμενη γνώση, στην αναγνώριση της μοναδικότητας του κάθε ανθρώπου, στην κατανόηση και συμφιλίωση, δίχως ωστόσο να αλλοιώνει τα ιστορικά γεγονότα; Πώς βοηθάει στη δημιουργία ψυχραιμής, κριτικής σκέψης;

Πώς αλλιώς, παρά μόνο εκθέτοντας όλες τις απόψεις, ώστε καθένας να αξιολογεί από μόνος του τα πράγματα, συσχετίζοντας τις μαρτυρίες, συγκρίνοντάς τες, αλληλοσυμπληρώνοντάς τες, «αποκομίζοντας έτσι την αίσθηση μιας συνεχώς ανανεούμενης πολυδιάστατης πραγματικότητας» (Σ. Ιλίνσκιγια-Αλεξανδροπούλου).

Ο πολιτισμός ταξίδι, κίνημα, που λέγαμε πριν. Ξαναγυρίζουμε λοιπόν στην ανάγκη να διαμορφώσουμε μια ταυτότητα -ατομική κατ' αρχάς και, μέσα απ' αυτήν, εθνική- μια ταυτότητα που δεν φοβάται τον Άλλον και τη διαφορετική ματιά του.

«Υπάρχουνε προϋποθέσεις για μια καινούργια άνοιξη» (από το ποίημα «Βησιγότθου», Μ. Κατσάρος, 1998). Το έδαφος είναι πρόσφορο. Σήμερα, σε αντίθεση με δυο-τρεις δεκαετίες πιο πριν, η βιωματική εμπειρία, η μαρτυρία, γίνεται όλο και πιο αποδεκτή ως 'επίσημη' ιστορία. Το διαδίκτυο διαχέει πρωτογενή πληροφόρηση. Ακόμα και περιοδικά, π.χ. της Διεθνούς Αμνηστίας, φέρουν τον τίτλο «Μαρτυρίες».

Στο χώρο της ψυχικής υγείας, σε τούτη την εποχή που διεθνώς το ιατροκεντρικό μοντέλο αρχίζει και αμφισβητείται, που γίνονται προσπάθειες επαναπροσδιορισμού κάποιων όρων και αξιών, που φαίνεται η διάθεση για μια πιο ολιστική προσέγγιση, σε τούτη

την εποχή που ένας στους τέσσερις από μας βιώνει κάποιας μορφής ψυχικό στρες και οδύνη, που η Βρετανία νιώθει ότι η μεγαλύτερη απειλή για την ευεξία της χώρας είναι το θέμα της ψυχικής υγείας -πρώτο στη λίστα, πάνω από την ανεργία- σε τούτη λοιπόν την εποχή, κύριο ρόλο έρχονται να παίζουν οι ίδιοι οι ψυχικά πάσχοντες: με τον λόγο τους, με τις ομάδες αυτοεκπροσώπησης/αυτοβοήθειας, της οικογένειας και τους συμμάχους τους που διαρκώς αυξάνουν, με τη συμμετοχή τους στην έρευνα, στην αξιολόγηση του Συστήματος Υγείας αλλά και στην αυτοαξιολόγηση των δικών τους αναγκών, με την ψυχοεκπαίδευση της κοινωνίας αλλά και των ιδίων ώστε να διαχειρίζονται τα προβλήματά τους, με τη διεκδίκηση

των δικαιωμάτων τους για εργασία, εκπαίδευση, εναλλακτικές θεραπείες, νομική στήριξη, εξουσία στη ζωή τους...

Τα πράγματα έχουν όντως αρχίσει και αλλάζουν. Όμως, όπως γράφουν και οι Wallcraft και Michaelson, «θα έπρεπε να δίδεται ακόμα μεγαλύτερη προτεραιότητα στην ενθάρρυνση της προσωπικής μαρτυρίας, τόσο σαν τρόπος θεραπείας όσο και έρευνας. Οι πληροφορίες που αποκτούμε, ακούγοντας τους ανθρώπους να διηγούνται την ιστορία τους, θα μπορούσαν να είναι η βάση για προγράμματα εκπαίδευσης των επαγγελματιών ψυχικής υγείας, για σχεδιασμό των ψυχιατρικών υπηρεσιών, επίσης για προγράμματα εκπαίδευσης του ευρύτερου κοινού -προγράμματα που βοηθούν τους ανθρώπους να αναγνωρίζουν και να αντιμετωπίζουν καλύτερα τα προμηνύματα της δικιάς τους κρίσης και της κρίσης των άλλων... Όμως, όσο το ιατρικό μοντέλο συνεχίζει να συνδέει τη σχιζοφρένεια με την επικινδυνότητα και με την ανευθυνότητα, τα άτομα διαγνωσμένα ως «ψυχικά ασθενή» θα συνεχίζουν να παραμένουν κοινωνικά αποκλεισμένα... Μόνο όταν αναθεωρήσουμε τις αντιλήψεις μας περί ψυχικής ασθένειας, μόνο τότε θα εξαλειφθεί το στίγμα».

Και επανέρχομαι: **Το νολαστήριο του Άουσβιτς -του κάθε Άουσβιτς- συνέβη. Επομένως, μπορεί να ξανασυμβεί.**

Αλλά, επίσης, και το κλείσιμο κάποιων Ψυχιατρείων, και αυτό συνέβη, κι οι άνθρωποι ζούνε τώρα πιο ανθρώπινα. Επομένως, μπορεί και αυτό να ξανασυμ-

βεί: Και να κλείσουν, εντελώς, όλα τα άσυλα.
Ευχαριστώ.

**Η Μαρία Φαφαλιού είναι κοινωνική ψυχολόγος, συγγραφέας.*

Βιβλιογραφία

- Hadjipateras, C.N. & Fafalios, M. (2001). Crete 1941 Eyewitnessed 8th edition Athens: Efstathiadis Group.
- Ιλίνσκαγια-Αλεξανδροπούλου, Σ. (2000). «Ανάμεσα στο τώρα και στο πάντα». Εφημερίδα «Η Καθημερινή» (ένθετο «Επτά Ημέρες»), 12.11.2000.
- Κατσαρός, Μ. (1998). Κατά Σαδδουκαίων. Αθήνα: Χειροκίνητο.
- Κοκκινίδης, Γ. (1995). Ποιήματα Β'. Κρήτη: Τμήμα Εργοθεραπείας Θ.Ψ.Π. Χανίων.
- Lapsley, H., Waimarie Nicora L. & Black, R. (2002). Kia Mauri Tau! Narratives of recovery from disabling mental health problems. Wellington [New Zealand]: Mental Health Commission.
- Λέβι, Π. (1997). Το καθήκον της μνήμης. Συζήτηση με τους Federico Cereja και Anna Bravo. Αθήνα: Αγρα.
- Λέβι, Π. (1991). Αυτοί που βούλιαξαν και αυτοί που σώθηκαν. Αθήνα: Αγρα.
- Levi, P. (1987). If this Is a Man and The truce (Afterword). London: Abacus/Sphere.
- Miller, A. (2000). The crucible. London: Penguin Classics.

Μιχαήλ, Σ. (1999). Μορφές του Μεσσιανικού. Αθήνα: Αγρα.

MORI Social Research Institute, (2004). Frontiers of performance in the NHS. London: Mori.

O' Donoghue, J. (2006). One in four. Leicester: NIA-CE Publications.

Παπαδημητρίου, Έ. (2004). Κοινός Λόγος. Αθήνα: Θέ-ατρο του Νέου Κόσμου.

Σύλλογος Οικογενειών και Φίλων για την Ψυχική Υγεία Νομού Σερρών, (2006). Ονειροδρόμιο. Σέρρες: Σ.Ο.Φ.Ψ.Υ.

Σεφέρης, Γ. (1989). «Αργοναύτες 1934-1935, Μυθιστόρημα Δ'». Αθήνα: Ίκαρος.

Τζανάκης, Μ. (ανέκδοτο). Χρόνια κουβαλάω την ψυχοπάθειά μου-τη χαρίζω στους γιατρούς- Ιστορία ζωής του Γιώργου Φαλελάκη.

Φαφαλιού, Μ. (1995). Ιερά Οδός 343-Μαρτυρίες από το Δρομοκαΐτειο. Αθήνα: Κέδρος.

Φραγκουδάκη, Α. (1997). «'Απόγονοι Ελλήνων' από τη μυκηναϊκή εποχή: η ανάλυση των εγχειριδίων ιστορίας». Στο Φραγκουδάκη Α. και Δραγώνα Θ. (επιμ.). Τι είν' η πατρίδα μας; Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Wallcraft, J. & Michaelson, J. (2001). Developing a survivor discourse to replace the 'psychopathology' of breakdown and crisis. In Newnes, C. Holmes, G. & Dunn, C. This is Madness Too: Critical Perspectives on Mental Health Services. Ross-on-Wye: PCCS Books.

Αναδημοσίευση από: «ΚΟΙΝΩΝΙΑ & ψυχική ΥΓΕΙΑ», Τριμηνιαία Επιστημονική Έκδοση για θέματα Υγείας και Κοινωνικού Αποκλεισμού

Ιδιοκτησία: Επιτροπή Ερευνών Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Εκδότης – Διευθυντής: Μπαϊρακτάρης Κώστας

Επιστημονική Επιτροπή: Δικαίου Μαρία, Ζαφειρίδης Φοίβος, Μεγαλοοικονόμου Θεόδωρος, Μιχαήλ Σάββας, Μπακιρτζής Κων/νος, Μπιτζαράκης Παντελής, Πανταζής Παύλος, Παπαϊωάννου Σκεύος, Φαφαλιού Μαρία

Συντακτική Ομάδα: Γεωργάνα Ευγενία, Λαϊνάς Σωτήρης, Σταμάτη Γιούλη, Φίγγου Λία, Φραγκιαδάκης Κων/νος

Εποπτεία Τεύχους: Μπιτζαράκης Παντελής Μπακιρτζής Κώστας

Επιμέλεια κειμένων: Σταμάτη Γιούλη

Εκτύπωση / Βιβλιοδεσία: Κανάκης Ευθύμιος, Grapho-

line

Οικονομική Διαχείριση: Αδάμ Σοφία

Δημιουργία στίτσων: Ακοκαλίδης Γεώργιος

Το Επιστημονικό Περιοδικό με τίτλο «ΚΟΙΝΩΝΙΑ & ψυχική ΥΓΕΙΑ» εκδίδεται στο πλαίσιο του έργου «Δράσεις για την άρση των εμποδίων κοινωνικής ένταξης και εργασιακής ενσωμάτωσης κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων» που υλοποιείται από το Τμήμα Ψυχολογίας του Α.Π.Θ. (Ε.Π. «Υγεία-Πρόνοια 2000-2006», Άξονας Προτεραιότητας 1 «Υγεία», Μέτρο 1.4 «Ανάπτυξη της Δημόσιας Υγείας»). Το έργο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο κατά 75% και από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης κατά 25%.

Δύο διηγήματα του Χρήστου Συννεφάκη

Ξεθωριασμένη Polaroid

Στην άκρη ενός κακοσχηματισμένου βράχου, που ετοιμαζόταν να σκεπάσει το γυμνό κορμί της κοιμισμένης θάλασσας, τον βρήκε το πρώτο σκοτάδι. Από νωρίς παρακαλούσε την υφάντρα του μαύρου πέπλου να τελειώσει γοργά το πανί της, να κουκουλώσει την πλάση και να καταπιεί αυτό το καταραμένο θερινό ηλιοστάσιο που πλημμύριζε με φως τα μάτια του, μα αυτή ξεμυαλισμένη από τα θέλγητρα του θέρους δε στριφογυριζότανε. Ένα φως βασανιστικό, που έρεε σα λάβα μέχρι τα τάρταρα της ψυχής του, να τη λιώνει πρώτα και ύστερα να της χαρίζει για σχήμα μια άμορφη μάζα, ένα παγωμένο κι αποικρυστικό απολίθωμα. Άναψε τσιγάρο. Η αναλαμπή του σπέρτου λικνιζόταν στην αγκαλιά της βραδινής αύρας, αντίκρου από τα πολύχρωμα φώτα μιας πόλης που ετοιμαζόταν να παραδοθεί στην πρόστυχη λαγνεία άλλης μιας καλοκαιρινής νύχτας. Η εφήμερη φλόγα κατάρρωγε το ξύλο, ο ψίθυρός της σκέπαζε ένα συνονθύλευμα αδιάφορων τραγουδιών και βρυχηθμών αγριεμένων μοτέρ που έρχονταν από απέναντι, γλιστρώντας άγαρμπα στα γαληνεμένα νερά.

Τράβηξε μια γερή τζούρα και την κατέβασε βαθιά, να ξεχειλίσει τα πνευμόνια και να φτάσει στην καρδιά, μπας και γαληνέψει. Όμως το τσιγάρο, φτηνό και βαρύ, δεν απόσωσε τον δρόμο. Ένας δυνατός, ξερός βήχας εμπόδισε τον φτηνό καπνό να βεβηλώσει το μέρος που φύλαγε τα πιο ακριβά της ζωής του. Ζορίστηκε, τα μάτια του δάκρυσαν, όπως δάκρυσε τότε που άκουσε πως είναι «φτηνός». Ο καπνός έκανε μερικές στροφές γύρω από το

συνοφρυωμένο του πρόσωπο και ύστερα ανέβηκε ψηλά, να συναντήσει πεφταστέρια που συντρίβονταν θριαμβευτικά μέσα σε μια μήτρα πόνου βουβού κι αθόρυβου, για χάρη μιας ευχής. Ακολούθησε με το βλέμμα το φευγικό του καθώς χανόταν άδοξα, μακριά από τις συμπληγάδες των χειλιών. Και μόλις τα μάτια του καθάρισαν, αντίκρισε ψηλά το όνειρό του σε ένα σκοτεινό πλοίο, καθισμένο δίπλα στις νυχτιάς το ακρόπρωρο. Μια Polaroid που είχε αρχίσει να χάνει το χρώμα της και τώρα περιπλανιόταν στο σκοτάδι ξεθωριασμένη, ανάμεσα σε λαμπερά αστέρια που συναγωνίζονταν τα πολύχρωμα φώτα της πόλης. Μια Polaroid που γεννήθηκε για να κρατήσει ζωντανή τη στιγμή για πάντα, μα η ίδια πρόσφερε την ύπαρξή της θυσία σε ένα ξεχαρβαλωμένο εικρεμές, εθισμένο στο κούρδισμα. Και αυτός εκεί, να παλεύει σκληρά να την γλιτώσει, μαχόμενος τους δείκτες του. Να λιώνει αφημένη μέσα σε ένα καμίνι από πυρωμένες λαμαρίνες, στη λάβρα του πόθου και του καλοκαιρινού ήλιου. Να εξαυλώνονται τα είδωλα, να ρέουν μέσα σε μια ψευδαίσθηση ζωντάνιας, να φουσκώνουν ελπίδα την καρδιά του, μα ύστερα να παγώνουν στο σκότος μιας αναπόφευκτης έκλειψης που εξαφάνιζε από πάνω τους το χρώμα. Αυτό ήταν το όνειρό του... Μια φευγαλέα ελπίδα, μια Polaroid που ξεθωρίαζε, αλλά αυτός δεν έπαυε στιγμή να επιχρωματίζει.

Απόμεινε βουβός και ακίνητος να παρατηρεί το ταξίδι της, έρμαιο κι αυτό των ανομολόγητων προθέσεων της νύχτας. Το τσιγάρο έσβησε στα δάχτυλά του ανάμεσα, μα το κάψιμο δεν του έφερε κανένα πόνο. Τον είχε συνηθίσει πια. Τυλίχτηκε το τζάκιτ του, κάθισε κατάχαμα και ακούμπησε αποκαμωμένος στον ρυτιδιασμένο κορ-

μό ενός γέριου πεύκου. Δεν ήθελε να γυρίσει σπίτι. Ο ήχος από τα τριζόνια και ο κάματος από το λιοπύρι της μέρας σιγά σιγά τον παρέδωσαν στην αγκαλιά της νύχτας. Κι αυτή τον πήρε από το χέρι και μαζί πέταξαν ψηλά, προς τα κει που φώτιζαν τα φώτα της πλώρης. Τον απίθωσε στο κατάστρωμα. Το πλοίο ταξίδευε με ιλιγγιώδη ταχύτητα γιατί όλοι οι επιβάτες είχαν πάρει την υπόσχεση πως θα πιάσουν το λιμάνι τους προτού σκοτώσει τα όνειρά τους το φως της μέρας. Απόλυτη ησυχία, απόλυτο σκοτάδι, μια τρομακτική ηρεμία. Κρύφτηκε πίσω από το βαρούλκο της άγκυρας, ακούνητος και αμίλητος, να κοιτάζει από μακριά το όνειρό του που κρεμόταν παγερό πάνω από την άβυσσο. Ένας παγωμένος αέρας σάρωνε κάθε σπιθαμή του καταστρώματος και κρουστάλλιαζε την ανάσα του. Ξάφνου, μια σπαρακτική κραυγή τάραξε το βουβό ταξίδι, έκανε την άβυσσο να γελάσει σαρκαστικά, σα να περίμενε από ώρα αυτή τη στιγμή. Ένα «Κρυώνω!», έσπισε τη νυχτιά από τη μεριά του ακρόπρωρου. Τάραχτηκε. Το μυαλό του άρχισε να βουίζει, πάσχιζε να βρει τρόπο να ζεστάνει το όνειρο που ξεθώριαζε πάλι στο ψύχος. Μα, όσο κι αν ποθούσε να τρέξει να το σφίξει στην αγκαλιά του, να του δώσει ζωή από τη θερμότητά του, άλλο τόσο δεν τολμούσε να το πλησιάσει. Η θέα της άβυσσου που έχασκε κάτω από το ακρόπρωρο του προκαλούσε ίλιγγο. Πετρωμένος από φόβο παρακολουθούσε το όνειρο να αργοσβήνει. Το ξεχαρβαλωμένο εκκρεμές κινούσε το βαρίδι του δαιμονισμένα, οι δείκτες του κόντευαν να εκτροχιαστούν. Οι κραυγές ικεσίας άρχισαν να γίνονται ψίθυροι, να αργοσβήνουν. Εκείνη τη στιγμή διάλεξε η απελπισία, μαζί με την αγάπη που έτρεφε για το όνειρο, να δώσουν φτερά στην ψυχή του. Σκόνταψε στα καραβόσκοινα, πέρασε σχεδόν πετώντας πάνω από τη βαριά αλυσίδα της άγκυρας κι έτρεξε κοντά του. Άπλωσε τα χέρια του, μα, μόλις τα δάχτυλά του ακούμπησαν το ξερό χαρτί με τα ξεθωριασμένα είδωλα, το παγωμένο όνειρο θρυμματίστηκε. Τα κομμάτια του, κοφτερά σα λεπίδες, τρύπησαν τις σάρκες του και ύστερα σκορπίστηκαν στον ωκεανό. Κι αυτός απόμεινε με το χέρι προτεταμένο να το κοιτάζει συντετριμμένος, καθώς χανόταν στην αγκαλιά της άβυσσου.

Πετάχτηκε κάθιδρος. Η ανάσα του κοφτή, έβγαινε από το κορμί του με έναν τρομακτικό συριγμό. Κατηφόρισε αδύναμος και κιάτρωχος προς στην ακροθαλασσιά, παραπατώντας ανάμεσα σε πέτρες σμιλεμένες από το κύμα. Η καινούρια μέρα ετοιμαζόταν να διώξει από πάνω της το σκοτεινό πέπλο. Η αντικρινή πολιτεία κοιμόταν τώρα,

αποκαμωμένη, μέσα σε αγκαλιές εφήμερες. Ακολούθησε τον ήχο του κύματος. Έσκυψε εκεί που το νερό ερωτοτροπούσε με την αμμουδιά, για να γεμίσει τη χούφτα του νερό να ξεπλύνει το ιδρωμένο του πρόσωπο. Και τότε είδε τα κομμάτια της Polaroid, ματωμένα και μουσκεμένα, να γίνονται έρμαια, σαν άλλη Βρισηίδα, στα χέρια του νερού και της άμμου που ξιφουλκούσαν ποιος θα τα κρατήσει κάτω από την εξουσία του. Τα μάζεψε ένα ένα ευλαβικά. Με μεγάλες δρασκελιές επέστρεψε στον βράχο να φέρει καθαρό νερό να τα ξεπλύνει. Και ύστερα, τα άπλωσε σε ένα βραχάκι, να τα στεγνώσει πρώτα και μετά να τα ξαναενώσει, αυτός ο «φτηνός», με την πιο ακριβή κόλλα του κόσμου. Τα δάκρυά του...

Χρήστος Ε. Συννεφάκης

Του ποταμού ο κύρης

Από την αγκαλιά της μάνας με πήρε η μοίρα και με άφησε δίπλα σε μια πηγή, φασιωμένο σε ένα καλάθι, τη μέρα που γεννήθηκα. Με απίθωσε στοργικά δίπλα στο γάργαρο νερό που έπνιγε το κλάμα κι εγώ νανουριζόμουν με το κελάρυσμά του. Δίπλα μου έμεινε κάμποση ώρα, κοιτώντας με στοργικά - σα δεύτερη μάνα - και στο τέλος μου χάρισε το χάδι της, σα να ποθούσε να βαστήξω για πάντα στον νου τη γλυκιά μυρωδιά των χεριών της, σημάδι ανεξίτηλο στη σιέψη. Όταν σίμωσε η ώρα που θα με άφηνε, καθισμένη στο άρμα της νυχτιάς, την ώρα που ακουμπούσε τους ώμους της να αναπαυτεί στην αγκαλιά ενός χλωμού μισοφέγγαρου, μια ευκή μου ψιθύρισε στο αυτί, σπόρος να πέσει στο άγουρο μυαλουδάκι μου.

- Μεγάλος και τρανός να είναι ο ποταμός σου, γιομάτος καθάρια και γάργαρα νερά που δε θα στερεύουν τα καλοκαίρια να διψάσει η πλάση, μήτε θα φουσκώνουν τους χειμώνες να πνίγουν τον κόσμο. Μεγάλος και τρανός, να πάει μακριά το καράβι σου!

Υστερα, τυλίχτηκε το πέπλο της νυχτιάς και έσμιξε με το σκοτάδι. Δεν την ματάδα από τότε κι αν έτυχε να ξανταμωθούμε, δεν τη γνώρισα...

Πέρασε ο καιρός κι εγώ μεγάλωνα μέσα στην αγκαλιά και τα κανακέματα της μάνας γης. Μόλις δυνάμωσαν τα πόδια, μόλις ατσάλωσε η καρδιά και απόσωσε το θέρους, πήρα χαρτί και έσιαξα το καράβι μου. Κι ύστερα, αφού το τρύπωξα σε μια τσέπη στα κοντοβράκια, στράτες άνοιξα με τις πατουχιές μου να φτάσω όσο πιο μακριά μπορούσα, να ανακαλύψω τον ποταμό που μου είχε πωμένο η μοίρα. Πορπάτηξα μήνες. Απάντηξα μελιγκούνια να χαράζουνε κι αυτά στράτες σε χρυσαφένιους κάμπους με τα μικροσκοπικά ποδαράκια τους, να σηκώνουνε τροφή τρεις και τέσσερις φορές ίσαμε το μπόι τους μέσα στο λιοπύρι, να γεμώσουνε τα κελάρια στις τρύπες τους. Να παρελάνουν στον ρυθμό ενός αυτοσχέδιου παιάνα που περιπαίζε, θαρρώ, τα τζίτζικια. Προσπέρασα βιαστικά κι ένα ασιέρι πεινασμένες σφήκες που κατασπάραζαν, γερμένο ανάσκελα στο πυρωμένο χώμα, έναν γέρο τζίτζικια. Οδυρόταν ο παντέρμος, μπας και τον λυτρώσει κανείς, νιώθοντας το τέλος του, αφού τα φτερά του τον προδώσανε, μα κανείς, ούτε εγώ, ψυχοπόνεσε τον τραγουδιστή που με το τραγούδι του ωρίμαζε τα σταφύλια. Μέτρησα τις δυνάμεις μου σε αβάσταχτες πορείες μέσα από κάμπους στέρφους, ανίσκιωτους. Φοβήθηκα πως θα με φάνε κι εμένα οι σφήκες σε ένα πέτρινο αλώνι, σαν ταψί, στην ξεραίλα του πυρωμένου κάμπου, αποκαμωμένο και ανήμπορο να ξεφύγω. Μα κάποτε δόξασα την τύχη μου ξαποσταίνοντας κάτω από την παχιά σιαά μιας συστάδας αιωνόβιων πρίνων. Όμως, όσο κι αν περιπλήνθηκα, όσο κι αν στράφηκα ξερβά και δεξιά, ποταμό δεν ήβρα. Και γάειρα οπίσω στη μάνα γη και τη ρώτηξα χολωμένος, έχοντας όμως την πεποίθηση πως η μοίρα δε με είχε γελάσει. Άφηκε τότε αυτή ένα μειδίαμα να πλουμίσει τα χείλη, παράτησε τις δουλειές της και με έβαλε να κάτσω αντάμα. Κοιτάζοντάς με κατάματα, μου αποκρίθηκε.

- Άκου, αντράκι μου, ποταμός δεν υπάρχει, μην τον γυρεύεις άδικα! Τον ποταμό εσύ θα τον σμιλέψεις! Θα είναι το σημάδι που θα αφήσεις στο κορμί μου. Μα άκου καλά τι θα σε ορμηνέψω. Θα ξεκινήσεις μόλις βρεις τη δύναμη να ανοίξεις μεγάλο αυλάκι, αλλιώς το νερό θα έρθει μια στιγμή ορμητικό και θα σε πνίξει! Εσύ, με τη δύναμή σου θα τον δαμάσεις! Θα τον προξενέψεις σε ήρεμη λίμνη ή θα τον παντρέψεις με τα αδάμαστα κύματα του πελάγου. Η δύναμή σου ορίζει τη μοίρα του ποταμού. Αλίμονο αν ο ποταμός ορίσει τη μοίρα σου! Το μόνο που δεν ορίζεις είναι τα στοιχεία της φύ-

σης που του δίνουνε ζωή. Δεν ορίζεις τη βροχή και το χιόνι, δεν ορίζεις τον ήλιο που λιώνει τα κρούσταλλα στις ανεμοδαρμένες ράχες των βουνών. Εσύ δαμάζεις το νερό που σου πέμπουνε τα στοιχεία. Το πας από εδώ, το φέρνεις από εκεί για να το φτάσεις στον μύλο της ζωής σου. Κι ύστερα αυτό, με δύναμη χιλιάδων βοδιών, θα γυρίσει τις φτερωτές, για να αλέσεις τα γεννήματα του μόχθου σου. Γι' αυτό πρόσεχε μη σου φύγει, γιατί αν φύγει δε γυρίζει τα ίσια πίσω. Άλλες φορές θα πελεκήσεις την πέτρα, να χτίσεις γέφυρες στις όχθες του, να ενώσεις ό,τι χώρισε ο ποταμός. Έχε το νου σου, πρωτομάστορα, αν τυχόν πέσεις μέσα στα νερά του από τη σκαλωσιά, μην πας από την αρχή κόντρα στο ρέμα. Γιατί θα μανίσει σου ο ποταμός και θα σε καταπιεί! Να πας με τα νερά του μέχρι να βρεις τρόπο να τον ξεγελάσεις. Καθημερινά θα τον μάχεσαι με τα χέρια, την καρδιά και το μυαλό όσο τα πόδια σου σε βαστούν όρθιο στη γη και ως τότε ίσως μπορέσεις να τον καταφέρεις! Μα όσο δυνατός κι αν είσαι, πάντα θα αγωνιάς μη μείνει αδάμαστος σαν τα άγρια άλογα και πνίξει στη λάσπη τα σίτια, μη ρημάξει τις καλλιέργειες και όλα τα όμορφα έργα των ανθρώπων. Μεγάλη ευθύνη να είσαι του ποταμού σου ο κύρης!

Αυτά είπε μου η μάνα γη, ακούμπησε στοργικά το χέρι της στους ώμους μου κι ύστερα σηκώθηκε να συνεχίσει τις δουλειές της. Εγώ απόμεινα εκεί, σκεπτικός για λίγη ώρα, μα γρήγορα σήκωσα τα μανίκια και με έναν πήδο έτρεξα αποφασιστικά, χωρίς φόβο, στην πηγή. Κι εδώ, ύστερα από τόσα χρόνια, καθισμένος πάλι στην ίδια καθιά, χωρίς το χάδι της μάνας γης μα έχοντας συντροφιά τις ορμηιές της, ξανοίγω την καρδιά μου υπερήφανος, γιατί τον ποταμό τον σεβάστηκε μα ποτέ δεν τον φοβήθηκε. Ξανοίγω και τα ροζιασμένα μου χέρια με μια μοναδική αγωνία ζωγραφισμένη στα μάτια: αν έκαμαν τον ποταμό μου τόσο μεγάλο και τρανό, για να χωρεί το καράβι μου, αν έχει τη δύναμη να το πάει μακριά, εκεί που ονειρεύομαι. Γιατί το όνειρο δε σβήνει όσο τα μάτια μπορούν να μαγεύονται από το υφαντό μιας ανατολής ή μιας δύσης...

Χρήστος Ε. Συννεφάκης

ΤΑ ΚΡΗΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΛΑΖΑΡΗΣ*

Η επανάσταση των Κρητών στα 1866-που σαν βασική αιτία της είχε την επιθυμία τους να κερδίσουνε την ανεξαρτησία τους και να λύσουνε συγχρόνως προς όφελός τους το τεράστιο αγροτικό πρόβλημα του νησιού τους-ήταν πολύ φυσικό να συγκινήσει ιδιαίτερα την επίσημη Ελλάδα και να οδηγήσει απαρχής την ελληνική κυβέρνηση σε συγκεκριμένες ενέργειες ενίσχυσης των προσπαθειών τους για την εθνική και κοινωνική τους αποκατάσταση. Η ελληνική κυβέρνηση συγκεκριμένα προχώρησε στη διάθεση για χάρη του Κρητικού αγώνα τριών μικρών πολεμικών σκαφών, για τον ανεφοδιασμό των επαναστατών και τη μεταφορά των γυναικόπαιδων στην ελεύθερη πατρίδα-ενώ κάλυψε παράλληλα τις κινήσεις ειδικά συστημένων συλλόγων για τη

ΒΑΣΙΛΗ Κ. ΛΑΖΑΡΗ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΑΧΑΪΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Τα Κρητικά της Πάτρας σε φωτογραφία του 2014

συγκέντρωση χρημάτων με σκοπό την ενίσχυση των Κρητών αγωνιστών αλλά και για την οργάνωση και την άμεση αποστολή στη μεγαλόνησο διαφόρων εθελοντικών σωμάτων.

Η Πάτρα δεν υστέρησε ασφαλώς στις προκείμενες περιπτώσεις και από τις πρώτες κιόλας ημέρες τις επανάστασης συγκροτήθηκε στην πόλη ερανική επιτροπή, που συγκέντρωσε και απέστειλε στην κεντρική επιτροπή της Αθήνας για την ενίσχυση των Κρητών ένα πρώτο χρηματικό ποσό που ανέβαινε στις 5670 δραχμές.

Όπως αναφέρει ο Τριανταφύλλου (Κώστας Τριανταφύλλου, «Κρήτες καταφυγόντες εις Πάτρας κατά τους νεωτέρους χρόνους», Ανατ. Πεπραγμένων Γ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου, τ. Γ), η Κεντρική Επιτροπή της Αθήνας με σχετικό έγγραφό της, που το υπογράφανε και τα έξι μέλη της, είχε ευχαριστήσει την πατραϊκή επιτροπή γι' αυτό το χρηματικό ποσό και είχε γενικότερα επαινέσει το έργο της.

Η Πάτρα όμως δεν αρκέστηκε στην αποστολή χρημάτων για τον αγώνα των Κρητών. Κατά το τρίτο δεκαήμερο του Μάη του 1867 εκατό περίπου εθελοντές με επικεφαλής το Δημ. Σκαλτσογιάννη φύγανε από την πόλη για τη μεγαλόνησο και πλήθη λαού τους αποχαιρέτησαν με ενθουσιασμό στο λιμάνι. Όπως γράφει ο Φοίνιξ σχετικά, «ωραιότατον θέαμα κατά την παρούσαν εβδομάδα παρέσχεν η πόλις ημών, (ότε) εκατόν περίπου πολεμοστόλιστοι νεανίαι, πλήρεις ζωής και μεστοί ελπίδων, απέπλευσαν ευχομένης της Ελλάδος προς επικουρίαν των ηρωικώς αγωνιζομένων αδελφών μας (εις την Κρήτην).

Δεν υπάρχουν μαρτυρίες για άλλες αποστολές εθελοντών από την Πάτρα για τη μεγαλόνησο, οι οποίες εντούτοις δεν πρέπει να αποκλείονται. Παραδίδεται όμως ότι πολέμησε τότε στην Κρήτη ο πατρινός ταγματάρχης πυροβολικού Μιλτιάδης Δόξας. Παραδίδεται ότι μία φορά τουλάχιστον άραξε στο λιμάνι της πόλης το επιβατηγό

πλοίο Πανελλήνιον, το οποίο είχε διαθέσει η Ελληνική Ατμοπλοΐα για την μεταφορά γυναικών και παιδιών από το ξεσηκωμένο νησί στην ελεύθερη Ελλάδα.

Ο τοπικός τύπος αναφέρεται σ' αυτόν τον κατάπλου του Πανελληνίου και γράφει, ότι πολλοί πατρινοί μπήκαν σε βάρκες και το προϋπαντήσανε, ενώ μερικοί καλλιτέχνες ανέβηκαν στο σκάφος και στολίσανε την πλώρη του με λουλούδια... Το Πανελλήνιον σε αυτή την περίπτωση δεν μετέφερε πρόσφυγες στην Πάτρα, τούτο όμως έγινε στα τέλη του Ιούλη του 1867, όταν το ελληνικό ατμόπλοιο Αιγαίον έφερε στην πόλη εκατόν πενήντα γυναικόπαιδα, που είχαν αφήσει την Κρήτη κυνηγημένοι από την τουρκική θηριωδία και που οι πατρινοί τα δεχθήκανε στον τόπο τους με ξεχωριστή αγάπη...

....Ήταν αρκετά μεγάλο το ποσοστό εκείνων των Κρητών προσφύγων (ακολουθήσαν κι άλλοι) που κατέφυγε τότε στην Πάτρα, στην οποία άλλωστε και παρέμεινε-αντίθετα με ότι συνέβη

σε άλλες περιοχές της χώρας, όπου η εγκατά- καιρό να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνική
 σταση των προσφύγων από τη μεγαλόνησο πήρε και οικονομική ζωή...

προσωρινό χαρακτήρα. Οι περισσότεροι μάλι-
 στα από τους Κρήτες πρόσφυγες εγκαταστά-
 θηκαν τότε κοντά στο Κάστρο της πόλης,
 στην περιοχή που ονομάζεται και σήμερα
 Κρητικά-και άρχισαν από τον πρώτο κιόλας

**Βασίλης Λάζαρης, 1986, Πολιτική Ιστορία της
 Πάτρας, τόμος πρώτος. Αθήνα: Αχαϊκές Εκδόσεις.*

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΓΑΚΗΣ

ΔΡΑΠΕΤΗΣ ΤΟΥ ΚΥΚΛΟΥ

Πρώτες σελίδες

Φωτογραφία εξωφύλλου: Αθηνά Γαλανάκη

Επιμέλεια: Χρήστος Τσαντής

Κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Ραδάμανθους

Σάββατο σήμερα και λέω να πιώ έναν καφέ δίπλα στη θάλασσα. Οι μέρες που δεν είμαι υποχρεωμένος να πάω στη δουλειά, πάντα με γεμίζουν με ένα έντονο αίσθημα ελευθερίας. Κάτι όμως με ενοχλεί από την ώρα που ξύπνησα. Έχει εισβάλλει κυριαρχικά στη σκέψη μου η χθεσινοβραδινή συζήτησή μας περί πραγματικού και ιστορικού χρόνου. Αν δε θέλω να εγκλωβιστώ σε αυτό, πρέπει να τα κάνω όλα στην άκρη και επιτέλους να βγω από το σπίτι.

-Τι θα πάρετε;

-Έναν κρύο καπουτσίνο.

Αναζητούσα τον παγωμένο καφέ, καθώς σίγουρα θα με ξυπνούσε και ίσως μου έφερνε και τη σχετική εγρήγορση που είχα ανάγκη. Καλυμμένος κάτω από τη σκιά της ψάθινης ομπρέλας και επιτηδευμένα ανέμελος, προσπαθώ να βάλω το μυαλό μου σε τάξη.

Πραγματικός χρόνος- υπηρετεί την αναγκαιότητα και τους κανόνες. Είναι ο χρόνος της καθημερινότητας μας. Ιστορικός, είναι ο χρόνος των ονείρων μας, ένα παιχνίδι δίχως τέλος. Ο συνδυασμός τους απαραίτητη προϋπόθεση, για το διαχωρισμό εφικτού και χίμαιρας στη ροή της ζωής. Αν κάποιος αναρωτηθεί μέσα στο φάσμα του πραγματικού, τα 30 χρόνια φαντάζουν μακρινό παρελθόν και έχουν μέσα τους ξεχαστεί χαρές, λύπες και ζωντανές εντυπώσεις. Ίσως επαναφέρει μόνο μια θολή ανάμνηση. Ο ιστορικός, σε πρώτη φάση, προσφέρει την απόλυτη ελευθερία που όλοι δικαιούμαστε, μα είναι μετρημένοι στα δάχτυλα του ενός χεριού οι άνθρωποι που την άγγιξαν. Πάνω απ' όλα όμως, προσφέρει την ονειρική εκείνη διαδικασία πλήρους προοπτικής, χωρίς κανέναν χρονικό περιορισμό. Είναι η αναγκαία προϋπόθεση απόλαυσης και ουσιαστικής δικαιολόγησης της ίδιας μας της ύπαρξης. Όταν χθες της ανέφερα, πως αυτά που αισθανόμαστε πρέπει να ζήσουν τουλάχιστον για τα επόμενα 3.425 χρόνια, το γέλιο της ακούστηκε παιδικό και με παιχνιδιάρικη διάθεση με ρώτησε:

-Τόσο πολύ; Δεν το βρίσκεις μεγάλο ως διάστημα;

-Σκέψου πόσα πολλά είναι αυτά που χρειαζόμαστε και υπολόγισε μόνο το χρόνο που θέλουμε, για να χορτάσουμε τη θάλασσα. Εξάλλου οι ξεχωριστοί έρωτες, που κριθήκαν άξιοι αναδιήγησης, είχαν κάτι μοναδικό και εξωπραγματικό.

-Δεν έχεις άδικο. Μα πού θα τον βρούμε; Λες να είμαστε τόσο τυχεροί;

-Μόνο ως δάνεια κατάσταση από την ιστορία μπορεί να βρεθεί και όσο για την τύχη, αυτό θα το αποφασίσει η ίδια, κρίνοντας βέβαια τις πράξεις μας.

Έπειτα από ενδελεχή συζήτηση, εντελώς φυσικά συμφωνήσα-με, πως το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα είναι απολύτως λογικό, καθώς μόνον αυτό θα μπορούσε να καλύψει τις ανάγκες μας και μείναμε με την πίκρα πως και αυτό ακόμα, ίσως να ήταν σύντομο. Σιωπηλά είχε αποφασιστεί πως η καθημερινότητα θα αντιμετωπίζεται με γνώμονα τον πραγματικό και η ανθρώπινη φύση μας θα αναδύεται και ελεύθερη θα κινείται στο χώρο και στο χρόνο μέσω του ιστορικού. Η κουβέντα έκλεισε με ένα μελαγχολικό «σ' αγαπώ».

Βράδιασε και εκ των προτέρων ήξερα ότι θα επαναλαμβανόταν η ίδια διαδικασία.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Δ. ΓΑΚΗΣ

Δραπέτης του κύκλου

Ραδάμανθους

-Καλώς τον καθηγητή. Σου έχω κρατήσει τη θέση σου.
-Γεια σου και σένα, φίλε μου. Αρκετό κόσμο βλέπω.
-Ευτυχώς, γιατί πρέπει να πάμε καλά. Δυσκολεύουν τα πράγματα.

-Συμφωνώ. Σφίγγουν οι καιροί.

-Τι θα πεις;

-Ας ξεινήσουμε με ένα σκέτο ούισκι.

Αφού κάθισα στο αγαπημένο μου σκαμπό, αυτό της γωνίας, που ταυτόχρονα σου δίνει τη δυνατότητα να είσαι εντός μα και στο πέλαγος, μάταια προσπαθώ να κρύψω και από τον εαυτό μου ακόμα, αυτό που κάνει τη βραδιά διαφορετική. Περιεργαζόμουν αμήχανα το χώρο, σα να έμπαινα για πρώτη φορά. Χώρος ευχάριστος - πραγματικά όμορφος - με τη μουσική πολύ κοντά στα ακούσματα μου και με συμπεριφορές που εξυπηρετούσαν την τωρινή μου διάθεση. Ανούσιες συζητήσεις, λαθρακουστής των οποίων γίνομαι χωρίς τη θέλησή μου, και με γεμίζουν απορία για τον τρόπο που αντιλαμβάνονται οι άνθρωποι τα πολιτικά πράγματα και κατ' επέκταση την ίδια τη ζωή. Βαθιά μέσα μου ριζωμένη η πεποίθηση, πως ο τρόπος που αναλύει κανείς τα δρώμενα είναι αυτός που τον αυτοπροσδιορίζει.

Το πρώτο ποτό το ήπια γρήγορα και ζήτησα ένα δεύτερο από την όμορφη κοπέλα του μπαρ. Ήταν τόσο μεγάλη η απογοήτευση από όσα ενοχλητικά και αδιάκριτα έφταναν στα αυτιά μου, που για μια άλλη φορά με ανάγκαζαν να αποδεχτώ την τεράστια και ισοπεδωτική δύναμη των ΜΜΕ. Αν και είναι καθημερινές οι αναφορές για τον καταλυτικό τους ρόλο στη διαμόρφωση της μαζοποιημένης σκέψης, ακόμα και σε εκπομπές που τα ίδια προβάλλουν, εντούτοις ανενόχλητα και ανεξέλεγκτα αφήγονται να παράγουν το ίδιο έργο. Επομένως και το αποτέλεσμα αυτής της λειτουργίας αναμενόμενα σταθερό. Με μαθηματική ακρίβεια θα παράγει εκείνο το νοητικά αποστεωμένο μοντέλο ανθρώπου, που με ευκολία θα σκύψει για το χειροφίλημα στην τελετή της Πατρωνίας.

«Ορίστε το ποτό σας. Συνγνώμη που άργησα λίγο».

Τα λόγια της κοπέλας με επανέφεραν στην τάξη και στην πραγματικότητα. Είχα χαθεί στο κενό και στα κύματα, σαν να περίμενα να τη δω νυχτιάτικα να έρχεται από την παραλία. Παιχνίδια που στήνει η επιθυμία, σκέψη

Ο χρόνος περνούσε δύσκολα σήμερα. Ακόμη και η μουσική με ενοχλούσε, δε με ταξίδευε. Η σιωπή μου έσπαγε μόνο από τις αδιάφορες κουβέντες που αντάλλασσα με το κορίτσι μέσα από το μπαρ. Μπορεί να αι-

σθάνθηκε την κακή μου διάθεση και προσπαθούσε να με εισάγει στην ατμόσφαιρα

«Αυτό, κερασμένο από εμένα», μου λέει.

Σιγά-σιγά η σκέψη επικεντρώνεται εκεί που από την αρχή απόψε, προσπαθώ να αντισταθώ. Έχουν περάσει μόνο δύο εβδομάδες από τότε που καθόταν δίπλα μου. Την άγγιζα, την ένωθα. Γελούσαμε, μου ψιθύριζε στο αφτί και προσπαθούσαμε να εισχωρήσουμε ο ένας στον άλλον. Τα χέρια της κολλημένα στα δικά μου, να με χαϊδεύουν άλλοτε τρυφερά, άλλοτε αισθαντικά και άλλοτε με έναν τρόπο που έδειχνε αποφασισμένη να μείνει για πάντοτε μαζί μου. Ένωθα σα να μου λέει «σου ανήκω». Θυμάμαι πως έφτασε στο σημείο ελεύθερα να τραγουδά και η φωνή της μαγική να ξεχωρίζει στο σύνολο. Το μυαλό μου και ο χώρος έχουν γεμίσει από την παρουσία της. Αφού εξέλειπε η χαρά από μένα, θα προσπαθούσα να την ανακαλύψω στους άλλους.

Ο πρώτος που παρατηρώ είναι ο κύριος Αντιδήμαρχος. Κουνάει ασταμάτητα τα χέρια του και μιλά ακατάπαυστα στο διπλανό του, καθώς η υπόλοιπη παρέα έχει στραφεί στους μουσικούς. Ελπίζω να μην αναφέρεται πάλι στα «δασκαλάκια» που κερδίζουν 1000 € το μήνα, ενώ αυτός αν και τελείωσε μόνο το γυμνάσιο, ως πρακτικός θερμοϋδραυλικός έχει τουλάχιστον τριπλάσιο εισόδημα. Η απόλυτη ισοπέδωση της γνώσης. Η σιγουριά του ειδικού έφτανε επίσης και σε ένα άλλο συμπέρασμα.

«Δε δουλεύουν οι δάσκαλοι σήμερα. Μιλώ βεβαίως για την πλειοψηφία, γιατί υπάρχουν και λίγοι που έχουν ακόμη φιλότιμο».

Θυμάμαι πως τυχαία τον είχα ακούσει σε κάποιο καφέ, να διατυπώνει αυτούς τους φιλοσοφικούς στοχασμούς, επαναλαμβάνοντας με στόμφο το «μιλώ» και το «εστί». Στους ίδιους τόνους έλεγε ότι δε θα τον πείραζε, εάν ο γνωστός πολιτικός του κόμματος που υποστήριζε, είχε καταχρασθεί μικρότερο ποσό και όχι αυτό που έφτανε σε μυθικά νούμερα. Αναρωτήθηκα πώς είναι δυνατόν κάποιοι να εξέλεξαν αυτόν τον άνθρωπο για άλλη μια φορά, ιδιαίτερα σε μια τόσο μικρή κοινωνία όπου η βλακεία εξαιτίας της καθημερινής επαφής, γίνεται εύκολα αναγνώσιμη. Δεν θύμωσα με τον ίδιο, μα με όλους αυτούς που του ανέθεταν επί σειρά ετών την επίλυση των τοπικών προβλημάτων, ζωτικής σημασίας για τους ίδιους. Και μόνο η εικόνα του με βύθισε περισσότερο.

-Το λογαριασμό σε παρακαλώ, για να φύγω.

-Κύριε καθηγητά, κάτι σας θέλω. Πότε να περάσω από το γραφείο;

-Από Δευτέρα όποτε θέλεις.

Θα περπατήσω στην άκρη της θάλασσας. Το ξέρω πως θα επιδράσει θετικά πάνω μου.

«Κύριε καθηγητά». Τις περισσότερες φορές ο Δημήτρης χρησιμοποιούσε αυτήν την προσφώνηση, που έμενα με παρέπεμπε στα επτά χρόνια που δίδαξα ως αναπληρωτής καθηγητής. Δύο από αυτά στο Λύκειο της περιοχής όπου είχα μαθήτρια και την αδερφή του Χριστίνα. Ήταν η εποχή που διαφαίνονταν πως έμπαινε σε φάση ολοκλήρωσης το όνειρο της εφηβικής και ο διακαής πόθος της φοιτητικής μου ζωής. Τα πράγματα όμως ποτέ δεν εξελίσσονται έτσι όπως φαίνονται στην ελληνική πραγματικότητα...

ΕΛΕΝΗ ΚΑΠΟΚΑΚΗ ΕΞΥΜΝΗΣΗ

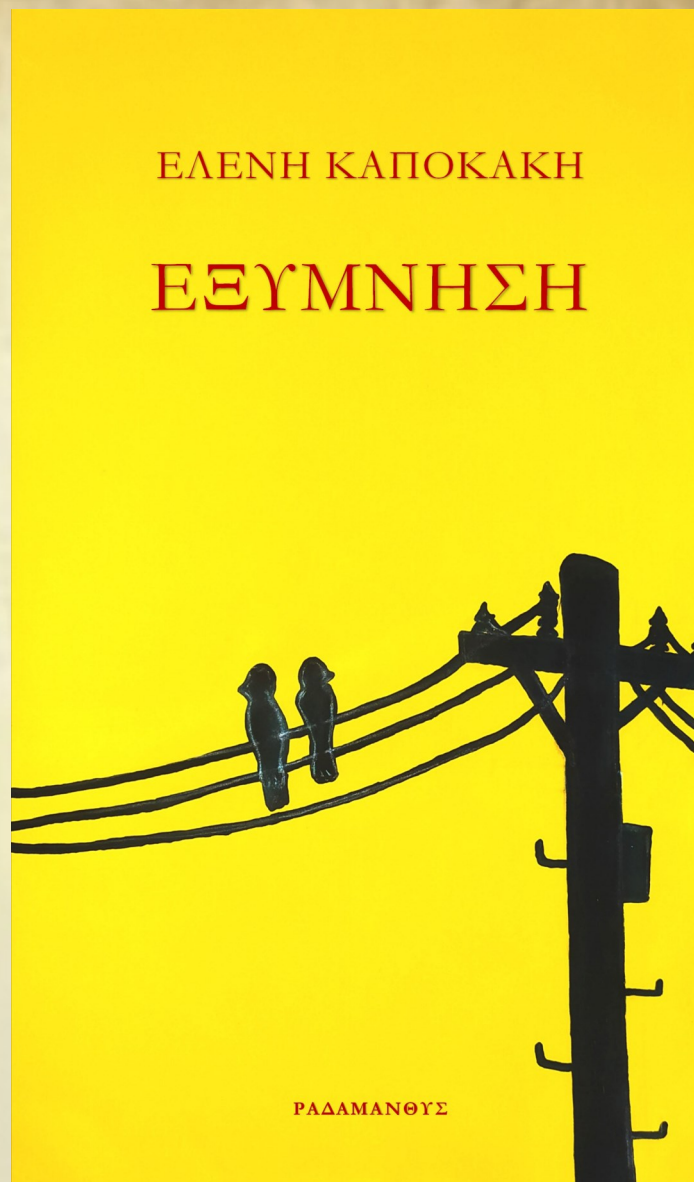
Κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Ραδάμανθους

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς χιλιάδες θεωρίες για το τι είναι ζωή, ψυχή, θάνατος, έρωτας, πόνος, αγάπη κτλ. Η «Εξύμνηση» αποτελεί μια ακόμα θεωρία που ίσως δώσει απαντήσεις σε κάποια βασανιστικά υπαρκτικά ερωτήματα.

Η ζωή ή έστω αυτό που ονόμασαν ζωή, δεν είναι παρά μια σύντομη στάση από τη γέννηση στην αναγέννηση, μέσω ενός πλήρως λειτουργικού βιολογικά σώματος που αποτελείται από νου, ζωτικά όργανα, κύτταρα και πολλά άλλα που δεν είναι στην αρμοδιότητα μου να αναλύσω. Αυτή η στάση διαδραματίζεται στο «Τώρα», στο δεύτερο από τα τέσσερα μέρη του βιβλίου που έχετε στα χέρια σας και περιγράφει την κατάσταση που βιώνεται σήμερα από τον άνθρωπο, σε όλες τις υπαρκτικές εκφάνσεις ως απόρροια της υπακοής στο νου, στο φόβο, στην απομάκρυνση από τον αληθινό εαυτό και στα νοητικά πρότυπα που έχουν επιβληθεί από τον ίδιο το νου.

Στο πρώτο μέρος του βιβλίου περιγράφεται η «Γέννηση», εκεί από όπου ξεκίνησαν όλα, δισεκατομμύρια χρόνια πριν, όπου ο άνθρωπος με τη σημερινή μορφή του φάνταζε κάτι λιγότερο από έναν κόκκο σκόνης. Λυπάμαι που θα σας στενοχωρήσω, αλλά αυτό εξακολουθεί να είναι ακόμη και σήμερα και θα συνεχίσει - εκτός απροόπτου - να είναι και στους επόμενους αιώνες. Ένας χαριτωμένος κόκκος σκόνης που είναι ελεύθερος να κινηθεί σε όποια διάσταση και τροχιά θέλει, με οδη-

γό τη μοναδική περιουσία που διαθέτει, την ψυχή του.

Μετά από το «Τώρα» ακολουθεί το τρίτο μέρος, ο «Θάνατος». Πολλές οι αναφορές σε αυτήν την περιβόητη λέξη. Και λέω λέξη, γιατί πρόκειται για μια συμβατική κοινή λέξη την οποία πολλοί φοβούνται, εχθρεύονται και αποφεύγουν επιδεικτικά να χρησιμοποιήσουν, με αποτέλεσμα η στάση στο πέρασμά της ζωής να γίνεται εφιαλτική ή μάταιη και εν τέλει αυτή η λέξη να αποικτά ένα νόημα που δεν της αρμόζει. Μακάρι να καταφέρω να σας αποδείξω ότι ο θάνατος, όχι μόνο είναι το φάρμακο και η θεραπεία της ψυχής, αλλά και ο πιο πιστός φίλος σε κάθε προσπάθεια αποπλάνησης της ψυχής απ' τον πανούργο νου. Και για όσους νομίζετε ότι αναφέρομαι στο βιολογικό θάνατο, η «Εξύμνηση» είναι εδώ για να σας πείσει ότι υπάρχουν πολλά περισσότερα και χειρότερα είδη θανάτου ακόμα και εν ζωή.

Στη συνέχεια στο τέταρτο και τελευταίο μέρος του εγχειρήματος αυτού, περιγράφεται η «Αναγέννηση». Κάτι που θα βιωθεί μονάχα όταν έρθει η συμφιλίωση με τον

αιώνιο «εχθρό», το θάνατο και τα παρελκόμενα που τον διέπουν και μπορεί να γίνει ο σκοπός για να δημιουργηθεί η ανάγκη της επιστροφής του ανθρώπου σε αυτό που πραγματικά ήταν, είναι και θα είναι.

Σε αυτούς τους τέσσερις κύκλους - γιατί ίσως συνειδητοποιήσετε ότι όλα είναι μικροί κύκλοι μπερδεμένοι και εγυβωτισμένοι ο ένας μέσα στον άλλο και ότι υπάρχει άμεση σύνδεση με το καθετί υπαρκτό - ο πρωταγωνιστής, το ζωτικό στοιχείο και ο σκοπός τελικά των πραγμάτων, είναι η ψυχή. Η αλήθεια και η αποδοχή της εαυτού ψυχής, του κάθε πλάσματος αυτής της γης. Αυτό, δυστυχώς, δεν μπορώ να σας το εξηγήσω με λόγια. Πρόκειται για συναίσθημα, για βίωμα, για υπέρβαση ορίων και ευθυγραμμίσεων με την ταύτιση του πραγματικού μας εαυτού. Ενώ εαυτού που υπάρχει πάντα μέσα μας και κάνει κύκλους από τη γέννηση ως την αναγέννηση με ενδιάμεσες στα-σεις αναζητώντας πάντα το δρόμο προς το φως. Αφεθείτε, λοιπόν, στα χέρια των ποιημάτων της εξύμνησης της ψυχής μου, που εύχομαι να γίνει εφалτήριο και για την εξύμνηση της δικής σας ψυχής.

Με αληθινή αγάπη,
Ελένη Καποκάκη

Εξύμνηση στα όνειρα

Γίνομαι ακροβάτης στα ίδια μου τα όνειρα
Όνειρα απατηλά, όνειρα αληθινά
Όνειρα από πορφύρα και γυαλί
Όνειρα μη βιώσιμα
Όνειρα πραγματοποιήσιμα
Κρεμασμένα απ' την κλωστή του χρόνου
Όνειρα με ανατολές και αναστολές γεμάτα
Όνειρα από βούρκο και βρόμικο καπνό
Όνειρα αντιφατικά, αστεία, τρομακτικά
Όνειρα μελλοντικά
Άχρονα, άχρωμα, τσαλακωμένα
Όνειρα με αυτοπεποίθηση
Όνειρα για γελοίους και για γέλια
Όνειρα που ενθαρρύνθηκαν
Όνειρα που δεν πρόλαβαν να ζήσουν
Όνειρα που στην αλήθεια τους,
με έβγαλαν απ' το φόβο
Το φόβο πως δε θα γίνουν
Δύο αρνήσεις μια κατάφαση

Μαριονέτες I

Ξεπούλησε ο κόσμος μαριονέτες
και μείναν άδεις οι βιτρίνες
Άδεις μείναν και οι ψυχές στο πρόσταγμα του νου
Ακρωτηριασμένα χθες, κομματιασμένα αύριο
Σκορπίσματα σάρκας
Μέλλον δηλητηριασμένο
Ξέχασε κανείς πώς είναι με τη φωτιά να παίζει
Να δίνει λίγο απ' το αίμα του
Να φανερώνει λίγο απ' το φως
Κάνεις τους δεν ψαχούλεψε στα μύχια της ψυχής του, να
βρει μια διαδήλωση
Να διαμαρτυρηθεί
Για τα όνειρα που χάθηκαν, για τα αμύριστα λουλούδια
Για τα ξεχασμένα
στης μέρας το πέραςμα ηλιοβασιλέματα
Κανείς δε βρέθηκε να γράψει ένα πανό
Για τους δεσμώτες
Για τις μεγάλες χίμαιρες
Για την κατάρα να 'χεις νου
Τα λουλούδια περιμένουν
Και τα ηλιοβασιλέματα
Και ο μουσαμάς κομμένος έτοιμος να υψωθεί
Με σπρέι φωσφορίζε για να γραφτεί η λύτρωση
Να υμνηθεί η αλήθεια
Να ιδωθούν κατάματα τα είναι
Να αδειάσει ο κόσμος από ψέμα, από δόλυν και σκοτάδι
Να έρθει φως που θα σιεπάσει ολόκληρο τον ήλιο
Μόνο σαν είναι μια γροθιά οι μαριονέτες,
δεν θα χρειάζονται σχοινιά

Γιώργος Καλαϊτζάκης

Τον εαυτό μου άκουσα

Αξία Ζωής

Η ζωή δεν έχει καμία αξία
χωρίς τον θάνατο να την φλερτάρει αδιάκοπα.

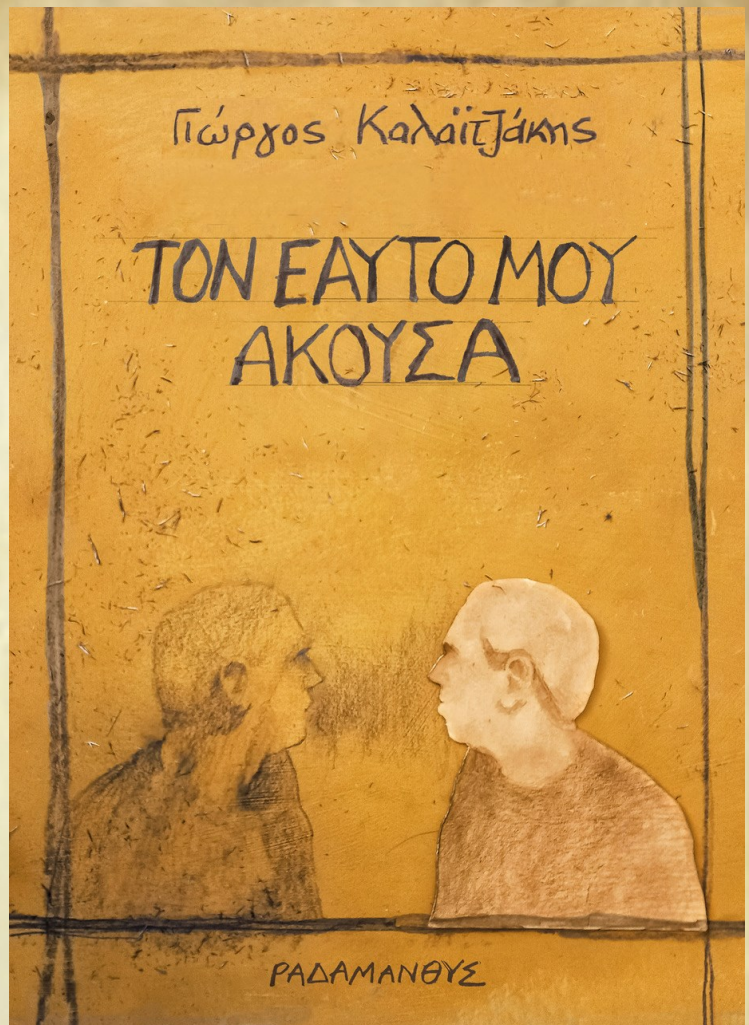
Απ' όλα

Υγεία είναι ν' αρρωσταίνεις.
Ζωή είναι να Πεθαίνεις.
Η Αρρώστια είναι μέρος της Υγείας,
και ο Θάνατος κομμάτι της Ζωής.

Βιπάσσανα*

Ήταν Τετάρτη απόγευμα νωρίς,
που ήλθε η ώρα της σιωπής.
Και οι μέρες, σαν περνούσαν,
την αλήθεια αναζητούσαν.
Πρωί απόγευμα, κάτι μέσα μας γυρνούσε
καθαρίζοντας απ' όπου περνούσε
και το φως αναζητούσε να γευθεί.
Ήλθε το άλλο Σάββατο πρωί,
όταν τελείωσε η σιωπή.
Ένα δάκρυ μόνο αρκούσε,
βιωμένη αλήθεια ξεπηδούσε.
Τι άλλο, πια, να πει;

*Δεκαήμερο σεμινάριο διαλογισμού και σιωπής

Για να Δω

Όταν ανοίγω τα μάτια για να δω,
πάντα μια σκέψη κατεβαίνει απ' το μυαλό.
Τα μάτια δεν μπορούν να δούνε,
εικόνες του μυαλού αντανακλούνε.
Τι να κάνω για να δω,
χωρίς μυαλό να Αισθανθώ;

Γνώση

Η Γνώση είναι Κοσμική Λαλιά,
που ψάχνει και γυρεύει
να βρει ανθρωπίνη καρδιά,
να Ζει, να Βασιλεύει.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΤΖΑΝΑΚΗΣ

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΟ ΔΕΙΛΙ

1928

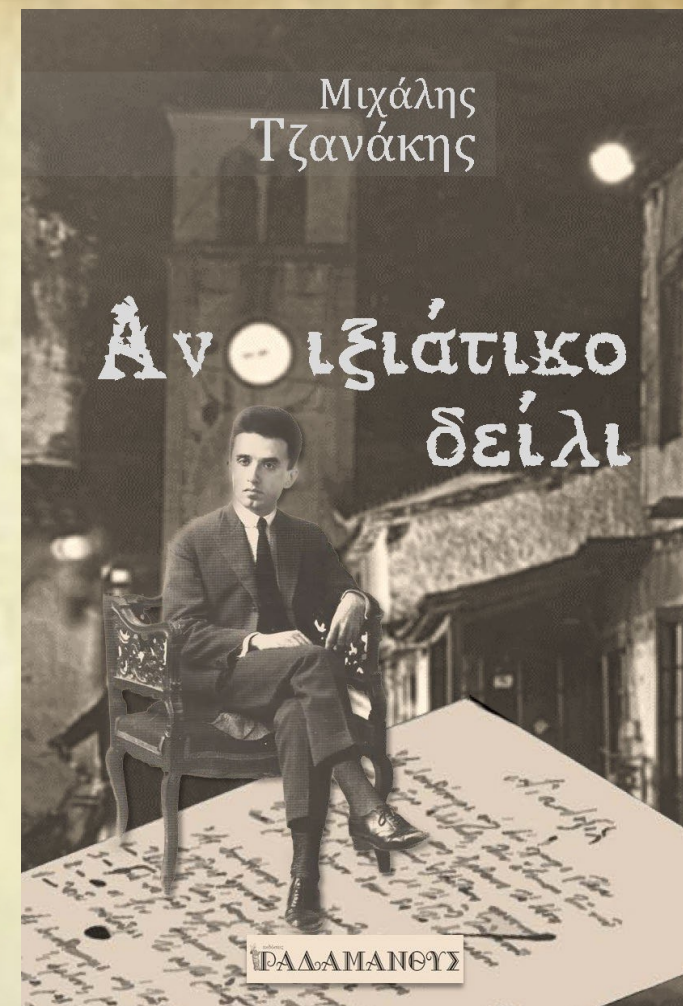
ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πόση αξία άραγε έχει η γνώση της Ιστορίας της Λογοτεχνίας, είτε της Ελληνικής, είτε της Παγκόσμιας, αν για τους σπουδαίους δημιουργούς, έχουμε μόνο την εργογραφία τους και την πανθομολογούμενη οικουμενική καταξίωσή τους γι' αυτήν;

Η Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία έχει το προνόμιο να διαθέτει πλήθος σπουδαιών δημιουργών που άφησαν ανεξίτηλο το στίγμα τους στην Πνευματική παραγωγή του τόπου μας. Η παράθεση των ονομάτων θα μπορούσε να είναι μακροσκελής και των έργων τους ακόμα μακροσκελέστερη, αλλά πίσω από αυτήν την εικόνα υπάρχουν Άνθρωποι. Πολλοί απ' αυτούς ήταν ξεχωριστοί, άλλοι χαρισματικοί, άλλοι ψυχωμένοι και αφοσιωμένοι στην Τέχνη τους, άλλοι διορατικοί Ανθρωπιστές, άλλοι ένθερμοι υποστηρικτές της Αλήθειας, της Δικαιοσύνης, φορείς Ιδανικών και Αξιών που μας έρχονται από την εποχή του Ομήρου, του Σοφοκλή, του Αριστοτέλη. Έγραψαν τον πόνο και τον πόθο τους, τις ελπίδες και τους οραματισμούς τους, τα όνειρα και το παράπονό τους, με την προσδοκία για όλα αυτά να γίνουν κοινωνοί πολλοί από τους σύγχρονους ή τους μεταγενέστερους αναγνώστες τους και με τον τρόπο αυτό να επικοινωνήσουν δια της Τέχνης με κάθε σπουδαίο αποτύπωμα που αφήνει, αυτό που προσδιορίζουμε ως Ανθρώπινη ζωή, Ανθρώπινη ύπαρξη.

Από τον φλογερό λόγο του Σολωμού, στο μελίρρυτο λόγο του Παπαδιαμάντη, τον αυτοβιογραφικό σπαραγμό του Βιζυηνού, στις έμμετρες φιλοσοφικές καταγραφές του Καβάφη, το λόγο-μπουρλότο του Καζαντζάκη, τον αισθησιασμό του Ελύτη και του Σεφέρη, ως την παλληκαριά του Αναγνωστάκη και το ρεαλισμό του Σαμαράκη. Πλήθος σπουδαιών ανθρώπων, που με τον έναν ή τον άλλον τρόπο απασχολούν την ελληνική και παγκόσμια φιλολογία δίνοντάς της συνεχώς νέα ερεθίσματα και αποκαλύπτοντας διαρκώς κι άλλες πτυχές

μιας Τέχνης που παραμένει στην κορωνίδα της καλλιτεχνικής ιεραρχίας· άλλωστε ο Ιωάννης ήταν σαφής: «εν Αρχή ην ο Λόγος»...

Σε όλο αυτό το πλούσιο υλικό μελέτης της σύγχρονης Λογοτεχνίας κάποια πρόσωπα, για πολλούς και διάφορους λόγους, ασκούν μια ιδιαίτερη γοητεία στο αναγνωστικό κοινό που εξηγείται όχι μόνο από την ποσότητα ή την ποιότητα του έργου που άφησαν, αλλά κυρίως από την ζωή και τις εμπειρίες τους, που ουσιαστικά ήταν εκείνες που διαμόρφωσαν ή συνδιαμόρφωσαν το έργο τους. Αλίμονο, αν κάποιος παραβλέψει την ζωή του Διονυσίου Σολωμού σε σχέση με το έργο του ή την τραγικότητα του Βιζυηνού σε σχέση με τη διηγηματογραφία του. Πώς μπορεί κάποιος να μελετήσει τον Καβάφη έξω από την ελληνιστική παράδοση της Αλεξάνδρειας που τον καθόρισε ή να βγάλει το Αιγαίο από τον καμβά της ζωής του Ελύτη. Πώς είναι δυνατόν να διαβάζεις την «Αναφορά στον Γκρέκο» ή τον «Καπετάν Μιχάλη» και να μην έχεις περπατήσει τα στενά γύρω από τον Άγιο Μηνά του Μεγάλου Κάστρου; Όλα είναι τόσο στενά και σφικτά πλεγμένα που προφανώς και δεν μπορείς να αγνοήσεις.

Δύο ποιητές που ίσως έχουν συγκλονίσει το αναγνω-

στικό κοινό, αν και ο όγκος του έργου τους δεν μπορεί να χαρακτηριστεί μεγάλος, αλλά η ζωή τους είχε συγκλονιστικά στοιχεία είναι ο Νίκος Καββαδίας και ο Κώστας Καρυωτάκης. Για διαφορετικούς λόγους ο καθένας μπήκαν στο Πάνθεον των Μεγάλων ποιητών μας, αν και οι δυο τους πρόλαβαν να εκδώσουν παρά μόλις τρεις ποιητικές συλλογές έκαστος συν κάποια πεζά κείμενα μικρότερου ενδιαφέροντος και μάλλον ήσσονος σημασίας σε σχέση τα ποιητικά τους κείμενα. Τη γραφή τους μπορεί κάποιος να την αναγνωρίσει απλά και μόνο γνωρίζοντας κάποια στοιχειώδη πράγματα για την ζωή τους.

Αν εστιάσουμε στον Κώστα Καρυωτάκη, στο ποιητικό έργο του συνυπάρχουν, αν δεν ταυτίζονται κιόλας, η ζωή κι ο θάνατός του! Ο αναγνώστης της ποιητικής του γραφής αντιλαμβάνεται πόσο κοντά στον ποιητή είναι ο επερχόμενος θάνατός του και ενδεχομένως να έχει απορί-α μόνο ως προς τον τρόπο που αυτός θα συναντήσει τον Καρυωτάκη. Εκεί, κάτω από έναν ευκάλυπτο στην Πρέβεζα, το καλοκαίρι του 1928, θα γίνει η μοιραία συνάντησή τους. Στις σελίδες του παρόντος βιβλίου γίνεται μια προσπάθεια να ιχνηλατήσουμε τα τελευταία βήματα του ποιητή στο μοιραίο γι' αυτόν έτος 1928. Αθήνα, Πάτρα, Πρέβεζα οι τελευταίοι σταθμοί της έτσι κι αλλιώς σύντομης ζωής του εν μέσω έντονης συνδικαλιστικής δράσης, αλλά και της αναμέτρησης του ποιητή με την «ακρωτία» του, πολλών εκ-βιασμών σε βάρος του, διαρκών και δυσμενών υπηρεσιακών μετακινήσεων αλλά και με το μυαλό του πάντα στη «δεσποινίδα» του, την Μαρία Πολυδούρη, που έδινε και εκείνη τη δική της «μάχη» στο Νοσοκομείο «Σωτηρία»!

Μια προσπάθεια δραματοποίησης των τελευταίων διακοσιών ημερών του Καρυωτάκη που επιτάχυναν την πορεία του προς τον θάνατο, αλλά και την αθανασία ταυτόχρονα. Μια προδιαγεγραμμένη άραγε πορεία ή μήπως μια πορεία προς τον θάνατο που του υπέδειξε το περιβάλλον του;

Ήταν επιλογή του από τα προσωπικά του αδιέξοδα, φυγή ή, μήπως, διαμαρτυρία και καταγγελτική πράξη για μια κοινωνία σκληρή και αδυσώπητη που επιδίδεται σ' ένα ακατανόητο ανθρωποκνηγητό εκείνων που είναι αδύναμοι και ευάλωτοι;

Με λογοτεχνική μαεστρία, ο Μιχάλης Τζανάκης ανασυνθέτει τις τελευταίες ημέρες της ζωής του Κώστα Καρυωτάκη στην Πρέβεζα. Ο συγγραφέας, έχοντας πραγματοποιήσει μία σε βάθος ιστορική έρευνα, μας ταξιδεύει στα λογοτεχνικά στέκια της προπολεμικής Αθήνας, στην Πάτρα, αλλά και στο Παρίσι της εποχής και μας φέρνει κοντά στον ψυχισμό του ποιητή, αλλά και δημοσίου υπαλλήλου Κώστα Καρυωτάκη, αναδεικνύοντας τις αιτίες και τα γεγονότα που τον ώθησαν στην απόφαση να δώσει τέλος στη ζωή του. Ο ποιητής περνά στην αιωνιότητα και το έργο του συνεχίζει να αγγίζει τη νέα γενιά. Ο συγγραφέας στήνει μια λογοτεχνική γέφυρα που ξεκινά από το σήμερα, για να φτάσει στις 21 Ιουλίου του 1928...

ΚΛΕΙΣΤΟΝ ΛΟΓΩ ΠΕΝΘΟΥΣ

Κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Ραδάμανθους

(Απόσπασμα)

Κι αν κλείσω τα μάτια;

Η τηλεόραση παίζει ένα γιορτινό πρόγραμμα με τραγούδια, κι οι γονείς μου είναι στο σαλόνι. Η μικρότερη αδελφή μου, η Τασούλα, κοιμάται.

Τους ακούω να τσακώνονται, ενώ παρατηρώ ότι η μαμά ξέχασε ν' ανάψει τα φωτάκια στο χριστουγεννιάτικο δέντρο. Έχω ξεγλιστρήσει από το κρεβάτι και στις μύτες των ποδιών κρύβομαι πίσω από τη μισάνοιχτη πόρτα του διαδρόμου.

Οι φωνές τους υψώνονται και η μαμά αρχίζει να κλαίει. Αστραπιαία όλα μεταφέρονται στον διάδρομο. Πάνω στον καβγά τους, ούτε καν με προσέχουν. Σαν άγρια ζώα μάχονται και εγώ στη μέση τους ζητάω να σταματήσουν. Όμως δε με ακούνε, δε με βλέπουν. Τα μάτια μου τσούζουν ενώ συνεχίζω να προσπαθώ με τα μικρά χέρια μου να τους χωρίσω. Η μαμά πετάει με δύναμη την αγαπημένη μου κούκλα προς τον μπαμπά και τρέχω να τη μαζέψω από το κρύο πάτωμα, να την πάρω αγκαλιά, να σωριαστώ μαζί της. Τότε η μαμά, ανοίγει την εξώπορτα και σε δευτερόλεπτα τη ρουφάει το σκοτάδι.

Όλο το υπόλοιπο βράδυ κάθομαι και τραβάω το σχοινάκι πίσω από τον λαιμό της κούκλας για να ακούω τη φωνή της να λέει, χτένισέ μου τα μαλλιά, σ' αγαπώ, πολύ πολύ.

Την επόμενη μέρα την πέταξα στα σκουπίδια. Ήμουν στη μέση της πρώτης Δημοτικού. Όταν αργότερα πήγαινα στο σπίτι της ξαδέλφης μου, ζήλευα που είχε μια μαμά να την προσέχει, να τη φροντίζει και να την αγαπάει. Μα πιο πολύ

Κλειστόν λόγω πένθους

Ραδάμανθους

ζήλευα το μοσχοβολιστό μαμαδίστικο σπιτικό φαγητό. Αν μου ζητούσαν να φάω μαζί τους, κατάπινα σχεδόν αμάσητο ό,τι υπήρχε στο πιάτο μου, μέχρι σκασμού.

Έφυγε παραμονή Χριστουγέννων σαν αερίο, με τα ρούχα που φορούσε. Τα λαμπάκια παρέμειναν σβηστά και τα λουλούδια της μαράθηκαν.

Φοράω τα κοντά λευκά καλτσάκια μου με το φιογκάκι στο πλάι, και έπειτα τα στραφταλιζέ ασημί γοβάκια που μου πήρε δώρο ο μπαμπάς την Πρωτοχρονιά. Νιώθω σαν την Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων.

Κι αν κλείσω τα μάτια μου και χτυπήσω τα γοβάκια μου, θα φύγει ο πόνος; Κι αν κλείσω τα μάτια μου και χτυπήσω τα γοβάκια μου, θα γυρίσεις πίσω; Κι αν κλείσω τα μάτια μου, πες μου έναν σοβαρό λόγο να τ' ανοίξω πάλι.

ΙΝΓΚΜΑΡ ΜΠΕΡΓΚΜΑΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΒΑ

Πρόλογος, εισαγωγή, μετάφραση
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΑΓΟΥΛΑΣ

Πρόλογος

Η ιδέα ήταν και πάλι εξαιρετική: μετάφραση του κειμένου του Μπέργκμαν για την ταινία Μετά την Πρόβα, ώστε να ανέβει μια παράσταση πάνω στον τρόπο που λειτουργεί το θέατρο, το πώς δουλεύει η σκηνοθεσία, τι διαμείβεται μεταξύ του σκηνοθέτη και των ηθοποιών σε πραγματικό χρόνο πρόβας και γύρω από αυτόν μέχρι την παράσταση. Πέντε χρόνια μετά το επιτυχημένο εγχείρημα του Άσματος Άσμάτων, η συνεργασία με την ομάδα The 3rd Person Theatre Group έχει όλα τα εχέγγυα αξιοποίησης των μεταφραστικών τρόπων ενός αρκετά προσβάσιμου κειμένου και της ερευνητικής δουλειάς που συνεπάγεται η σχετική έκδοση, ώστε να παρουσιαστεί μια κάπως σφιχτή και συνεκτική αντανάκλαση της οντολογίας του θεάτρου του Μπέργκμαν.

Ωστόσο, τα βήματα υλοποίησης της ιδέας, κειμενικά και θεατρικά, δεν είναι απαλλαγμένα από τον κίνδυνο ολισθήματος: η ίδια η ταινία του Σουηδού σκηνοθέτη, με τον καταμερισμό των ιδιοτήτων σε κάθε χαρακτήρα, με το πλάσιμο των στάσεων και των εικόνων, με την παγιωμένη γενική κατεύθυνση κίνησης των σχέσεων μέσα στο δωμάτιο της ταινίας –παρά τις ανατροπές–, αλλά και έξω από αυτό, πιθανόν δημιουργούν αφενός ένα δίκτυο αναμονών στην πλευρά του/της θεατή/τριας και αφετέρου μια προδιάθεση στους συντελεστές νέων επεξεργασιών του έργου, η οποία δύναται να μεταβληθεί σε αδιάβαστο πρόσκομμα, εάν πράγματι επιθυμούν να «εκμεταλλευτούν» δημιουργικά, κοινωνικά και πολιτικά, το υλικό για να προβάλλουν νέες προσεγγίσεις σύγχρονου προβληματισμού αυτής της οντολογίας. Το κείμενο του Μπέργκμαν εκ πρώτης όψεως δεν είναι τόσο ερμητικό, λέει αυτό που θέλει να πει, δεν φέιδεται εξομολογήσεων, κυριολεξιών, ειλικρινών ξεμπροστιασμάτων, εκφράσεων γυμνών συναισθημάτων, επεξηγηματικών αφηγήσεων, σιωπών πλήρων νοημάτων, γρήγορων διαλόγων ειρωνείας, απαξίωσης, απογοήτευσης, ενθουσιασμού και κούρασης. Παρ' όλα αυτά, αυτή η ανοικτότητα ενέχει τη δυσκολία της διαφορετικής αντιμετώπισης: πώς να διαμορφώσεις μια άλλη θεώρηση πάνω σε κάτι τόσο προφανές; Η βιβλιογραφία άλλωστε, όπως βλέπουμε στην εισαγωγή, συγκλίνει σε μια σχεδόν μονοσήμαντη ερμηνεία της

ΙΝΓΚΜΑΡ ΜΠΕΡΓΚΜΑΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΒΑ

Πρόλογος, εισαγωγή, μετάφραση
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΑΓΟΥΛΑΣ
Ραδάμανθους

Πρόβας ως μάλλον μιας τελευταίας λέξης του σκηνοθέτη –μέχρι την επόμενη.

Βέβαια, τίποτε δεν γίνεται σε νεκρό ιστορικό χρόνο. Αν η Πρόβα εξετάζει ζητήματα σχέσεων μέσα σε καλλιτεχνικούς κύκλους και σκηνοθετικά οράματα του με-σου του δεύτερου μισού του εικοστού αιώνα, η επαναδιαπραγματέυσή τους σήμερα είναι περισσότερο από αναγκαία, καθώς με αυτόν τον τρόπο φωτίζεται όχι μόνο η εξέλιξη των αντιλήψεων και των πρακτικών εντός του θεατρικού σύμπαντος, αλλά και η διαμόρφωση των κοινωνικών πλαισίων και θεσμών που την επιτρέπουν ή ενίοτε την επιβάλλουν. Επομένως, η θέαση μιας ταινίας που προβλήθηκε σχεδόν σαράντα χρόνια πριν και η ανάγνωση ενός τόσο παλιού κειμένου, δεν μπορεί να πραγματοποιούνται μόνο για λόγους ιστορικής γνώσης και αμιγούς αισθητικής απόλαυσης. Αυτονόητα, όπως συμβαίνει με κάθε καλλιτεχνικό παραγόμενο, ο/η σημερινός/η αναγνώστης/τρια και θεατής/τρια καλείται να έρθει αντιμέτωπος/η πάνω στον καμβά που φιλοτέχνησε επιδέξια ο Μπέργκμαν με ζητήματα που υπερβαίνουν την αρχική του παλέτα και αναδεικνύονται ως κομβικής σημασίας πολιτικά διακυβεύματα στις σύγχρονές μας κοινότητες.

Σε κάθε περίπτωση, το κείμενο του Μπέργκμαν είναι

γεννημένο για να ανέβει στο θέατρο, όσο κι αν ο ίδιος πεισματικά το απευχόταν. Η συνθήκη που δημιούργησε, εικαστικά και λεκτικά, όσο κι αν δεν την ευνοεί, προκαλεί την επαναπρόσληψή του σε άλλα περιβάλλοντα, ιδεολογίες και διαθέσεις. Η καθημερινότητα μιας πρόβας, η ιστορία των πρωταγωνιστών, ενός σκηνοθέτη και δύο ηθοποιών, εκ των οποίων η μία είναι φάντασμα ή ανάμνηση, οι σχέσεις τους, πραγματικές, παρελθοντικές, ενδεχόμενες, δεν είναι κάτι το εξωφρενικά αξιοσημείωτο γι' αυτό που είναι· είναι όμως γι' αυτό που αναπαριστούν: αυτό που συντελείται στον θεατρικό χωρόχρονο των προβών και της παράστασης, το οποίο με τη σειρά του, πλατωνικά, αναπαριστά αυτό που συντελείται στην πραγματική ζωή.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ

Το κορίτσι της Φτελιάς

Επιμέλεια: Μάκης Πέτσας

Σελιδοποίηση: Χρήστος Τσαντής

Φωτογραφία εξωφύλλου: Yabatravellers

Κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Ραδάμανθους

Πρώτες σελίδες

Στην Αθήνα

Ανέβαινε τη Βουκουρεστίου και ένιωθε ικανοποιημένη για άλλη μια φορά με τον εαυτό της. Τα είχε καταφέρει καλά. Από την αρχή που ανέλαβε αυτή την υπόθεση, είχε κάποιες αμφιβολίες κυρίως για την ειλικρίνεια του πελάτη της. Ένας γόνος μιας μεγάλης επιχειρηματικής οικογένειας, ο οποίος είχε κατηγορηθεί για βιασμό μιας νεαρής γυναίκας, αποκλειστικής νοσοκόμας του παππού του. Σαν γυναίκα που ήταν η ίδια, πάντοτε ένιωθε λίγο παράξενα στις υποθέσεις βιασμών, όταν, για λόγους ενόνητους, οι κατηγορούμενοι την επέλεγαν να τους υπερασπιστεί. Όταν μια γυναίκα δικηγόρος υπερασπίζεται έναν κατηγορούμενο για βιασμό, μπορεί ευκολότερα να πείσει το δικαστήριο. Η συνηθέστερη δικαιολογία που χρησιμοποιείται ως υπερασπιστική τακτική είναι ότι όλα

έγιναν με τη θέληση του υποτιθέμενου θύματος ή, όταν ο κατηγορούμενος ήταν υψηλής κοινωνικής και οικονομικής τάξης, αφηνόταν να εννοηθεί ότι όλα γίνονταν για λόγους διεκδίκησης και απόσπασης χρημάτων από τα «θύματα», που εκβίαζαν με την καταγγελία τους υποτιθέμενους δράστες και στην ουσία θύματα.

Η Κατερίνα Διαβάτη δε θυμόταν πώς είχε καταφέρει να θεωρείται περιζήτητη δικηγόρος σε ποινικές υποθέσεις βιασμών. Σίγουρα είχε παίξει ρόλο η νομική της καπατσοσύνη —επάρκεια ήθελε να τη λέει— αλλά περισσότερο ίσως η φυσική της παρουσία. Μια παρουσία θηλυκή και επιβλητική συνάμα. Παρά το μέτριο ύψος της, η ιδιαίτερη κομψότητά της, το ντύσιμό της, το οποίο δεν ήταν ακριβό αλλά ήταν πάντοτε ιδιαίτερα προσεγμένο και κομψό, την έκαναν να επιβάλλεται στο χώρο. Όμως, περισσότερο από όλα η ευφράδειά της, η ικανότητά της να επικοινωνεί —με λόγια, με το χαμόγελο, με τα μάτια αλλά και με τη γλώσσα του σώματος— έκανε δικαστές και εισαγγελείς να κρέμονται κυριολεκτικά από τα χείλη της και να φαντασιώνονται ποιος ξέρει τι, όταν την έβλεπαν να «κεντάει», όπως της έλεγαν οι συνάδελφοί της στο ακροατήριο. Έτσι, τώρα, στα σαράντα της, ήταν από τις πιο επιτυχημένες δικηγόρους της Αθήνας, μπορούσε να

ζει μια άνετη ζωή και με το παραπάνω, αφού οι αμοιβές της ήταν αρκετά υψηλές και ένιωθε ότι τα είχε καταφέρει.

Αποφάσισε να μην πάει στο γραφείο, όπου θα την περίμενε ο συνεργάτης της, ο Ανδρέας, να πανηγυρίσουν την αθώωση του αξιότιμου κυρίου Περίδη από την κατηγορία του βιασμού. Μια υπόθεση η οποία είχε κάνει την κοσμική Αθήνα να σχολιάζει για αρκετό καιρό και η οποία έληξε με την πανηγυρική αθώωση του κατηγορουμένου και την εισροή στο ταμείο του δικηγορικού της γραφείου είκοσι χιλιάδων ευρώ. Συνέχισε το δρόμο της και κατέληξε σε ένα καφέ της Πλατείας Κολωνακίου, όπου παράγγειλε ένα φρέντο εσπρέσο.

Κάτι δεν της κόλλαγε όμως. Κάτι της χαλούσε τη διάθεση. Δεν ήξερε ακριβώς τι. Η προσωπική της ζωή, έτσι κι αλλιώς, ήταν σε τέλμα. Συζούσε με το Γιάννη, ένα γνωστό ορθοπεδικό της Αθήνας, που δούλευε ατέλειωτες ώρες στο «Υγεία», σε ένα όμορφο διαμέρισμα στον περιφερειακό του Λυκαβηττού με θαυμάσια θέα, έχοντας για παρέα τον Μπούμπη, ένα άθλιο μικρόσωμο σκυλί που τους είχε χαρίσει ένας φίλος, και την Ντανιέλα, μια οικιακή βοηθό από τη Ρουμανία, η οποία στην ουσία ήταν το αφεντικό του σπιτιού, μια που εκείνη κανόνιζε σχεδόν τα πάντα, από το τι θα φάνε, όταν έτρωγαν σπίτι, μέχρι ποια ρούχα θα φορέσουν.

Αν και κάπνιζε σπάνια, άναψε ένα τσιγάρο να χαλαρώσει. Σκεφτόταν ασυναίσθητα τη σχέση της με το Γιάννη, ότι δεν ήξερε στην ουσία για ποιο λόγο ήταν ακόμη μαζί του, αφού πέντε χρόνια από τότε που αποφάσισαν να μείνουν μαζί, σχεδόν τίποτα δεν τους συνέδεε τώρα πια, παρά οι κοινές αναμνήσεις, η κοινή στέγη —πολύ σπανίως το κοινό κρεβάτι— και κυρίως η Ντανιέλα, η οποία επέμενε να τους θεωρεί κανονικό ζευγάρι και να παίζει το ρόλο του συνδετικού κρίκου! Συνήθως βρισκόνταν τα Σαββατόβραδα με φίλους σε κάποιο από τα γνωστά μπαράκια της Αθήνας και τις Κυριακές έπαιρναν πρωινό από τα χειράκια της οικιακής βοηθού τους, που επέμενε να τους σερβίρει και να πίνει και αυτή καφέ μαζί τους. Μετά, θα πήγαιναν καμιά βόλτα στην παραλία ή σε καμιά ταβέρνα της Κηφισιάς, πάντα με παρέα, και όλα αυτά μόνο όταν εκείνος δεν είχε κάποιο συνέδριο και αυτή δεν είχε κάποια σπουδαία δικογραφία να μελετήσει. Όλα αυτά στριφογυρίζαν στο μυαλό της, χωρίς να συνειδητοποιεί το λόγο. Λες και κάποιος ξαφνικά γύρισε ένα κουμπί και την αναστάτωσε.

Θυμόταν τα μάτια της κοπέλας, του υποτιθέμενου θύματος του βιασμού. Μια εικοσιπεντάχρονη όμορφη νοσοκόμα, με καταγωγή από τη Βουλγαρία, η οποία είχε

καρφώσει τα τεράστια μάτια της πάνω της τόσο έντονα και με τόσο θλιμμένη έκφραση, που την είχε ταράξει. «Δεν μπορεί να με επηρέασε τόσο η μικρή», σκεφτόταν. Είχε πειστεί ότι του είχε κάτσει του νεαρού Περίδη με σκοπό να εκμεταλλευτεί την αδυναμία του και να του πάρει λεφτά. Αυτό είχε ισχυριστεί και ο ίδιος.

Στο δικαστήριο η νεαρή ήταν ψυχραιμη, περιέγραφε με ακρίβεια ό,τι ισχυριζόταν ότι είχε συμβεί, χωρίς ούτε μια στιγμή να σκύψει το κεφάλι ή να χαμηλώσει τα μάτια. Της είχε κάνει εντύπωση αυτό. Όμως, από την άλλη, σκέφτηκε ότι έχει να κάνει με επαγγελματία ίσως, η οποία είχε την ικανότητα να ελέγχει τα συναισθήματά της. Η νεαρή κοπέλα δεν έδειξε να πτοείται από τις ερωτήσεις της ούτε από τα ειρωνικά σχόλια που επίτηδες άφησε κατά τη διάρκεια της αγόρευσής της. Ήξερε σίγουρα ότι αυτό θα ήταν το τίμημα, προκειμένου να βγάλει τα λεφτά, ένας δεύτερος βιασμός στο ακροατήριο δε θα την έκανε να κωλώσει προκειμένου να βγάλει λεφτά. «Όμως τα μάτια της... Πώς με κοίταγαν... Σαν να προσπαθούσαν να μπουν στο μυαλό μου. Πώς με κοιτούσε έτσι αυτό το κορίτσι...».

Προσπάθησε να παρατηρήσει τριγύρω, προκειμένου να διακόψει τις σκέψεις της. Η υπόθεση έληξε με μια μεγάλη νίκη δική της και έπρεπε να νιώθει χαρούμενη. Έριξε μια ματιά και, όπως πάντα, η πλατεία ήταν πολύβουη, κόσμος πήγαινε και ερχόταν και ειδικά αυτή την ώρα του καταμεσήμερου, αρκετοί έκαναν διάλειμμα από τα γραφεία τους για έναν καφέ, ένα μπραντς ή ένα κλαμπ σάντουιτς. Δεν μπόρεσε να μη χαμογελάσει ειρωνικά με τις λέξεις αυτές που είπε μέσα της. «Βρε, τρομάρα μας, έτσι τα λέγαμε και στο χωριό μας», σκέφτηκε... Εκεί, σ' αυτή τη σκέψη, της ήρθε πρώτη φορά το χωριό στο μυαλό της. Άνω Μερά, στη Μύκονο. Εκεί πέρασε τα παιδικά της χρόνια, το χωριό της μητέρας της και της αγαπημένης της γιαγιάς...

Όταν οι άγγελοι πονάνε

Ποιήματα

«Τι αποζητά η ψυχή;»

Τι αποζητά η ψυχή καημένη
από του κόσμου τη λογική;
κλαίει και βαριανασαίνει λυπημένη
και το ρόδινο τέλος για αρχή επιθυμεί.

Τι αποζητά η ψυχή, καημένη,
γιατί τόσο μελαγχολεί;
τι την αναγκάζει; τι περιμένει; γιατί δεν ηρεμεί;

Λόγια που κρύφτηκαν πίσω από τις λέξεις
μάτια που κλείσανε πριν τα χαϊδέψεις,
ψυχή που δεν ομολόγησες ποτέ τον έρωτά σου
τώρα κλαίς για κάποια, δήθεν, χαμένη χώρα δικιά σου.

Ψυχή μου ζαλισμένη απ' του έρωτα τα φτερά,
η ζωή σαν τύραννος μακριά του σε κρατά,
απ' του θανάτου έρωτα την πικρόγλυκιά αγκαλιά
φοβάσαι να κοιμηθείς, μα το θέλεις πραγματικά.

Τι αποζητά η ψυχή, καημένη, γιατί δεν ηρεμεί;
αφού ξέρει πως ό,τι προσμένει,
εκεί, στο φως κατοικεί...

«Ο καρπός του ανθρώπου»

Ακόμη πιο δυνατά χτυπήσαν οι καμπάνες,
έρχονται κι άλλοι από μακριά, άκαρδοι φονιάδες,
τα άψυχα κορμιά μετρούν του όχλου,
δοξάζοντας το θάνατο με τη σφαίρα του όπλου,
φοβισμένοι αγκαλιάζονται συγγενείς και φίλοι,
με δακρυσμένα μάτια και ξερά χείλη,
περιμένουν κι αυτοί το τέλος, που μακάβρια θα 'ρθει,
παρακαλώντας το θεό, από ψηλά, για να τους λυπηθεί
αυτός να είναι άραγε ο καρπός του ανθρώπου;
τίποτα πιο σοφό,
τίποτα πιο μεγάλο από το χαμό του τόπου;

Όταν οι άγγελοι πονάνε

Ποιήματα

Ραδάμανθης

«Απελπισμένοι αυτόχειρες»

Ξεικουράζεται κοιτάζοντας μονοδιάστατα τα δέντρα
μέσ' της άνοιξης την αγκαλιά, στα δυο της χέρια
πλάθει σενάρια, αφορμές για να γυρίσει,
μα δεν βρίσκει μια αιτία, τη ζωή έχει λησμονήσει.

Καθώς επάνω στο χώμα την ησυχία απολαμβάνει,
τα δυο του μάτια κλείνει και δραπετεύει ένα δάκρυ
«όλα τελείωσαν» συλλογίζεται και αναλαμβάνει.
Έτσι λοιπόν η αυλαία πέφτει μέσ' του δάσους εκεί την
άκρη.

Τα δέντρα κλαίνε και θρηνούν
ένα ακόμη παλικάρι
και με τα κλαδιά τους προσπαθούν
να το χαϊδέψουν στο κεφάλι.

Ζωές πάνε και έρχονται,
γεννιούνται και πεθαίνουν,
βάρκες που δεν ελέγχονται
και υπομονή δεν έχουν.

